

Romanien asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys

Sinikka Törmä ja Kari Huotari

Ympäristöministeriön raportteja 6/2018

Romanien asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys

Sinikka Törmä ja Kari Huotari

Ympäristöministeriö

ISBN (PDF): 978-952-11-4783-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö	Tammikuu 2018	
Tekijät	Sinikka Törmä ja Kari Huotari		
Julkaisun nimi	Romanien asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 6/2018		
Diaari/hankenumero	YM1/611/2017	Teema	–
ISBN PDF	978-952-11-4783-8	ISSN PDF	1796-170X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4783-8		
Sivumäärä	90	Kieli	suomi
Asiasanat	romanit, asuminen, yhdenvertaisuus, asukasvalinta, muuttolupakäytäntö, väistämismisvelvollisuus		
Tiivistelmä	<p>Selvityksessä tarkastellaan romanien asumisen ongelmia ja yhdenvertaisuutta suhteessa pääväestöön ja romaniyhteisön sisällä. Kyseessä on seurantaselvitys vuonna 2012 julkaistulle Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus -selvitykselle. Tehtävänä on tuottaa seurantatietoa siitä, miten romanien asumisen yhdenvertaisuus on kehittynyt ja onko tehdyillä toimenpiteillä saatu aikaan toivottua kehitystä. Selvityksen aineistoina on käytetty yhdenvertaisuusvaltuutetun, Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskuksen ja eduskunnan oikeusasiamiehen yhteydenotto- ja kantelutietoja, asuntotoimijoille ja romaneille tehtyjä kyselyjä sekä asiantuntijahaastatteluja. Selvityksen mukaan romanien yhdenvertaisuus asumisessa suhteessa pääväestöön on lisääntynyt, ja väestöryhmät ovat tasavertaistuneet asunnon hakijoina. Taloudelliset ongelmat ovat kuitenkin lisääntyneet niin pääväestöllä kuin romaneillakin. Erityisesti nuoret romanit kokevat usein asumiseen vaikuttavia taloudellisia ongelmia. Osa romaneista on vaarassa pudota tavallisilta asuntomarkkinoilta. Romanien muuttolupa- ja väistämismisvelvollisuuskäytännöt aiheuttavat lisähaasteita. Ne eivät enää näy edellisen selvityksen tapaan asuntotoimijoiden työssä, mutta sosiaalityössä tunnustetaan niiden vaikutus. Selvityksessä suositellaan asuntotoimijoiden tiiviimpää viranomaisyhteistyötä ja asiakkaiden ohjausta palveluihin. Romaniyhteisössä on myös erittäin tärkeää jatkaa sisäistä muutostyötä, jonka avulla voitaisiin luopua joistain romanien asumista ja elämää hankaloittavista kulttuurisista käytännöistä.</p>		
Kustantaja	Ympäristöministeriö		
Painopaikka ja vuosi	Lönnerberg Print & Promo, 2018		
Julkaisun myynti/ jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet	Januari 2018	
Författare	Sinikka Törmä och Kari Huotari		
Publikationens titel	Uppföljning av jämlikheten i fråga om romers boende		
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets rapporter 6/2018		
Diarie-/ projektnummer	YM1/611/2017	Tema	-
ISBN PDF	978-952-11-4783-8	ISSN PDF	1796-170X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4783-8		
Sidantal	90	Språk	finska
Nyckelord	romer, boende, jämlikhet, val av boende, flyttillstånd, väjningsplikt		
Referat	<p>I denna utredning studeras problem som hänför sig till romers boende och likabehandlingen i förhållande till majoritetsbefolkningen och inom den romska gemenskapen. Det är fråga om en uppföljning till 2012 års utredning om romernas boende och jämlikhetsaspekten. Uppdraget var att ta fram ny information om hur jämlikheten i fråga om romers boende har utvecklats och om de vidtagna åtgärderna har haft önskad effekt på utvecklingen. Materialet i utredningen utgår från sådan information om kontakter och klagomål som riktats till diskrimineringsombudsmannen, Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet och riksdagens justitieombudsman samt enkäter som riktat sig till romer och intervjuer med sakkunniga. Enligt utredningen har jämlikheten mellan romer och majoritetsbefolkningen när det gäller boende ökat och befolkningsgrupperna har blivit mer likvärdigt behandlade som bostadssökande. De ekonomiska problemen har trots allt ökat både hos majoritetsbefolkningen och hos romerna. I synnerhet unga romer känner ofta av ekonomiska problem som påverkar boendet. En del av romerna riskerar förlora kopplingen till den vanliga bostadsmarknaden. Romernas seder med flyttillstånd och väjningsplikt orsakar extra utmaningar. De syns inte längre på samma sätt som tidigare i bostadsaktörernas arbete, men inom det sociala arbetet känner man till deras inverkan. I utredningen rekommenderas att bostadsaktörerna ska ha tätare samarbete med myndigheterna och att klienterna ska få handledning när det gäller tjänsterna. I den romska gemenskapen är det också väldigt viktigt att fortsätta det interna förändringsarbetet som kan bidra till att vissa kulturella sedvänjor som försvårar romernas boende och liv frångås.</p>		
Förläggare	Miljöministeriet		
Tryckort och år	Lönberg Print & Promo, 2018		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment	January 2018	
Authors	Sinikka Törmä and Kari Huotari		
Title of publication	Follow-up report on equality of the Roma in housing		
Series and publication number	Reports of the Ministry of the Environment 6/2018		
Register number	YM1/611/2017	Subject	-
ISBN PDF	978-952-11-4783-8	ISSN (PDF)	1796-170X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-4783-8		
Pages	90	Language	Finnish
Keywords	the Roma, living, equality, selection of residents, permission to move, avoidance obligation		
<p>Abstract</p> <p>The report is concerned with the problems related to housing among the Roma and their equality, both relative to the main population and within the Roma community. The report presents a follow-up study to the report on housing and equality of the Roma published in 2012. The task was to produce background information on the trend in equality of the Roma in housing and whether the measures taken have produced the desired result. The data used includes information from contacts and complaints to the Equality Ombudsman, Housing Finance and Development Centre of Finland and Parliamentary Ombudsman, inquiries among the Roma, and expert interviews. According to the study, the equality of the Roma in housing relative to the main population has improved and the population groups are now more equal as housing applicants. However, both the main population and the Roma are facing economic problems more than before. The young Roma, in particular, are experiencing financial problems that impact on housing. There is the risk that some of the Roma may be excluded from the usual housing market. The practices of permission to move and avoidance obligation constitute an additional challenge. They are no longer reflected in the work of housing sector as much as before, but in social welfare work their impact is well known. The report recommends closer interaction within the stakeholders in the housing sector and advising the customers to seek services. It is also important to continue the work on changes within the Roma community in a way that they could give up certain cultural customs that may complicate the housing and living of the Roma.</p>			
Publisher	Ministry of the Environment		
Printed by (place and time)	Lönberg Print & Promo, 2018		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Esipuhe	9
I SELVITYKSEN TAUSTA	
1 Romanit ja asuminen	11
2 Yhdenvertaisuuden edistäminen	13
3 Vuoden 2012 selvitys ja tarve seurantaselvitykselle	14
II SELVITYSTEHTÄVÄ JA SELVITYKSEN TOTEUTTAMISTAPA	
4 Selvitystehtävä ja -kysymykset	16
5 Aineistot ja menetelmät	18
III SELVITYKSEN YKSITYISKOHTAISET EMPIIRISET TULOKSET	
6 Romanien yhteydenotot valvontaviranomaisiin	20
6.1 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA	20
6.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu.....	22
6.3 Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri.....	26
7 Asuntotoimijoille tehdyn kyselyn tulokset	28
7.1 Kyselyyn vastanneet asuntotoimijat	28
7.2 Pääväestön ja romanien asumisen haasteet.....	28
7.3 Toimeentulotuen maksu-uudistuksen vaikutus.....	33
7.4 Vuokravakuuksien vaihtelu.....	35
7.5 Epävirallinen asuminen	35
7.6 Asumisen ongelmien taustatekijät	36
7.7 Muuttolupa- ja väistämismenettelykäytäntöjen vaikutus.....	38
7.8 Muutostrendit ja yhdenvertaisuuden toteutuminen.....	40

8 Romaneille tehdyn kyselyn tulokset	44
8.1 Kyselyyn vastanneet romanit.....	44
8.2 Kokemukset asunnon hausta	46
8.3 Kokemukset asunnon vaihdosta.....	48
8.4 Kulttuuristen piirteiden vaikutus asumiseen.....	49
8.5 Tyytyväisyys omaan asumiseen ja asumisen ongelmat	50
8.6 Romanien asunnottomuus	51
8.7 Kokemukset muiden romanien yrityksistä vaikuttaa vastaajan asunnon saantiin	53
8.8 Muutostrendit ja sukupolvierot.....	54
9 Romanien asuminen muutamassa kunnassa	57
9.1 Pääkaupunkiseutu	57
9.2 Seinäjoki ja Oulu	60
10 Hyvät käytännöt	63
IV JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	
11 Johtopäätökset	67
11.1 Yleinen kehitys.....	67
11.2 Romanien asumisen keskeiset ongelmat.....	68
11.3 Kulttuuriset tekijät	69
11.4 Romanien riski pudota tavanomaisilta asuntomarkkinoilta	70
11.5 Yhdenvertaisuuden toteutuminen.....	71
12 Kehittämisehdotukset	73
Lähteet	75
Liitteet	76
Liite 1. Kysely asuntotoimijoille	76
Liite 2. Kysely romaneille	85
Liite 3. Haastatellut henkilöt.....	90

ESIPUHE

Suomen ensimmäisen romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoon liittyen ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2012 selvityksen romanien asumistilanteesta, Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. Selvityksessä kartoitettiin Suomen romaniväestön asumiseen liittyviä ongelmia ja niiden erilaisia ratkaisuja.

Vuoden 2015 loppupuolella ja 2016 aikana Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAan tuli useita romanien asumista koskevia soittoja ja muutamia kanteluita. Lisäksi romani-asiain neuvottelukunnan kokouksissa tuotiin esille huoli romanien asunnonsaannin vaikeuksista ja asunnottomuuden lisääntymisestä. Näin ollen ympäristöministeriö ja ARA päättivät teettää uuden selvityksen romanien asumisesta.

Tämä raportti on seurantatutkimus siitä, miten romanien asumistilanne on muuttunut edellisen selvityksen jälkeen. Selvityksen perusteella suunnitellaan toimenpiteitä romanien yhdenvertaisten asumismahdollisuuksien vahvistamiseksi.

Ohjausryhmän jäseninä selvityksen tekemistä ohjasivat ja kommentoivat Tuula Tiainen/ ympäristöministeriö, Hanna Dhalmann ja Anne Salin/ARA, Päivi Majaniemi/Suomen Romaniyhdistys ry, Allan Lindberg/Suomen Romanifoorumi ry, Henna Huttu/romani-asiain neuvottelukunta, Malla Laiti/ Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Laura Hassi/Kuntaliitto ja Päivi Okuogume/ yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto.

Selvityksen toteuttivat Referenssi Oy:n tutkijat VTT Sinikka Törmä ja VTT Kari Huotari. Selvityksen tekijät vastaavat raportin sisällöstä, johtopäätöksistä ja suosituksista, mitkä eivät välttämättä vastaa ohjausryhmään osallistuneiden tahojen näkemyksiä. Kiitämme heitä selvityksen tekemisestä. Selvitys rahoitettiin ympäristöministeriön ja ARA:n tutkimus- ja kehittämisrahoilla.

Helsingissä 10.1.2018

Tuula Tiainen	Hanna Dhalmann
ympäristöministeriö	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA
erityisasiantuntija	erityisasiantuntija

I SELVITYKSEN TAUSTA

1 Romanit ja asuminen

Suomen romaniväestön kooksi on arvioitu noin 10 000 henkilöä (ks. Friman-Korpela 2014). Romaneja asuu kaikkialla maassa, mutta suurin osa heistä asuu pääkaupunkiseudulla. Romanien määrästä ja asuinpaikoista ei ole saatavilla tarkkoja tilastoihin perustuvia tietoja, koska tietosuojalaki kieltää tilastoimisen etnisin perustein. Tiedetään kuitenkin, että romanit asuvat tyypillisimmin kaupunkilähiöissä ja ovat pienituloisuudesta johtuen pääosin kunnallisten vuokraloyhtiöiden asukkaita. Romanit asettuivat pysyvämmiin asumaan kiertävän elämän päätyttyä vasta 1970-luvulla. Heidän asunnon saantiaan ja paikoilleen asettumistaan tuettiin tuolloin monien yhteiskunnan toimien avulla. Romanien asumistilanne paranikin selvästi. (<https://www.romanifoorumi.fi>) Romanien asumiseen on kuitenkin edelleen syytä kiinnittää huomiota erityisesti yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Romanit on vähemmistöryhmä, jolla on perustuslain turvaama oikeus harjoittaa omaa kulttuuriaan. Romanikulttuuri on säilynyt suljettuna ja melko muuttumattomana kulttuurina jo 500 vuoden ajan. Romaneilla on paljon kiertävän elämän oloissa syntynyttä tapakulttuuria, joka on ollut tuolloin monesta syystä tarkoituksenmukaista. Osa tavoista on kuitenkin vaikeasti sovitettavissa tiiviiseen kerrostaloasumiseen. Yksi tällainen kulttuurinen piirre on se, että nuoremmat ihmiset eivät voi asua tai oleskella vanhempien ihmisten yläpuolella. Romanien puhtauskäsitkset edellyttävät myös, että asunnossa on erillinen keittiö, josta ei ole esimerkiksi käyntiä kylpyhuoneeseen tai makuuhuoneeseen. Keittiön yläpuolella ei saa olla symbolisesti likaiseksi koettavia tiloja, kuten sauna, wc tai makuuhuone. Nämä käsitkset rajoittavat sopivien asuntojen löytymistä romaneille.

Lisäksi romaneilla on erityisiä yhteisön sisäisiä toimintatapoja, kuten väistämisvelvollisuus ja muuttolupakäytäntö. Näillä käytännöillä on vaikutusta siihen, mihin romanit voivat asettua asumaan. Väistämisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että väkivaltarikokseen syyllistyneen romanin ja hänen sukunsa pitää välttää uhria ja tämän sukua. Heidän pitää poistua paikakunnalta, eikä myöhemminkään asettua asumaan vältettävien romanien lähetyville. Muuttolupakäytäntö tarkoittaa sitä, että romanit pyytävät paikallisilta romaneilta luvan muuttaa tietylle alueelle. Tällä käytännöllä romanit pyrkivät välttämään ennalta mahdollisia konflikteja. Pitkään alueella asuneet romanit eivät myöskään ehkä halua alueelle sel-

laisia romaneja, jotka saattaisivat pilata pääväestöön luodut hyvät naapuruussuhteet ja tuoda paikkakunnalle negatiivista romanileimaa. Romanien asumiseen liittyvää kulttuurista taustaa on avattu enemmän julkaisuissa Törmä, Sinikka & Huotari, Kari & Tuokkola, Kati (2012) Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus, ympäristöministeriön raportteja 8/2012, Pirttilahti, Malla (2000) Romanikulttuurin erityispiirteet asumisessa, ympäristöministeriön ympäristöopas 77 ja Vast Vastensa -opas (2007).

Aiempien selvitysten mukaan monet romanit kokevat, että heitä syrjitään asuntomarkkinoilla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuonna 2014 tekemässä selvityksessä niistä haastatelluista romaneista, jotka olivat viimeisen viiden vuoden aikana yrittäneet vuokrata tai ostaa asunnon, lähes puolet (49 %) on mielestään kokenut syrjintää etnisen alkuperänsä vuoksi hakiessaan valtion tuella rahoitettua vuokra-asuntoa. Yli puolet (55 %) haastatelluista on mielestään tullut syrjityksi yksityisillä asuntomarkkinoilla. Tulosten mukaan romanit ilmoittavat kunnallisilla vuokramarkkinoilla kokemastaan syrjinnästä selvästi useammin kuin yksityisillä vuokramarkkinoilla kokemastaan syrjinnästä. Mahdollisina syinä selvityksessä esitetään tiedon puutetta ja sitä, että valittamisen ei uskota johtavan mihinkään. Syrjinnän kiellon ei välttämättä tiedetä koskevan yksityisiä vuokranantajia. Selvityksessä todetaan, että yhdenvertaisuusvaltuutetun (aikaisemmin vähemmistövaltuutettu) asiakastyön perusteella kaikkea syrjinnäksi koettua ja ilmoitettua kohtelua ei voida pitää yhdenvertaisuuslaissa kiellettynä syrjintänä. Taustalla voivat olla asunnonhakijan asumishistoriasta, taloudellisista ja sosiaalisista vaikeuksista sekä yleisesti vaikeasta asuntotilanteesta johtuvat syyt. Toisinaan on lisäksi kysymys siitä, että vuokra-asuntojen tarjonta ei vastaa romanikulttuurin edellytyksiä tai että joidenkin romanien ylläpitämät muuttolupa- ja väisämiskäytännöt rajoittavat toisten romanien asumista ja aiheuttavat yllättäviä asunnon tai paikkakunnan vaihtotarpeita. Selvitystä varten haastatelluista romaneista 40 % oli noudattanut tai kohdannut romanikulttuurin tapoja, joista on aiheutunut haittaa heille itselleen tai heidän perheelleen. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2014.)

Suomen Romaniyhdistyksen Au-mensa -nuorisoprojektissa (2014-2015) tehdyssä kyselyssä 70 % vastaajista oli sitä mieltä, että romanisuus vaikuttaa asunnon saamiseen. Monet vastaajat kertoivat kohdanneensa ennakkoluuloja ja vaikeuksia asunnon saamisessa. (Autio & Lindström & Hedman & Isberg 2016.)

2 Yhdenvertaisuuden edistäminen

Yhdenvertaisuus merkitsee sitä, että kaikilla ihmisillä tulee olla yhteiskunnassa yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua, tehdä töitä, asua ja saada erilaisia palveluja. Romanit ovat sosioekonomisesti pääväestöstä heikommassa asemassa oleva ryhmä. Sen historiaa on lisäksi värittänyt hyljeksitty asema ja jopa vainon kohteeksi joutuminen (Förbom 2014; Pulma 2012). Tällaisen lähtökohtaisesti huonommassa asemassa olevan ryhmän aseman parantamiseksi tarvitaan erityisiä toimia.

Oikeusministeriön yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu (<http://yhdenvertaisuus.finlex.fi>) määrittelee muodollisen yhdenvertaisuuden toteutumisen, joka tarkoittaa sitä, että samantapaisessa tapauksessa ihmisiä kohdellaan samalla tavoin ilman syrjintää. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) edellytetään lisäksi aktiivisia toimia ja poikkeamista tarvittaessa samantapaisen kohtelun periaatteesta, jotta heikommassa asemassa olevien ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuisi. Tämä tarkoittaa niiden olosuhteiden muuttamista, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.

Vuonna 2009 julkaistun Suomen romanipoliittisen ohjelman yleisenä tavoitteena oli edistää romanien osallisuutta ja yhdenvertaisuutta elämän eri osa-alueilla (Valtioneuvoston periaatepäätös romanipoliitiikan linjauksiksi, sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:16). Ohjelman toimeenpanon yhteydessä tehtiin vuonna 2012 ympäristöministeriön toimeksiannosta selvitys, jossa ensimmäistä kertaa Suomessa tarkasteltiin yhdenvertaisuuden toteutumista romanien asumisessa.

3 Vuoden 2012 selvitys ja tarve seurantaselvitykselle

Vuonna 2012 valmistuneen selvityksen (Törmä ym. 2012) lähtökohta oli tuoda esiin romanien asumiseen liittyviä erityispiirteitä ja ongelmia, niiden ratkaisukeinoja ja hyviä käytäntöjä. Tavoitteena oli romanien yhdenvertaisuuden lisääntyminen. Yhdenvertaisuuden toteutumista käsiteltiin yhtäältä suhteessa pääväestöön ja toisaalta romaniväestön sisällä.

Taustalla oli myös se, että asuntotoimijat olivat monissa kunnissa kuunnelleet romanien yhdyshenkilöitä tehdessään asukasvalintoja. Tästä syystä ympäristöministeriö ja ARA antoivat vuonna 2008 ARA:n asukasvalintaohjetta täydentävän ohjeen romanien asukasvalinnasta (Ohje romaneita koskevan asukasvalinnan täsmentämiseksi 25.04.2008). Sen mukaan ei ole hyväksyttävä menettely, että asukasvalitsija kysyy muuttoluvan romaniyhdistöistä, kuten romanivanhimmalta tai kunnan romaniyhdyshenkilöltä, tai ottaa romaniyhdistönsä esittämän kiellon huomioon asukasvalinnassa. Asukasvalinnan tekeminen muuttoluvan ja väistämisvelvollisuuden perusteella on ristiriidassa perustuslain ja asukasvalintaa koskevan lainsäädännön kanssa.

Selvityksessä tarkasteltiin asukasvalintamenettelyjen ja edellä mainittujen väistämis- ja muuttolupakäytäntöjen vaikutusta romanien asumisen yhdenvertaisuuteen. Selvitys tehtiin kysely-, haastattelu- ja sisällönanalyysin menetelmien avulla. Kunnallisille ja yleishyödyllisille asuntotoimijoille tehtiin sähköinen kysely, johon saatiin 95 vastausta. Haastatteluja tehtiin 32. Näistä 20 oli asiantuntijahaastatteluja, joista seitsemän tehtiin romanitoimijoille. Muita romanien haastatteluja tehtiin 12. Lisäksi käsiteltiin vähemmistövaltuutetulle, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukseen sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle tulleet romanien asumista koskevat valitukset ja kantelut.

Selvityksessä todettiin, että romanien asumisen ongelmassa on taustalla paljon rakenteellisia tekijöitä ja romanien heikko sosioekonominen asema. Osittain on kysymys myös siitä, että pääväestö ei tunne eikä ymmärrä romanien kulttuurin piirteitä. Toisaalta romanit eivät ole aina tietoisia vuokra-asuntojen asukasvalintaan ja asumiseen liittyvistä menettelytaavoista ja säännöistä. Tulosten perusteella ehdotettiin muun muassa, että romanien kult-

tuuria ja siihen kuuluvia tapoja tuotaisiin tutuksi asuinalueilla ja vastaavasti pääväestön kulttuuria välitettäisiin romaneille. Selvityksen mukaan romaniyhteisön sisällä tulisi avata keskustelua romanikulttuuriin liittyvien tapojen yhteydestä asumisongelmiin. Romaneille tulisi jakaa tietoa asunnonhakuun liittyvistä asioista ja kaikille kuuluvista perusoikeuksista, kuten vapaasta liikkumisesta ja vapaasta asuinpaikan valinnasta. Lisäksi kunnallisille vuokraloyhtiöille tulisi järjestää koulutusta romanien asumiseen liittyvistä kysymyksistä.

Selvityksen perusteella tehtiin useita toimenpiteitä romanien asumistilanteen parantamiseksi. Esimerkiksi useamman ministeriön rahoittama YES – Yhdenvertaisuus Etusijalle -hanke järjesti seminaarisarjan romaniyhteisölle ja paikallisille asuntotoimijoille neljällä paikkakunnalla sekä jakoi kunnille seminaarisarjasta valmistunutta raporttia *Oma koti kullan kallis*. Osana romanien asumisen yhdenvertaisuuden edistämisprosessia laadittiin romaneille suunnattu *Haetko vuokra-asuntoa?* -asumisesite. YES-hanke järjesti myös useita yhteisötapaamisia romaneille yhteistyössä romanijärjestöjen kanssa. Tavoitteena oli avata romaniyhteisön sisällä keskustelu väistämismuuttoluottamuksesta ja muuttolupakäytännöistä sekä mahdollisuuksista luopua niistä. (Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seurantaraportti 2013.)

Valvontaviranomaiset saavat edelleen vuosittain useita romanien asumiseen liittyviä yhteydenottoja ja romanit tekevät asumista koskevia kanteluja. Yhteydenotoissa tulee esiin romanien vaikeudet saada asuntoja sekä romaniperheiden vaikeat elämäntilanteet ja monitahoiset ongelmat. Romaniasiaan neuvottelukunnassa on esitetty huoli romanien asunnon saannin vaikeuksista ja havainnoista, joiden mukaan romanien asunnottomuus olisi lisääntymässä. ARA pyrki selvittämään ympäristöministeriön pyynnöstä romanien asunnottomuutta asuntomarkkinaselvityksensä yhteydessä vuonna 2017. Kunnista kysyttiin muun muassa, kuinka paljon niissä on asunnottomia romaneja. Kaiken kaikkiaan koko maassa olisi vastausten mukaan 74 asunnottomia romania poikkileikkausajankohtana 15.11.2016. Näistä 17 olisi pitkäaikaisasunnottomia ja yhdeksän romaniperheitä. Tämä tulos ei kuitenkaan asiantuntijoiden mukaan vastaa todellisuutta. Asuntomarkkinaselvitys osoitti, miten vaikea tästä asiasta on saada tietoa. Useat kunnat jättivät kokonaan vastaamatta romaneja koskevaan kohtaan. Vastausta ei saatu muun muassa isoista kaupungeista, joissa on eniten asunnottomuutta, ja joissa asuu eniten romaneja. Esimerkiksi Helsinki pystyy tuottamaan tietoa maahanmuuttajien asunnottomuudesta, mutta ei romanien. Romaneista ei ole tilastoja, koska ei ole hyväksyttävää tapaa tuoda kirjauksissa esiin, että henkilö on romani. Romanien asunnottomuuden tiedetään lisäksi olevan suurelta osin niin sanottua piiloasunnottomuutta.

Näistä havainnoista on noussut tarve selvittää romanien asumisen yhdenvertaisuuden toteutumista, kun viisi vuotta edellisen selvityksen valmistumisesta on kulunut.

II SELVITYSTEHTÄVÄ JA SELVITYKSEN TOTEUTTAMISTAPA

4 Selvitystehtävä ja -kysymykset

Nyt tehdyllä selvityksellä kartoitetaan romaniväestön asumiseen liittyviä ongelmia asunnon saannissa, vaihdossa ja asumisaikana sekä niiden ratkaisukeinoja. Tarkoitus on tuottaa vuonna 2012 ilmestyneelle selvitykselle vertailutietoa siitä, miten tilanne on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana, ja miten edellisen selvityksen jälkeen toteutetut toimenpiteet ovat vaikuttaneet. Selvityksessä tarkastellaan, missä määrin romanien asumisen ongelmat ovat samoja kuin pääväestöllä, missä määrin ne liittyvät romanikulttuurin erityispiirteisiin ja toteutuuko romanien asumisessa yhdenvertaisuus.

Kulttuurilla on monia erilaisia määritelmiä. Yleisesti voidaan sanoa, että se on jotain, joka yhdistää ihmisiä ja samalla erottaa heidät muista. Tässä selvityksessä kulttuurilla tarkoitetaan laajasti kaikkia niitä sukupolvelta toiselle siirtyviä tapoja ja käsityksiä, joilla yhteisö jäsentää sosiaalista elämäänsä, ja jotka ihmiset omaksuvat ryhmänsä jäseninä. Pääväestöllä tarkoitetaan tässä selvityksessä väestön enemmistöä, joka ei kuulu etnisiin vähemmistöihin, ja jolla ei ole maahanmuuttajataustaa.

Yhdenvertaisuuslainsäädäntö edellyttää, että kaikki väestöryhmät ovat asumisessa samassa asemassa. Tiedämme kuitenkin, että käytännössä yhdenvertaisuus ei aina toteudu. Tästä kertovat valitusviranomaisten ja romanijärjestöjen vastaanottamat kantelut ja yhteydenotot. Yhdenvertaisuuden käytännön toteutumisen selvittämiseksi on siksi tarpeen tehdä vertailuja ja tarkastella yksittäisten etnisten ryhmien tilanteita. Vain näin voidaan saada selville mahdolliset syrjivät käytännöt ja erityiset tuen tarpeet, sekä parantaa vähemmistöjen asemaa. Vaikka etnisiin perusteisiin tapahtuvan rekisteröinnin kieltä estää tilastotietojen kokoamisen romaneista, voidaan asiaa tarkastella laadullisesti. Asuntoasioiden kanssa käytännön työssään tekemisissä olevat toimijat voivat esittää omia arvioitaan ja näkemyksiään siitä, miten romanien asuntoasiat ovat kehittyneet, ja millaisia ratkaistavia haasteita niihin liittyy. Asian selvittäminen on myös romanijärjestöjen toive, ja ne ovat mukana tärkeinä asiantuntijoina selvityksen ohjausryhmässä.

Selvitystehtävänä on vastata seuraaviin pääkysymyksiin:

1. Millaisia ongelmia liittyy romaniväestön asunnon saantiin, asunnon vaihtoon ja asumisaikaan?
2. Miten tilanne on muuttunut aiemmasta tarkasteluajankohdasta, vuodesta 2012?
3. Miten yhdenvertaisuus suhteessa pääväestöön ja romaniyhteisön sisällä toteutuu asumisessa?
4. Millaisia erilaisia ratkaisukeinoja ja hyviä käytäntöjä on olemassa ja millaisia voidaan kehittää?

Selvityksessä painottuu valtion tukemissa vuokra-asunnoissa asuvien tilanne, mutta siinä pyritään selvittämään myös vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa asuvien tilannetta. Tehtävänä on myös muotoilla toimenpide-ehdotuksia sekä suosituksia toimintatavoiksi, jotta yhdenvertaisuus asumisessa vahvistuu.

5 Aineistot ja menetelmät

Selvitys on tehty hyödyntäen erilaisia aineistoja ja menetelmiä sekä kuullen monia selvityskohteen kannalta relevantteja tahoja. Pääasialliset menetelmät ovat kyselyt, haastattelut ja sisällönanalyysit.

Asiakirja-aineistot

Selvitystä varten analysoitiin ARAn, yhdenvertaisuusvaltuutetun ja eduskunnan oikeusasiamiehen romanien asumista koskevat asiakastapaukset vuosilta 2012-2016 sekä alkuvuodelta 2017. Aineistot saatiin selvityksen käyttöön pyytämällä kultakin viranomaiselta ne erikseen. ARAlta saatiin yhdeksän tapauksen kuvaukset. Eduskunnan oikeusasiamiehen osalta käytössä oli seitsemän anonymisoitua ratkaisua. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolta saatiin tutkimusluvalla 241 tapauksen kuvaukset.

Kyselyt

Selvitystä varten tehtiin kaksi sähköistä kyselyä. Kysely asuntotoimijoille lähetettiin niihin kuntiin, joissa ohjausryhmän jäsenten mukaan asuu romaneja. Selvitykseen mukaan otettavat yleishyödylliset asuntotoimijat valittiin ohjausryhmässä. Kysely lähetettiin 122 vastaanottajalle 15.8.2017. Vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa 29.8 saakka. Tuohon mennessä kyselyyn saatiin 61 vastausta. Uusintakysely lähetettiin 30.8 ja vastausaikaa oli vajaat kaksi viikkoa 11.9 saakka. Tänä aikana saatiin 13 vastausta lisää. Vastausten kokonaismäärä on siten 74 ja vastausprosentiksi tuli noin 61. Aivan tarkkaa vastausprosenttia ei voida laskea kyselyn jakelutavasta johtuen. Saateviesti kyselylinkkeineen lähetettiin 118 kunnan kirjaamoon ja neljän yleishyödyllisen asuntotoimijan (M2 kodit, Avara, Kunta-asunnot, TA-yhtymä) toimitusjohtajille. Vastaanottajia pyydettiin välittämään viesti asukasvalinnoista vastaaville henkilöille. Yleishyödyllistä asuntotoimijoita, joilla on asuntoja useilla paikkakunnilla, pyydettiin jakamaan kyselyä harkinnan mukaan toimipaikkakuntiansa asukasvalinnoista vastaaville. Kyselylomake on liitteenä 1.

Toinen kysely kohdennettiin sosiaalisessa mediassa romaneille. Kyselyä levitettiin selvityksen ohjausryhmään kuuluvien romanitoimijoiden ja tutkijoiden omien romanikontaktien kautta. Kysely oli vastattavissa useilla Facebook-sivuilla, muun muassa Suomen Romaniyhdistys ry:n ja Suomen Romanifoorumi ry:n Facebook-sivuilla. Kysely toteutettiin aikavälillä 22.8.–10.10. Ohjausryhmään kuuluvat romanitoimijat kannustivat romaneja vastaamaan kyselyyn ja vaikuttamaan tätä kautta romanien asumisen kehittämiseen. Vastauksia tuli kaikkiaan 72. Vastausten määrä on melko pieni verrattuna siihen, miten paljon eri sivustoilla käy romaneja. Kyselyyn osallistuneiden kesken arvottiin 10 Finnkinon elokuvalippua. Kyselylomake on liitteenä 2.

Haastattelut

Selvitystä varten haastateltiin kaikkiaan 30 asiantuntijaa. Heistä yhdeksän oli romanijärjestöjen edustajia sekä romaniasiainneuvottelukunnan ja aluehallintovirastojen romaniasiain suunnittelijoina ja koordinoijina toimivia virkamiehiä. Lisäksi haastateltiin valvontaviranomaisten edustajia sekä kuntien asukasvalinnan ja sosiaalitoimen edustajia. Haastatteluista 15 tehtiin raportissa tarkemmin käsiteltäviin kuntiin, jotka valittiin ohjausryhmässä. Nämä ovat pääkaupunkiseudun isot kaupungit sekä Seinäjoki ja Oulu. Luettelo haastatteluista on liitteenä 3.

Selvityksen tulokset esitetään yksityiskohtaisesti aineistoittain luvuissa 6–9. Asiantuntija-haastatteluista ei raportoida erikseen, vaan niissä esiin tulleet asiat on otettu huomioon luvuissa 6 ja 9–12. Seuraavassa luvussa 6 esitetään tilanne valvontaviranomaisten vastaanottamien asiakasyhteydenottojen sekä valitusten ja kantelujen pohjalta. Luvussa 7 esitetään asuntoimijoille tehdyn kyselyn tulokset ja luvussa 8 romaneille tehdyn kyselyn tulokset. Luvussa 9 käsitellään pääkaupunkiseudun ja kahden pienemmän kaupungin tilannetta. Luvuissa 10–12 esitetään esiin tulleet hyvät käytännöt, selvityksen johtopäätökset ja kehittämisehdotukset.

III SELVITYKSEN YKSITYISKOHTAISET EMPIIRISET TULOKSET

6 Romanien yhteydenotot valvontaviranomaisiin

6.1 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA

ARA käsittelee asumisesta teytyjä kirjallisia yhteydenottoja, jotka voivat olla esimerkiksi romanien asukasvalintaa koskevia kirjeitä tai sähköposteja. Vuoden 2013 helmikuun alusta lähtien ARAn valvontaan ja ohjaukseen liittyvien asukasvalintaa koskevien yhteydenottojen käsittelyä on kevennetty niin, että niitä ei käsitellä enää kanteluina. Asukasvalintojen osalta valvovana viranomaisena toimii kunta. Tämän vuoksi romanien kirjallisten yhteydenottojen määrää ei voi suhteuttaa kanteluina muiden ARAn tulleiden hallintokanteluiden määrään. Vuosien 2009 -2011 osalta on kuitenkin tiedossa, että romanien tekemiä kanteluja oli kaikista ARAn tulleista hallintokanteluista keskimäärin viidesosa (ks. Törmä ym. 2012).

Selvityksen aineistoksi saatiin yhdeksän vuosina 2012-2017 kirjattua romanien ARAn toimittamaa kirjallista yhteydenottoa. ARasta saatujen tietojen¹ mukaan romanit asioivat hyvin usein puhelimitse, jolloin yhteydenottoja ei kirjata tai tilastoida. ARAn saapuu lähes päivittäin sähköpostitse erilaisia kyselyjä asukasvalinta-asioista, asuntojen käytöstä ja asumisaikaan liittyvistä erilaisista ongelmatilanteista. Saapunut yhteydenotto kirjataan, jos vastauksen antaminen edellyttää lausunnon tai selvityksen pyytämistä kunnan asukasvalintoja valvovalta viranomaiselta tai vuokratiloyhteisöltä. Silloin pyydettyjen selvitysten ja lausuntojen saapumista määräaikaan mennessä voidaan seurata ja vastata kysyjälle kohtuullisessa ajassa. Myös ARAn kysyjälle antamat vastaukset kirjataan näissä tapauksissa.

Romanien yhteydenottoihin suhtaudutaan haastatellun ARAn edustajan mukaan vakavasti ja kaikkiin kyselyihin vastataan nopeasti. Yhteyttä ottavat henkilöt kertovat avoimesti puhelimitse tai sähköpostiviesteissään hyvin erilaisista vaikeuksista nykyisessä asumisessaan, asunnonhaun ja -saannin vaikeudesta, henkilökohtaisesta elämästään, maksuhäiriö-

¹ ARA, ylitarkastajan kirjallinen tiedonanto 17.5.2017

merkinnöistään, terveydentilastaan ja ristiriitatilanteista vuokraloyhteisön kanssa. ARA on antanut toimenpiteinä tapauskohtaista ohjausta ja neuvontaa sekä pyytänyt tarvittaessa lausuntoja ja selvityksiä. Mikäli kyseessä on katsottu olevan tukea asumiseensa tarvitseva ruokakunta, on asiakasta ohjattu kääntymään sosiaalitoimen puoleen, jotta vuokranantajan vuokrasaataava ja toisaalta henkilön asuminen turvattaisiin jatkossa. ARAn ylitarkastajan tehtävän on tulkittu olevan vuokra-asumisen ohjaamista ja sitä voitaisiin verrata lähinnä selvittävään, sovitteluun ja ohjaavaan asumisneuvontatyöhön.

ARAn vuosina 2012–2017 kirjaamista yhdeksästä romanien asukasvalinta-asiasta kolme oli siirretty ARAlle vähemmistövaltuutetun (nykyisin yhdenvertaisuusvaltuutettu) toimistosta, ja loput kuusi oli tullut suoraan ARAan. Näistä yhdeksästä tapauksesta seitsemässä oli ensisijaisesti kysymys siitä, että vuokraloyhtiö ei myöntänyt hakijalle asuntoa vedoten luottotieto- ja maksuhäiriömerkintöihin, vuokratästeihin, aiempiin asumishäiriöihin tai muihin vastaaviin seikkoihin. Näissä tapauksissa ARA muistutti vuokraloyhtiötä asukasvalintaoppaan kohdan 5.6 mukaisesti siitä, että luottotiedoissa olevien maksuhäiriöiden ei tule olla esteenä asunnon osoittamiselle ainakaan silloin, jos maksuhäiriöt ovat vähäisiä tai hakijan maksuhäiriöhistorian perusteella voidaan arvioida, etteivät maksujen laiminlyönnit ole toistuvia. Toisaalta jos hakijalla on vuokratästejä sille vuokranantajalle, jolta hän hakee uutta asuntoa, ei asukasvalintaoppaan mukaan ole kohtuullista edellyttää, että hänen kanssaan tulisi uudelleen tehdä vuokrasopimus. Mikäli tällaisen hakijan asuntotilannetta ei saada muutoin hoidettua, tulisi ARAn mukaan neuvotella sosiaaliviranomaisten kanssa jälleenvuokraussopimuksen tekemisestä tai kunnan maksusitoumuksen antamisesta. Hakija voisi myös hakea kunnalta ennaltaehkäisevää toimeentulotukea vuokratästien maksamiseen. Jos kyseessä on vuokratästi edelliselle vuokranantajalle, hakija voisi tehdä tämän kanssa sopimuksen tästien maksamisesta. ARAn mukaan joissakin tapauksissa on perusteltua tehdä hakijan kanssa määräaikainen vuokrasopimus.

Vain yhtä tapausta lukuun ottamatta kaikissa seitsemässä vuokratästejä koskevassa tapauksessa ARA katsoi hakijan kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevaksi sekä muistutti asukasvalintaperusteista ja asunnon tarpeen kiireellisyyden kriteereistä. Asukasvalinnan tavoitteista on säädetty aravarajoituslain 4 a pykälässä ja uuden korkotukilain 11 a pykälässä, joiden mukaan valtion tukemat arava- ja korkotukivuokra-asunnot osoitetaan vuokra-asuntoa eniten tarvitseville ruokakunnille. Etusijalle on asetettava asunnottomat ja muut kiireellisimmässä asunnon tarpeessa olevat, vähävaraisimmat ja pienituloisimmat hakijaruokakunnat.

Yhdessä tapauksessa henkilö oli saanut hädän, mutta sen jälkeen vuokraloyhtiö oli välittömästi tarjonnut hänelle vapaana olevasta asuntokannasta parhaiten soveltuvaa asuntoa. Henkilö ei halunnut ottaa asuntoa vastaan, vaan ilmoitti haluavansa asunnon vain tietystä yhtiön kohteesta. Vaikka asunnon tarvetta käsiteltiin kiireellisenä, tämän asiakkaan ei katsottu voivan ilmoittaa yhtiölle, minne hän aikoo muuttaa ja millaisin ehdoin. Näin ollen ARA katsoi asian käsittelyn päättyneen.

Kahteen tapaukseen liittyi muiden romanien pyrkimys puuttua kantelun tehneen romanin asunnon saantiin. Yhdessä tapauksessa henkilö perusteli asuinpaikkakunnan vaihtoa sillä, että romanikulttuuriin liittyvän väistämismääräyksen vuoksi hänen oli perheensä kanssa mahdotonta asua nykyisellä asuinpaikkakunnallaan. Tässä tapauksessa henkilön asuntohakemuksessa ei ollut mainintaa asunnottomuudesta tai kiireellisestä asunnon tarpeesta, vaan asunnon tarpeen syyksi oli mainittu ”nykyisen asunnon sijainti”, joten asukasvalinnassa etusijajärjestystä ei voitu katsoa loukatun, koska samanaikaisesti kiireellisessä asunnon tarpeessa olevia hakijoita oli useita.

Toisessa tapauksessa ARAan yhteyttä ottanut henkilö kertoi, että romaniväestö oli kieltänyt hänen muuttonsa tietyille alueille väistämismääräyksen vuoksi. Asuntoyhtiö oli osoittanut henkilölle kolme eri asuntoa, joista kahdesta hän oli kieltäytynyt ja kolmatta vielä harkitsi. ARA katsoi, että kunta oli mahdollisuuksien mukaan huomionnut asukasvalinnassa romanikulttuuriin liittyviä tapoja, ja että se oli toiminut ohjeistuksen mukaisesti. Asukasvalinnassa ja asuntojen tarjonnassa huomioidaan perustus- ja yhdenvertaisuuslakien mukaiset periaatteet. Romanikulttuurin tapoja voidaan huomioida mahdollisuuksien mukaan, mutta kulttuuri ei mene lakien edelle. ARA katsoi, että asunnottomuutta oli yritetty poistaa tarjoamalla kolmea eri asuntoa. ARA suositteli ottamaan vastaan viimeksi tarjotun asunnon.

6.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutetun puoleen voi kääntyä, jos on kokenut tai havainnut syrjintää iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen. (<https://www.syrjinta.fi/>)

Seuraavasta taulukosta (Taulukko 1) nähdään, että yhdenvertaisuusvaltuutetun (ennen vuotta 2015 vähemmistövaltuutetun) asumista koskevien syrjintäilmoitusten määrät ovat vaihdelleet vuosittain viimeisen kymmenen vuoden aikana 54 ja 94 välillä ja olleet viime vuosina runsaan 60 tapauksen luokkaa. Vuoden 2017 aikana tapauksia on kuitenkin kertynyt jo lokakuun loppuun mennessä 87. Romanien osuus asumista koskevista syrjintäasioista on ollut etenkin edellisen selvityksen jälkeisinä vuosina 2012–2015 korkea, jopa 70–80 %. Vuonna 2016 romanien asumista koskevien syrjintäilmoitusten osuus oli kuitenkin vain 27 %. Vuonna 2017 lokakuun loppuun mennessä se oli 30 % kaikista asumista koskevista syrjintäilmoituksista.

Taulukko 1. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tehdyt syrjäntäilmoitukset vuosina 2007–2017

Vuosi	Asumista koskevat syrjäntäilmoitukset yhteensä (lkm)	joista romanien tekemät syrjäntäilmoitukset (lkm)	romanien osuus %
2007	76	46	61
2008	83	42	61
2009	94	39	41
2010	67	42	63
2011	60	44	73
2012	54	39	72
2013	80	69	85
2014	67	53	79
2015	69	60	86
2016	60	16	27
2017 (31.10.2017 mennessä)	87	26	30

Aikavälillä 1.1.2016–13.9.2017 yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ollut käsittelyssä 106 romaniasiaa, joista 45 koskee asumista. Yhteydenotoista 40 oli romanien asumisen syrjäntäasioita, kun yleisesti kaikkien väestöryhmien asumisen syrjäntäasioita oli yhteensä 132. Yhteydenotot, joissa yhteydenottaja epäilee syrjäntää, kirjataan syrjäntäasiaksi. Kirjaus jää voimaan, vaikka asian käsittelyn aikana todettaisiin, että kyse ei ole ollut yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjäntästä. Romanien asumisen syrjäntäasioita on nykyisin vähemmän kuin ennen. Vastaavasti muiden ryhmien, kuten maahanmuuttajien, tapaukset ovat lisääntyneet. Samoin ovat lisääntyneet asumisen riita-asiat.

Selvitystä varten käytiin läpi kaikki yhdenvertaisuusvaltuutetulta saadut kirjalliset romanien asumista koskevat yhteydenotot vuosilta 2012–2017 (13.6.2017 saakka), yhteensä 241 tapausta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistoon romaneilta tulleissa yhteydenotoissa toisena osapuolena on yleensä kunta. Suurin osa yhteydenotoista on kertaluonteisia, mutta monesti yhteydenottoja tulee samasta tapauksesta useampi. Jotkut tapaukset ovat niin monipolvisia ja hajanaisia, että niistä ei voida tämän selvityksen puitteissa tehdä kattavaa analyysiä. Monesti yhteydenottajan antamat tiedot ovat hyvin sirpalemaisina, epätasällisina ja osin ristiriitaisina. Yhteydenottorekisteristä voidaan kuitenkin löytää joitain tyypillisiä piirteitä.

Yleisin yhteydenoton syy on, että yhteydenottaja ei saa kunnalta tai vuokraloyhtiöltä asuntoa. Joissain tapauksissa kyse on esimerkiksi opiskelija-asuntosäätiöstä, seurakunnasta tai yksityisestä vuokranantajasta. Usein asunnon odotusaika on pitkä ja yhteydenottaja arvelee sen johtuvan siitä, että hän on romani. Monesti yhteydenottaja myös epäilee, että hänelle sopiva asunto on annettu hänen ohitseen jollekin muulle, vaikka hän on odottanut asuntoa jopa vuosia. Nämä yhteydenotot tulevat monesti suurista kaupungeista,

joissa on paljon asunnon hakijoita ja pitkät asunnon odotusajat kaikille hakijoille. Monesti yhteydenottajat eivät tapauskuvausten perusteella ole tietoisia asuntotilanteesta.

Usein asunnon saantia koskevan yhteydenoton syynä on lisäksi se, että asuntoa hakiessa yhteydenottaja ei ole mielestään saanut asiallista kohtelua. Monesti asuntoa ei ole saatu toivotusta, usein alimmasta, kerroksesta tai toivotulta alueelta, esimerkiksi keskustasta. Yhteydenottaja epäilee myös usein, että hänelle tarjotaan romanitaustan vuoksi huonokuntoisempia asuntoja huonommilta alueilta. Romaneilta on saatettu myös vaatia esimerkiksi kolmen kuukauden takuuvuokra ja lisäksi kolmen kuukauden vuokra ennakkoon, mitä ei ole vaadittu muilta vuokralaisilta.

Joissain tapauksissa kerrotaan, että kun yksityiselle vuokranantajalle on selvinnyt, että asunnonhakija on romani, hän ei ole enää halunnut vuokrata vapaana olevaa asuntoa. Monessa tapauksessa romani on soittaessaan yksityiselle vuokranantajalle esiintynyt pääväestöön kuuluvana, jolloin asuntoja on ollut tarjolla. Tilanne on muuttunut, kun hakija on paljastunut romaniksi. Usein yhteydenotoissa kerrotaan tilanteen aiheuttamista kärsimyksistä muun muassa hakijan pienille lapsille. Monissa tapauksissa yhteydenottaja epäilee syrjintää myös silloin, kun asuntoa kieltäydytään vuokraamasta hakijan luottotietomerkintöjen, isojen vuokrarästien tai aiemman asumisen häiriökäyttäytymisen vuoksi. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tapauskuvauksissa todetaankin monesti, että vaikka asiat tulevat esiin syrjintäepäilyinä, niissä ei ole viitteitä etnisestä syrjinnästä. Yhteydenottojen taustalla on kuitenkin myös räikeitä tapauksia, joissa yhteydenottajaa on esimerkiksi asuntotoimistossa nimitelty ja sanottu, että tästä kunnasta ette tule koskaan saamaan asuntoa.

Toinen yleinen yhteydenoton syy liittyy ongelmiin asumisaikana. Yhteydenottaja saattaa kokea, että esimerkiksi taloyhtiö, isännöitsijä tai sosiaalityöntekijä on kohdellut häntä syrjivästi etnisen taustan takia. Tyypillisessä tapauksessa isännöitsijä on käyttäytynyt romanimukan syrjivästi, kun hän ei ole reagoinut tämän ilmoitukseen asunnon epäkohdista (kuten kylmyys) tai on viivytellyt asian korjaamisessa. Myös sosiaalityöntekijää, joka ei ole riittävän nopeasti lähettänyt asunnon myöntämistä varten puoltolausuntoa asuntotoimistoon, on epäilty syrjinnästä.

Asumisaikaisiin yhteydenottoihin on monenlaisia muitakin syitä, kuten naapuririidat, romaneihin kohdistuva häirintä ja vuokrasopimusten purkamiset. On tapauksia, joissa yhteydenoton syynä on se, että romanit kokevat vainoamista naapurien taholta ja kokevat, että naapurit haluavat ajaa heidät pois asunnosta. Osa on ottanut yhteyttä naapurien loukkaavan käytöksen takia. Yhteydenottajien mukaan nämä valittavat aiheettomasti muun muassa autojen pysäköinnistä, asunnosta kuuluvasta poraamisesta tai koiran ulvomisesta. Jotkut kertoivat sanoneensa itse vuokrasopimuksen irti naapurien aiheettomien valitusten ja häätöuhan vuoksi. Tämän jälkeen heillä on ollut vaikeuksia saada uutta asuntoa muun muassa vanhojen vuokravelkojen vuoksi, minkä he kokivat syrjintänä. Yhteydenottajia oli

myös nimitelty varkaiksi ja naapurit olivat kyselleet loukkaavasti, millä he maksavat vuokransa. Eräässä tapauksessa yhteydenottaja epäili syrjintää, kun asuntoyhtiö vaati vuokrasopimuksen purkoa. Perusteena esitettiin häiritsevä käytös, jollaiseksi mainittiin muun muassa auton pysäköiminen nurmikolle, musiikin kuunteleminen ja karaoken laulaminen kovaan ääneen päiväsaikaan, ylimääräisten henkilöiden majailu asunnossa sekä naapureiden uhkailu, jota yhteydenottajan mukaan ei ollut tapahtunut.

Monet ongelmat liittyvät asunnon vaihtoon. Asunnon vaihdossa oli usein ongelmana se, että romanit eivät päässeet muuttamaan perheen koon muuttuessa pienempään tai suurempaan asuntoon. Yksi yleinen syy oli, että he kokivat asunnon asuinkelvottomaksi (esim. homeen, kosteuden, asbestiongelman, tuholaisten tai sisäilmaongelmien vuoksi), mutta eivät saaneet tarpeeksi nopeasti uutta asuntoa. Tapauskuvauksissa tulee usein esille, että kunta on tehnyt kaikkensa asunnon antamiseksi ja tarjonnut useita asuntoja, mutta hakija ei ole voinut ottaa asuntoa vastaan. Kunnalla ei ole kuitenkaan ole ollut muuta asuntoa tarjottavana, joten tilanteessa ei ole yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan tapahtunut etnistä syrjintää.

Yhteydenotoissa tulevat usein esille myös muuttolupa-asiat ja väistämismuuttamisvelvollisuus. Ne ovat tavalla tai toisella mukana useissa tapauksissa taustalla. Usein kyse on siitä, että toiset romanit ovat väkivallalla uhkaamalla ajaneet yhteydenottajan pois alueelta tai kieltäneet henkilöltä muuton tiettyyn kaupunkiin. Eräässä tapauksessa yhteydenottaja oli pahoinpidelty tällaisessa tilanteessa, jonka jälkeen hän oli päässyt turvakotiin. Eräässä tapauksessa vankilasta vapautuva romanimies ei voinut palata kotikuntaansa ex-vaimon sukulaisten aiheuttaman uhan vuoksi. Näissä tapauksissa yhteydenottajat kokivat syrjintänä sen, että kunta ei myöntänyt heille sopivaa asuntoa, tai he eivät saaneet sitä tarpeeksi nopeasti. Yhdessä tapauksessa toiset romanit olivat ajaneet yhteydenottajan pois asuinalueeltaan, koska hänen lastensa isän suvulla oli ollut joskus ongelmia alueen romanien kanssa. Tässä tapauksessa asuntotoimistossa katsottiin, että asiakkaan asuntohakemus ei nouse kiireellisimpien joukkoon. Vuokra-asuntojen tarjonnassa painotetaan muita tekijöitä kuten esimerkiksi kuntalaisuutta, eikä kulttuurista johtuvia syitä. Eräässä yhteydenotossa katsottiin syrjinnäksi se, että asuntotoimijat tarjosivat asuntoa alueelta, josta ne tiesivät, ettei se tule kysymykseen väistämismuuttamisvelvollisuuden vuoksi. Usein yhdenvertaisuusvaltuutetun oli vaikea arvioida, liittyikö asiaan asunnon myöntämisen osalta syrjintää.

Yhteydenoton jälkeen asiat ovat usein edenneet siten, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistosta on soitettu esimerkiksi asuntotoimistoon ja pyydetty asuntotoimijalta sähköpostitse tai kirjallisesti selvitystä menettelystä tarkempine tietoineen. Usein asia on jäänyt siihen, tai kunta on vastineessaan todennut esimerkiksi, että asiaan kiinnitetään vastaisuudessa parempaa huomiota. Usein yhdenvertaisuusvaltuutettu on kertonut asiakkaalle, että asuntotoimijan selvityksen perusteella asiassa ei ole syytä epäillä etnistä syrjintää. Joissakin tapauksissa asia on päättynyt siihen, että yhteydenottaja on lopulta saanut asunnon.

Asian käsittely on päättynyt usein myös siksi, että yhteydenottajaa ei ole tavoitettu useista soittoyrityksistä huolimatta tai hän ei ole toimittanut yhdenvertaisuusvaltuutetulle tarvittavia liitteitä tausta-aineistoksi.

Joissain tapauksissa yhteydenottaja on ohjattu muualle, esimerkiksi kun kyse ei ole ollut etnisyydestä, vaan esimerkiksi vaikeuksista saada vuokra-asuntoa luottotietomerkintöjen vuoksi. Tällöin henkilöä on kehoitettu ottamaan yhteyttä ARAan. Naapuririidoissa yhteydenottajaa on voitu kehottaa ehdottamaan taloyhtiölle, että taloyhtiössä pidettäisiin asukasdemokratian mukainen asukaskokous, jossa tilannetta voitaisiin käsitellä ja selvittää. Asunnon kuntoon ja terveyshaittoihin liittyvissä asioissa henkilöä on pyydetty ottamaan yhteyttä isännöitsijään. Osalle yhteydenottajista on lähetetty informaatiomateriaalia (esim. ARA:n asukasvalintaopas tai YES-hankkeen opas vuokra-asuntoa hakevalle). Joissakin tapauksissa hakijaa on neuvottu ottamaan yhteyttä oikeusaputoimistoon.

Yhteydenottorekisterin perusteella on vaikea sanoa, kuinka moni alun perin syrjinnäksi kirjattu tapaus on ollut lopulta etnistä syrjintää, eikä siitä tee loppulausuntoa myöskään yhdenvertaisuusvaltuutettu.

6.3 Eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri

Eduskunnan oikeusasiamiehelle on oikeusasiamiehen kanslian antaman selvityksen mukaan tullut vuosina 2012–2017 vajaa 50 asumista koskevaa kantelua, eli keskimäärin alle 10 tapausta vuosittain. Käymällä nämä kantelut läpi on voitu erottaa seitsemän romaniväestöä koskevaa tapausta. Näiden kantelujen ratkaisut saatiin selvityksen käyttöön anonymisoituina.

Ensimmäisessä kantelussa (2013) kantelija epäili miehensä romanitaustan vaikuttaneen asuntopäätökseen. Asunto, johon kantelijan viisilapsinen perhe halusi muuttaa, oli annettu pienemmälle pääväestöön kuuluvalla perheelle. Tässä tapauksessa kuitenkin todettiin, että asunnon saanut perhe tarvitsi asuntoa muun muassa terveydellisistä syistä. Lisäksi miehen romanitausta ei ollut asukasvalintaa tehneiden henkilöiden tiedossa. Yhtenä syyinä toisen perheen valintaan esitettiin, että kantelun tehneen asunnon hakijan luottotiedot olivat negatiiviset. Oikeusasiamies kiinnitti kaupunginhallituksen ja asunto-osakeyhtiön huomiota maksuhäiriömerkintöjen vaikutuksesta asukasvalintoihin annettuihin oikeusasiamiehen ratkaisuihin. Muutoin kantelu ei johtanut toimenpiteisiin.

Toisessa tapauksessa (2013) kantelun tekijä pyysi oikeusasiamiehen apua asunnon saamiseksi kunnasta, johon hänen läheisensä oli haudattu. Tähän oikeusasiamies totesi, että asukasvalinnan perusteena on asunnon tarve, varallisuus ja tulot. Lisäksi kunnassa asuva

voidaan asettaa valinnassa etusijalle. Näin ollen siinä, että kantelija ei ole saanut paikkakunnalta asuntoa, ei ole tapahtunut mitään lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä.

Kolmannessa tapauksessa (2015) kantelija koki tulleen syrjityksi asunnon haussa, koska hän ei ollut saanut asuntoa alueilta, joilta hän väistämivelvollisena voi ottaa asunnon vastaan. Hän oli vähemmistövaltuutetun toimiston neuvon mukaisesti laajentanut alun perin suppeaa hakualuettaan. Oikeusasiamies totesi kaupungin selvityksen perusteella, että yhdenvertaisessa asemassa olevia asunnon hakijoita on ollut enemmän, kuin vapaita asuntoja (yli 24 000 hakemusta, joista 60 % erittäin kiireellisiä). Kaupungin selvityksessä viitattiin myös ARAn asukasvalintaoppaan ohjeeseen romanikulttuurin tapojen huomioon ottamisesta asukasvalinnoissa sekä asunto-osaston linjauksiin yhdenvertaisuusperiaatteen toteuttamisesta asukasvalinnoissa. Oikeusasiamies katsoi, että asiassa ei ole ilmennyt hänen toimenpiteitään edellyttäviä menettelyjä tai velvollisuuden laiminlyöntejä.

Neljännessä tapauksessa (2016) kyse oli perheestä, joka haki asunnon vaihtoa erityislasten tarpeiden ja asunnossa tapahtuneen vesivahingon vuoksi. Perheellä oli lastensuojelun asiaa puoltava lausunto. Asuntoyhtiön lausunnon mukaan perheen asuntohakemus ei kuitenkaan ollut yhtäjaksoisesti voimassa koko hakuaikaa. Toiseksi perheellä oli ollut useita vuokranmaksun viivästyksiä. Lisäksi asuntohakemus koski vain yhtä asuinalueita, jolle oli paljon hakijoita. Perheelle oli myös myönnetty toimeentulotukea väliaikaiseen asuntoon, josta se oli kuitenkin palannut alkuperäiseen asuntoon. Oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että asunto-osakeyhtiö edellytti asunnon vaihtajilta, että kaikki asumiseen liittyvät maksut on suoritettu ajallaan. Tässä hän muistutti ARAn asukasvalintaoppaan ohjeista, jotka koskevat luottotietojen ja vuokratien vaikutusta asunnon myöntämiseen.

Viidennessä tapauksessa (2017) kantelija koki, että hän ei romanitaustansa takia ole saanut asuntoa, vaikka on hakenut sitä neljättä vuotta, ja siitä kaksi vuotta kunnan asukkaana. Selvityksistä kuitenkin ilmeni, että kantelija oli ollut kunnan asukkaana vähemmän aikaa, ja että hänellä oli toisessa kunnassa asunto. Lisäksi hänellä oli lukuisia maksuhäiriömerkintöjä. Kunnan mukaan kantelijalle tullaan tarjoamaan asuntoa heti, kun sopiva asunto vapautuu ja maksurästeistä on tehty sopimus. Vuokrasopimus voidaan tehdä aluksi määräaikaisena. Tapaus ei antanut aihetta oikeusasiamiehen enempään toimenpiteisiin.

Kahdessa muussa tapauksessa oli kyse asian siirrosta vähemmistövaltuutetulle ja asian käsittelemättä jättämisestä, koska se oli jo vireillä vähemmistövaltuutetun toimistossa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin virasto ilmoitti kanteluja koskevaan tiedusteluun, että heillä ei ole ollut sellaisia asumiseen liittyviä tapauksia, joista ilmenisi, että ne koskevat romaneja. Oikeuskanslerille tulevat asumista koskevat kantelut eivät koske yksittäisten ihmisten asumisasioita, vaan asumisasioita yleisemmällä tasolla.

7 Asuntotoimijoille tehdyn kyselyn tulokset

Tässä luvussa raportoidaan asuntotoimijoille tehdyn kyselyn tulokset. Kysely toteutettiin suurelta osin samansisältöisenä, kuin vuonna 2012 julkaistussa edellisessä selvityksessä. Raportoinnissa on siksi pystytty monen kysymyksen kohdalla vertaamaan viisi vuotta sitten ja nyt saatuja tuloksia.

7.1 Kyselyyn vastanneet asuntotoimijat

Asuntotoimijoille tehtyyn kyselyyn saaduista 74 vastauksesta 62 oli kunnallisilta asuntotoimijoilta ja 12 yleishyödyllisten yhteisöjen asuntotoimijoilta. Vastauksia tuli tasaisesti eri puolilta maata. 52 vastaajan mukaan heidän asunnoissaan asuu romaneja. Romaneja tai romani-perheitä arvioitiin asuvan toimijasta riippuen yleensä 1-30. Tämän ylittäviä lukuja olivat 34 ja 200. Seitsemän vastaajan mukaan heillä ei asu romaneja lainkaan, ja 12 vastaajaa ei osannut sanoa, asuuko heidän asunnoissaan romaneja. Monet isot toimijat vastasivat, että ne eivät pysty arvioimaan määrää. Kaikki eivät myöskään halunneet antaa lukumääriä sillä perusteella, että se vaatisi tilastoja ja tilastojen pitäminen etnisiin perusteisiin on lainvastaista.

7.2 Pääväestön ja romanien asumisen haasteet

Kuten vuoden 2012 selvityksessä, kolme neljäsosaa vastaajista oli sitä mieltä, että romaneille on vaikeampi osoittaa asunto, kuin pääväestöön kuuluville romanien erityisen tapakulttuurin vuoksi². Heidän mukaansa romanit kieltäytyvät osoitetusta asunnosta huomattavasti.

² Romanien asumiseen liittyvästä tapakulttuurista esimerkiksi Vast Vastensa -oppaassa ja Malla Pirttilahden kirjoittamassa oppaassa Romanikulttuurin erityispiirteet asumisessa.

tavasti useammin kuin pääväestöön kuuluvat. Noin kaksi kolmasosaa vastaajista piti pääväestön ja romanien asunnon odotusaikoja kuitenkin yhtä pitkinä. Niiden osuus, joiden mielestä odotusajat ovat romaneilla pidemmät, on hieman kasvanut edellisestä selvityksestä. Pidemmät asuntojen odotusajat johtuvat vastaajien mukaan useimmiten siitä, että hakija ei voi ottaa asuntoa vastaan kuin rajatulta alueelta. Myös useamman romaniruokakunnan sijoittaminen samaan taloon on hankalaa. Lisähaasteita aiheuttaa se, että nuorempi romani ei voi asua vanhemman romanin yläpuolella. Odotusajat pitenevät osittain siksi, että romanien perhekoot ovat yleensä isoja ja yhtiön on odotettava, että perheelle saadaan järjestettyä tilatarpeita vastaava asunto. Oikean kokoista, pohjaratkaisultaan sopivaa, oikean hintaista ja oikein muihin romaneihin nähden sijoittuvaa asuntoa on monesti vaikea löytää.

Kuten edellisessäkin selvityksessä, noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että romaneilla on asuntojen sijainnin ja koon suhteen enemmän ennako-odotuksia kuin pääväestöllä. Asuntojen kunnan ja alueen palvelujen suhteen romaneilla ei koettu olevan pääväestöä enempää odotuksia. Romanit haluavat yleensä puhtauskäsityksiensä vuoksi erillisen keittiön, ei uudemmissa taloissa yleistynyttä tupakeittiötä tai avointa keittiötä. Keittiöstä ei saa myöskään olla käyntiä kylpyhuoneeseen tai makuuhuoneisiin. Perheasunnoissa, joissa asuu eri ikäisiä ja eri sukupuolta olevia romaneja, tulisi olla useampi wc. Isommat perheasunnot sijaitsevat monissa kunnissa pääasiassa rivitaloissa, joissa makuuhuoneet ja peseytymistilat ovat usein yläkerrassa ja keittiö alakerrassa. Tällaiset asunnot eivät yleensä sovellu romaneille. Isompi ja erilaisia tiloja sisältävä asunto on myös kalliimpi. Se aiheuttaa helposti maksuvaikeuksia, joita ei aina oteta huomioon asunnon hakuvaiheessa.

Asuntotoimijat näkivät romanien asumisessa paljon myös positiivisia piirteitä. Kaksi kolmasosaa asiaa koskevista vapaamuotoisista vastauksista kertoi siitä, kuinka romanien huoneistot ovat hyvin pidettyjä ja erittäin siistejä: *”Asunnot pidetään siistissä kunnossa ja todennäköisesti siivotaan keskimääräistä enemmän”*; *”Suurin osa romaneista pitää asunnot hyvässä kunnossa”*; *”Yleensä ottaen pitävät parempaa huolta asunnoista, siisteys tärkeää”*; *”Asunnot pidetään pääsääntöisesti erittäin siisteinä”*; *”Äärimmäinen siisteys”*; *”Ovat tarkkoja puhtaudesta, yleensä on kunnia-asia, että asunto pidetään puhtaana”*; *”Asuntoja pidetään pääsääntöisesti erittäin hyvin ja kodit ovat puhtaita ja kauniita”*; *”Ne perheet jotka asuvat ja elävät kunnolla pitävät kotinsa huippusiistinä ja hyvässä kunnossa”*.

Joissakin vastauksissa kerrottiin, että romanit ovat pääsääntöisesti rauhallisia, asunnoistaan hyvää huolta pitäviä asukkaita, tai että he asuvat samalla tavalla kuin muutkin vuokralaiset. Myönteisenä piirteenä mainittiin myös se, että romanit ovat vuokranantajalle pitkäaikaisia asiakkaita, koska useimmat asuvat toistaiseksi vuokralla, eivätkä hakeudu muihin asumismuotoihin.

Edellisessä selvityksessä keskityttiin romanien asumisen ongelmiin, ja nyt on tehtävänä tarkastella viiden vuoden aikana tapahtunutta kehitystä. Siksi tässäkin selvityksessä tulee korostetusti esiin asumisen ongelmia ja niiden taustatekijöitä. Asuntotoimijoita pyydettiin sekä vuoden 2012 selvityksessä että nyt tehdyssä selvityksessä arvioimaan, missä määrin pääväestöön kuuluvilla ja romaneilla esiintyy taulukossa 2 mainittuja asumisen ongelmia. Merkittävimmät muutokset koskivat vuokranmaksuhäiriöitä ja vuokratien kertymistä sekä asunnon hakuun ja asumistukeen liittyvien asioiden hoitovaikeuksia. Huomattavasti useampi asuntotoimija arvioi nyt niin pääväestöön kuuluvilla kuin romaneillakin olevan vuokranmaksuun liittyviä ongelmia. Niiden vastaajien osuus, joiden mielestä näitä ongelmia on pääväestöön kuuluvilla melko usein tai jatkuvasti, on kasvanut viiden vuoden aikana 41 % -yksikköä. Vastaavasti niiden osuus, jotka näkivät näitä ongelmia nyt useammin romaneilla, on kasvanut 38 % -yksikköä.

Eniten muutosta on tapahtunut siinä, miten asuntotoimijat arvioivat asunnon hakuun ja asumistukiasioiden hoitoon liittyvien ongelmien esiintymistä. Vaikeuksien todetaan kasvaneen erityisesti pääväestön kohdalla. Vuonna 2012 asunnon hakuun ja asumistukiasioiden hoitoon liittyviä ongelmia pidettiin vielä harvinaisina, mutta nyt valtaosa asuntotoimijoista vastasi, että ongelmia esiintyy pääväestöön kuuluvilla melko usein tai jatkuvasti. Romaneillakin niiden arvioidaan lisääntyneen, mutta hieman vähemmässä määrin. Ongelmien lisääntymiseen vaikuttaa todennäköisesti tukijärjestelmän muutos. Perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen ovat siirtyneet Kelalle vuoden 2017 alusta, kun taas täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki haetaan edelleen kunnilta.

Muilla asumisen osa-alueilla ongelmien esiintymistä arvioitiin jotakuinkin samalla tavalla kuin vuonna 2012, tai niiden arvioitiin vähentyneen.

Pääväestöön kuuluvilla korostuu molemmissa selvityksissä taloudellisten ongelmien lisäksi asunnon huono ylläpito. Kuten vuoden 2012 selvityksessäkin, asuntotoimijat ovat sitä mieltä, että romaneilla esiintyy pääväestöä selvästi enemmän talon järjestyssääntöjen noudattamatta jättämistä ja ongelmia taloyhtiön yleisten tilojen käyttövuorojen noudattamisessa. Samoin romaneilla on enemmän naapureita häiritsevää ulkopuolisten oleskelua ja vierailua asunnossa.

Asuntotoimijoilta kysyttiin lisäksi, onko sellaisia asumisongelmia, jotka heidän mielestään liittyvät erityisesti romaneihin ja romanikulttuuriin. Tässä yhteydessä mainittiin monia jo vuonna 2012 julkaistussa selvityksessä esiin tulleita ongelmia. Näitä olivat etenkin väistämivelvollisuus ja siihen liittyvä keskinäinen aluejako sekä muuttolupien pyytäminen. Lisäksi mainittiin rajoitukset, jotka liittyvät siihen, miten romanit voivat asua toistensa ylä- ja alapuolella ja miten eri-ikäiset romanit voivat asua suhteessa toisiinsa. Asumisaikaisista ongelmista mainittiin muun muassa sukulaisten majoittaminen omaan asuntoon ja puh-taussääntöihin liittyvä pesutupien runsas käyttö ja suuri veden kulutus.

Taulukko 2. Pääväestöön kuuluvien ja romanien asumisen ongelmat vuosina 2012 ja 2017

Asumisen ongelma, jota asuntotoimijoiden mukaan esiintyy melko usein tai jatkuvasti (vastaajat ovat voineet valita yhden tai useamman vaihtoehdon)	pääväestöllä % vastaajista		romaneilla % vastaajista	
	2012	2017	2012	2017
Vuokranmaksuhäiriötä/vuokrarästejä	48	89	45	83
Asunnon hakuun/ asumistukeen ym. liittyvien asioiden hoitovaikeuksia	4	97	24	85
Naapureita häiritsevää elämäntapaa tai muuta epäsosiaalista käyttäytymistä	21	11	36	37
Väkivaltilanteita/uhkaavaa käyttäytymistä muita talossa asuvia kohtaan	4	3	13	12
Vaikeuksia naapurisovun ylläpidossa	6	3	23	20
Naapureiden häiriöksi kokemaa sukulaisten tai muiden seurueiden kyläilyä asunnossa	1	3	57	51
Asukkaaseen liittyvää ulkopuolisten häiritsevää oleskelua piha-alueella/rappukäytävissä	2	3	49	29
Asunnon huonoa ylläpitoa	27	20	16	17
Välinpitämättömyyttä rappukäytävien ja muiden yhteisten tilojen (esim. sauna) siisteydestä	14	10	26	21
Ongelmia taloyhtiön yleisten tilojen käyttövuorojen noudattamisessa	4	0	56	47
Kotieläinten aiheuttamia haittoja taloyhtiössä	16	11	9	7
Lasten puutteellisesta valvonnasta ja ohjeistuksesta aiheutuvia haittoja	11	8	29	22
Yleisten tai talon yhteisten sääntöjen noudattamatta jättämistä	13	12	52	49

Asuntotoimijoilta kysyttiin, onko kiinteistöhuolto heidän kiinteistöissään viestittänyt romanien asumiseen liittyvistä ongelmista. Tähän vastasi kielteisesti noin neljännes ja myönteisesti noin kolme neljäsosaa asuntotoimijoista. Kiinteistöhuolto oli viestittänyt monista käytännön ongelmista, joita tuli esiin jo vuonna 2012 tehdyssä kyselyssä: autojen pysäköinti väärille paikoille tai ovien eteen sekä pyykkituvan käyttöön liittyvät ongelmat. Kiinteistöhuollon näkökulmasta ongelmana oli myös yhteisten tilojen ja asuntojen huono kohtelu ja roskaaminen. Usein mainittiin sääntöjen noudattamatta jättäminen, häiriön aiheuttaminen naapureille ja häiritsevää sukulaisten vieraileminen asunnoissa.

Asuntotoimijoita pyydettiin vielä mainitsemaan kolme keskeisintä asumisen haastetta pääväestön ja romanien asunnon haussa, asumisaikana ja asunnon vaihdon yhteydessä (Taulukko 3). Molemmilla ryhmillä mainittiin ongelmiksi asunnon haun yhteydessä vuokrarästit, maksuhäiriöt ja ongelmat, jotka johtuvat siitä, että tarjolla ei ole riittävästi tai oikeanlaisia asuntoja. Romaneilla kuitenkin nousi ensimmäiseksi romanikulttuuriin liittyvät rajoitteet, jotka johtuvat muuttolupa- ja väistämiskäytännöistä. Asumisaikaisista ongelmista molemmilla ryhmillä mainittiin vuokranmaksuhäiriöt sekä häiritsevän elämän viettäminen. Pääväestöllä mainittiin erityisesti päihteiden liikakäyttöön liittyvät häiriöt. Kolmantena mainittiin pääväestön huono asuntojen hoito ja ylläpito ja romaneilla autojen virheellinen pysäköinti sekä muu talon järjestyssääntöjen noudattamatta jättäminen. Asunnon vaihtoon liittyvistä ongelmista molemmilla ryhmillä korostuivat vuokrarästit ja vaikeudet löytää sopivaa asuntoa. Romaneilla ensimmäisenä mainittiin kuitenkin tässäkin kohdassa kulttuuriset rajoitteet. Pääväestöllä mainittiin asumishistoria ja asuntojen jättäminen huonoon kuntoon.

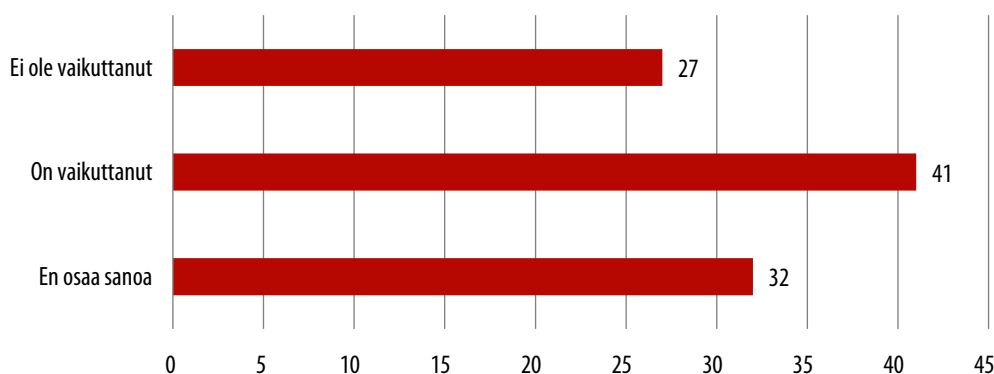
Taulukko 3. Kolme keskeisintä asumisen haastetta pääväestöllä ja romaneilla asunnon haussa, asumisaikana ja asunnon vaihdon yhteydessä

	Pääväestö	Romanit
Asunnon haku	vuokratästit, maksuhäiriö- ja luottotietomerkinnät	romanikulttuuriin liittyvät rajoitteet, muuttolupa- ja väistämiskäytännöt
	asuntojen kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus	vuokratästit, maksuhäiriö- ja luottotietomerkinnät
	asumishistoria ja häiriökäyttäytyminen	asuntojen kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus
Asumisaika	vuokranmaksuhäiriöt	vuokranmaksuhäiriöt
	häiritsevän elämän viettäminen ja tähän liittyvä juhlinta ja päihteiden liikakäyttö	häiritsevän elämän viettäminen
	asunnon huono hoito	autojen virheellinen pysäköinti ja muu järjestyssääntöjen noudattamatta jättäminen
Asunnon vaihto	vuokratästit	romanikulttuuri ja sen muuttolupa ja väistämisvelvollisuus
	asuntoon kohdistuvien toiveiden ja tarjonnan kohtaamattomuus	vuokratästit
	asumishistoria, asunto jätetty siivottomaan kuntoon	asuntoon kohdistuvien toiveiden ja tarjonnan kohtaamattomuus sekä tiheä, eri syistä johtuva, asunnon vaihtotarve

Vuonna 2012 julkaistun ja nyt tehdyn selvityksen tulosten mukaan romanien asumisen keskittyminen tietyille alueille on jonkin verran vähentynyt viimeisen viiden vuoden aikana. Kolme neljäsosaa vastaajista ei pidä romanien asumista lainkaan keskittyneenä. Näin ajattelevien osuus on kasvanut kahdeksan prosenttiyksikköä vuoden 2012 selvityksestä. Vuonna 2012 romanien asumista piti omassa kunnassaan jonkin verran tietyille alueille keskittyneenä 40 % vastaajista, ja nyt tehdyssä kyselyssä 31 %. Vastaajien mukaan romanit pitävät itse huolta siitä, että keskittymistä ei tapahdu. Monet tekijät voivat kuitenkin aiheuttaa keskittymistä. Romaneista suuri osa saa Kelalta tukea, jota myönnetään vain tiettyyn vuokratarjaan saakka. Erityisesti pienissä kunnissa kaikki edullisemmat vuokra-asunnot sijaitsevat usein samalla alueella. Keskittymistä aiheuttaa myös asuntokanta, sillä romanien mieleisiä suuria asuntoja löytyy etenkin 1970-luvulla rakennetuista taloista, joissa on selkeä pohjaratkaisu erillisine keittiöineen.

7.3 Toimeentulotuen maksu-uudistuksen vaikutus

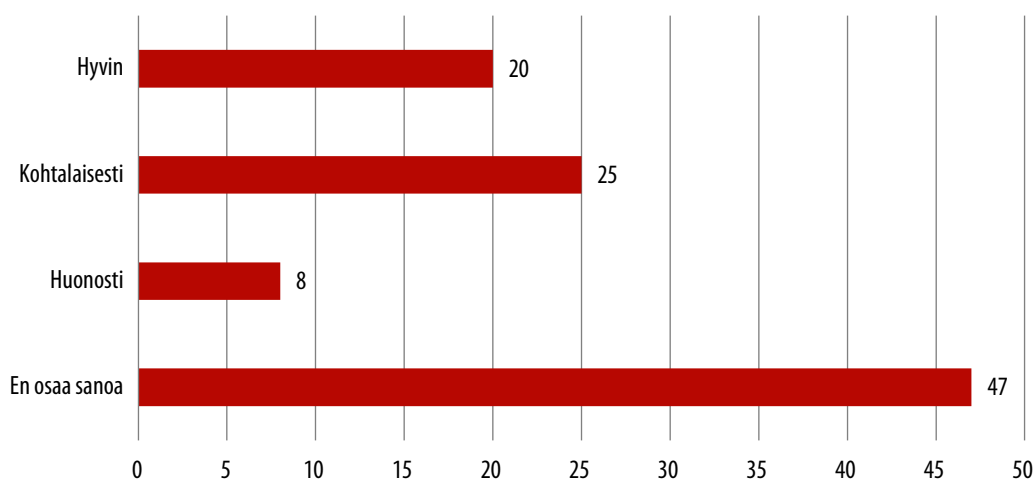
Selvityksessä haluttiin tietää, miten perustoimeentulotuen maksatuksen siirtyminen vuoden 2017 alusta kunnilta Kelalle on vaikuttanut romanien asumisasioihin. Asuntotoimijoilta kysyttiin, onko toimeentulotukimuutos vaikuttanut esimerkiksi tilanteissa, joissa asukkailla on vuokranmaksuvaikeuksia (Kuvio 1).

Kuvio 1. Toimeentulotukimuutoksen vaikutus (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=74)

Lähes kolmannes vastaajista ei osannut sanoa, onko muutoksella ollut vaikutuksia. Suuri osa vastaajista (41 %) oli sitä mieltä, että muutos on vaikuttanut esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaalla on vuokranmaksuvaikeuksia. Rungas neljännes vastaajista ei tunnistanut tällaisia vaikutuksia. Monissa vastauksissa todettiin, että muutoksen vaikutukset koskevat samalla tavalla kaikkia asukkaita. Aluksi muutos näkyi maksujen viivästyksinä ja sekaannuksina. Monet vastasivat, että päätöksenteko on etäännyttänyt asukkaiden tilanteista ja byrokraattisuus on lisääntynyt. Enää ihmisen tilannetta ei katsota yksilöllisesti kokonaisuutena. Romanien hakemiin isompiin asuntoihin ei saa riittävästi tukea eikä vuokravakuuksia, jolloin vuokratilastit lisääntyvät.

Selvityksessä kysyttiin myös, kuinka Kelan, asuntotoimen ja vuokraloyhtiön yhteistyö sujuu esimerkiksi romanien vuokranmaksuvaikeuksissa (Kuvio 2). Tähän kysymykseen oli erityisen vaikea vastata, sillä 47 % valitsi vaihtoehdon en osaa sanoa. Viidennes vastaajista arvioi yhteistyön sujuvan hyvin, neljännes kohtalaisesti ja 8 % huonosti.

Kuvio 2. Kelan, asuntotoimen ja vuokratyhtiön yhteistyön sujuminen esimerkiksi romanien vuokranmaksuvaikeuksissa (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=73)

Monet asuntotoimijat totesivat, ettei romanien ja pääväestön välillä ole tässä asiassa eroja. Monen vastaajan mielestä asukkaan ja Kelan välinen prosessi ei näy millään tavalla silloin, kun raha tulee ajallaan tilille. Mahdolliset ongelmat eivät johdu yhteistyön puutteesta, vaan esimerkiksi puutteellisista tai vääränlaisista tiedoista. Alkuvaikeuksien jälkeen yhteistyö toimii vastaajien mukaan Kelan kanssa melko hyvin.

Osa vastaajista oli sitä mieltä, että Kela on äärimmäisen joustamaton ja vaikeasti tavoitettava sekä hidas päätöksissään. Nykykäytäntö on myös sekava, koska eri tahot hoitavat saman asukkaan asioita. Kyselyjä joudutaan tekemään puolin ja toisin. Kelasta on vaikea tavoittaa virkailijoita, eikä asuntotoimessa ole mahdollista nähdä esimerkiksi asumistuen maksutietoja: *”Ei ole mitään yhteistyötä, Kela ei kerro meille edes ovatko myöntäneet vuokravakuuden, eivätkä siirrä asumistukea suoraan vuokranantajalle, vaikka vuokra olisi maksamatta”*. Kelan palvelua kuvattiin myös hitaaksi ja joissain tapauksissa sanelevaksi.

Monet vastaajat kertoivat, että heillä ei ole ollut yhteistyötä Kelan kanssa vuoden 2017 muutoksen jälkeen tai että heidän asiakkailtaan ei ole ollut vuokranmaksuvaikeuksia. He myös arvelivat, että romanit osaavat hoitaa asiansa Kelan kanssa ilman, että vuokranvalvojan täytyy selvittää niitä erikseen.

7.4 Vuokravakuuksien vaihtelu

Asuntotoimijoita kysyttiin, vaaditaanko heidän yhtiössään kaikilta asukailta yhtä suuret vuokravakuudet, vai vaihtelevatko vaadittavien vakuuksien määrät jostain syystä. Kyselyyn vastanneista 54 % kertoi, että vuokravakuudet ovat samansuuruiset kaikille. Vastaavasti 46 % vastanneista kertoi, että vakuudet vaihtelevat. Vastaajia pyydettiin myös kertomaan, millä perusteilla vuokravakuudet vaihtelevat, ja mitä asunnonhakijaryhmiä suuremmat vakuudet koskevat. Etninen tausta ei vastaajien mukaan vaikuta vuokravakuuden määrään. Vuokravakuuden määrää nostavat luottotietomerkinnot ja vuokriin liittyvät maksuhäiriömerkinnät. Yleensä vuokravakuus on yhden tai kahden kuukauden vuokraa vastaava määrä. Mikäli hakijalla on merkittäviksi katsottavia luottotietomerkinnot, vakuutta korotetaan yhden kuukauden vuokraa vastaavalla määrällä.

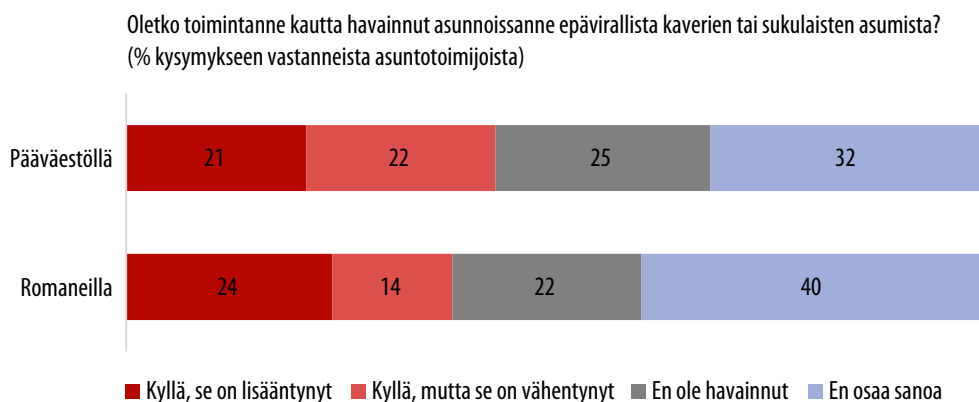
Vakuuksien määrään vaikuttaa myös se, kuka vakuuden maksaa. Jos asukas maksaa vakuuden itse, se on yhden kuukauden vuokran suuruinen. Jos vakuus tulee toimeentulotukisitoumuksena, se on kahden kuukauden vuokran suuruinen. Perusteena tälle on se, että toimeentulotukisitoumuksen saaneella on heikko taloustilanne. Mikäli vuokralainen ei maksa vuokria, niitä ei saada perittyä ja tappioriski on suurempi.

Eräs vastaaja kertoi, että vakuus on suurempi, jos asiakkaalla on maksuhäiriömerkintöjä toisille vuokranantajille, toistuvia muita maksuhäiriömerkintöjä tai esimerkiksi häätöjä. Jos kyse on todella suurista aiemmista ongelmista, edellytetään myös sosiaalitoimen antamaa asumisen ohjausta, jotta jatkuva asumisongelmien kierre saataisiin päättymään.

7.5 Epävirallinen asuminen

Epävirallisen asumisen toisten asunnoissa katsottiin selvityksessä antavan osaltaan viitteitä siitä, miten yleistä piiloasunnottomuus on. Piiloasunnottomuudella tarkoitetaan tässä tilannetta, jossa henkilöllä tai perheellä ei ole omaa asuntoa ja he asuvat tilapäisesti sukulaisten tai tuttavien luona. Asuntotoimijoilta kysyttiin, ovatko ne havainneet asunnoissaan epävirallista asumista (Kuvio 3).

Pääväestön epävirallista asumista oli havainnut 43 % vastaajista, joista puolet oli sitä mieltä, että se on lisääntynyt ja puolet, että se on vähentynyt. Vastaavasti romanien epävirallista asumista oli havainnut 38 % vastaajista, joista 24 % arvioi sen lisääntyneen ja 14 % vähentyneen. Huomattavan suuri osa vastaajista ei osannut sanoa tähän asiaan mitään. Asuntotoimijoiden havaintoja epävirallisen asumisen esiintymisestä ei kysytty edellisessä selvityksessä.

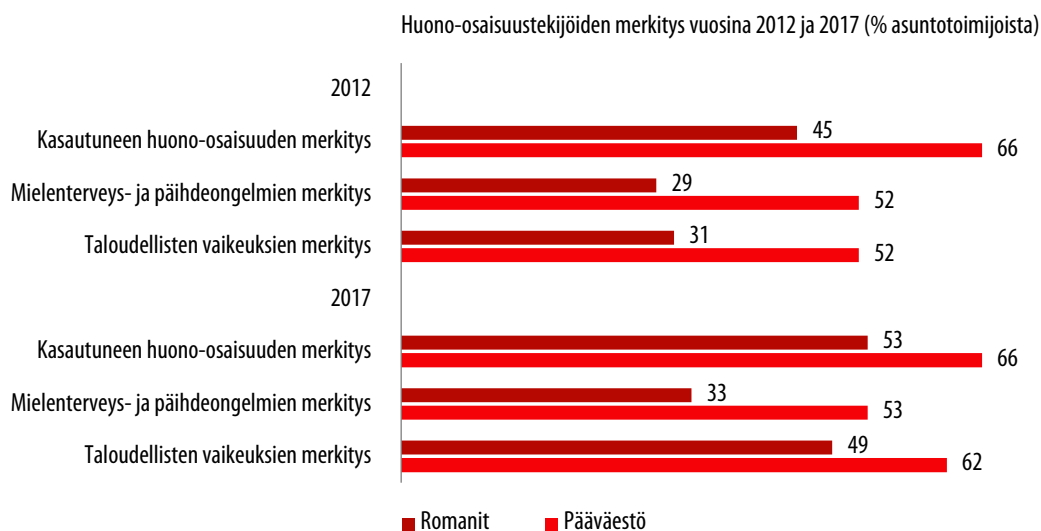

Kuvio 3. Asuntotoimijoiden näkemys pääväestön ja romanien epävirallisen asumisen yleisyydestä heidän asunnoissaan (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista)

Epävirallisen asumisen lisääntymiseen nähtiin samantapaisia syitä pääväestöllä ja romaneilla. Yleisimpiä syitä olivat tukien väärinkäyttö ja maksimointi sekä esimerkiksi vesimaksujen välttely. Romaneilla on vastaajien mukaan tyypillistä, että perheen isä ei ole kirjoilla asunnossa ja äiti nostaa yksinhuoltajille kuuluvat tuet. Lisääntyneet hädöt ja vaikeudet saada oman asumishistorian takia asuntoa ovat toiseksi yleisin syy molemmilla ryhmillä, mutta erityisesti pääväestöllä. Tähän liittyvät myös päihheet. Romaneille erityinen syy on jalansijan saaminen paikkakunnalle. Henkilö saattaa ensin muuttaa paikkakunnalle epävirallisesti ja alkaa vasta paikkakunnalla asunnottomana ollessaan hakea asuntoa. Romanien epävirallinen asuminen todettiin joissain vastauksissa osittain normaaliksi sukulaisten luona vierailuksi erityisesti kesäaikaan eikä sen katsottu aina liittyvän asunnottomuuteen.

7.6 Asumisen ongelmien taustatekijät

Asuntotoimijoilta kysyttiin tarkemmin huono-osaisuuteen liittyvistä tekijöistä asumisen ongelmien tausta-aiheuttajina (Kuvio 4). Heitä pyydettiin arvioimaan, missä määrin pääväestöön kuuluvien ja romanien asumisen ongelmat johtuvat taloudellisista vaikeuksista, mielenterveys- ja päihdeongelmista ja kasautuneesta huono-osaisuudesta.

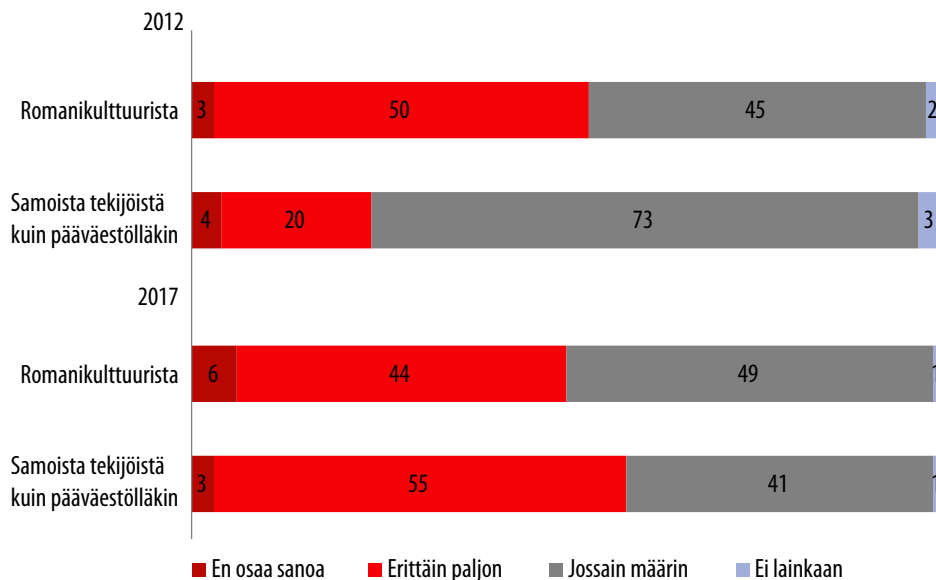

Kuvio 4. Arviot siitä, missä määrin tietyt huono-osaisuustekijät ovat asumisen ongelmien keskeisinä tausta-aiheuttajina (Prosenttiosuuksissa ovat mukana vain ne vastukset, joissa vastaajan mielestä kyseisellä tekijällä on ”paljon merkitystä” pääväestön ja romanien asumisen ongelmien tausta-aiheuttajina)

Asuntotoimijat arvioivat huono-osaisuustekijöiden olevan merkittävämmiin pääväestön kuin romanien asumisongelmien taustalla. Huono-osaisuustekijöiden merkitys on kuitenkin viiden viime vuoden aikana kasvanut myös romanien osalta. Taloudellisten tekijöiden merkitys ongelmien taustavaikuttajana on vastausten mukaan viidessä vuodessa kasvanut huomattavasti molemmilla ryhmillä, pääväestöllä 10 %-yksikköä ja romaneilla 18 %-yksikköä eli miltei kaksinkertaisesti pääväestöön nähden. Asuntotoimijat eivät nähneet, että mielenterveys- ja päihdeongelmien ja kasautuneen huono-osaisuuden merkitys pääväestön asumisongelmien taustalla olisi kasvanut. Sen sijaan vastausten mukaan näiden tekijöiden merkitys on kasvanut romaneilla vuoden 2012 selvityksen jälkeen.

Asuntotoimijoilta kysyttiin myös arvioita siitä, missä määrin romanien asumisen ongelmat johtuvat samoista tekijöistä kuin pääväestölläkin ja missä määrin romanikulttuurista (Kuvio 5).

Romanien asumisen ongelmat johtuvat seuraavista taustatekijöistä: (arviot vuosina 2012 ja 2017, % asuntotoimijoista)

Kuvio 5. Romanien asumisen ongelmien taustatekijät (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=72)

Vuoden 2012 selvityksessä pääosa vastaajista (73 %) arvioi, että romanien asumisen ongelmat johtuvat jossain määrin samoista tekijöistä kuin pääväestönkin asumisen ongelmat ja viidennes, että ne johtuvat erittäin paljon samoista tekijöistä. Nyt tehdyssä selvityksessä yli puolet vastaajista arvioi, että romanien asumisen ongelmat johtuvat erittäin paljon samoista tekijöistä kuin pääväestöllä ja hieman alle puolet, että ne johtuvat samoista tekijöistä jossain määrin. Vastaavasti romanikulttuurin vaikutuksen on arvioitu jonkin verran vähentyneen. Molemmissa selvityksissä valtaosa (yli 70 %) asuntotoimijoista kuitenkin kertoi kohdanneensa työssään romanikulttuurin tapoja, jotka ovat haasteellisia asumisen kannalta.

7.7 Muuttolupa- ja väistämismuuttokäytäntöjen vaikutus

Molemmissa selvityksissä asuntotoimijat (noin 80 %) olivat kohdanneet työssään romanien muuttolupa- tai väistämismuuttokäytäntöjä. Näiden esiintyminen asuntotoimijoiden työssä ei ole viiden viime vuoden aikana vähentynyt, vaan pysynyt jokseenkin ennallaan. Vastausten tulkinnassa tulee huomioida, että kysymys kuului molempina ajankohtina "Oletko kohdannut työssäsi romanien kulttuuriin kuuluvia muuttolupa- ja väistämismuuttokäytäntöjä". Vuonna 2017 ei siis kysytty näiden asioiden kohtaamisesta vain viideltä viimeiseltä vuodelta. Tämä on saattanut vaikuttaa niin, että luvuissa ei näy selvästi näiden asioiden esiintymisen mahdollinen väheneminen.

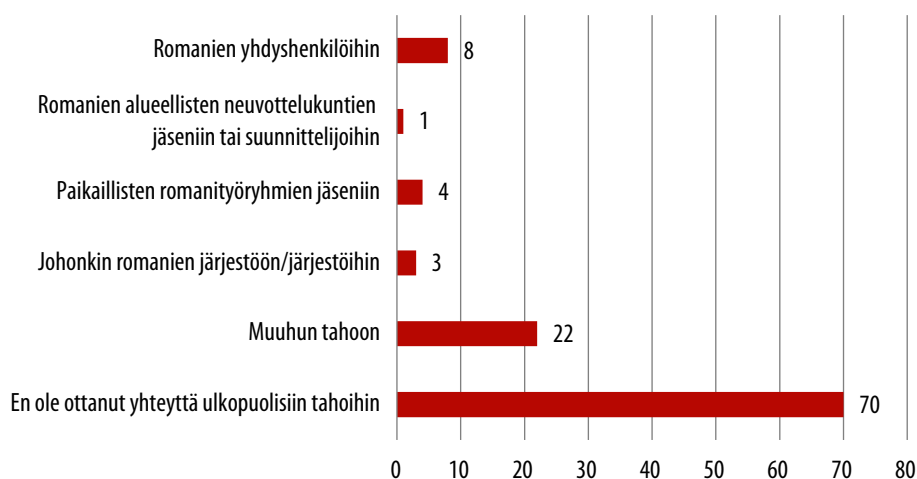

Yleensä muuttolupakäytäntö tuli ilmi niin, että asunnonhakija ei voinut ottaa tarjottua asuntoa vastaan paikallisten romanien vastustuksen vuoksi. Väistämismisvelvollisuuden vuoksi toiselle paikkakunnalle muuttoa kuvattiin usein hyvin pakottavana tilanteena, johon saattoi liittyä painostusta ja uhkailua. Lähteminen voi tulla niin nopeasti, että kaikki tavarat jäävät asuntoon. Esimerkkinä kerrottiin muun muassa, miten romaniperheitä oli joutunut muuttamaan pois useammasta asunnosta samanaikaisesti, vaikka uusia asuntoja ei ollut tiedossa. Eräs romaniperhe oli joutunut väistämismisvelvollisuuden vuoksi pois omistusasunnostaan ja muuttamaan toiseen kuntaan.

Romanit pyrkivät edelleen joissain tapauksissa vaikuttamaan asuntotoimijoihin muiden romanien asuntoasioissa. Nyt tehdyssä kyselyssä kymmenen asuntotoimijaa (noin 13 % kyselyn vastaajista) kertoi, että heihin oli romanien taholta otettu yhteyttä näissä asioissa. Kunnassa asuvat romanit ovat joissain tapauksissa ilmoittaneet asuntotoimijoille, että eivät halua tiettyjen romanisukujen muuttavan kuntaan. Asunnon tarvitsijat ovat myös saattaneet itse ennen asunnon hakemista tiedustella, asuuko kunnassa romaneja. Näitä romanien toisia romaneja koskevia pyyntöjä ja tiedusteluja tulee asuntotoimijoille kuitenkin selvästi aikaisempaa vähemmän.

Asuntotoimijoilta kysyttiin tässä yhteydessä, ovatko he olleet viimeisen viiden vuoden aikana yhteydessä romanien asuntoasioissa johonkin ulkopuoliseen tahoon (Kuvio 6).

Romanien asumisen ongelmat johtuvat seuraavista taustatekijöistä: (arviot vuosina 2012 ja 2017, % asuntotoimijoista)

Kuvio 6. Asuntotoimijoiden yhteydentotot ulkopuolisiin tahoihin yksittäisten romanien asuntoasioissa (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=72)

Ulkopuolisten tahojen kuuleminen romanien asuntoasioissa on vähentynyt huomattavasti. Vuoden 2012 selvityksessä 45 % vastaajista ei ollut yhteydessä mihinkään ulkopuoliseen

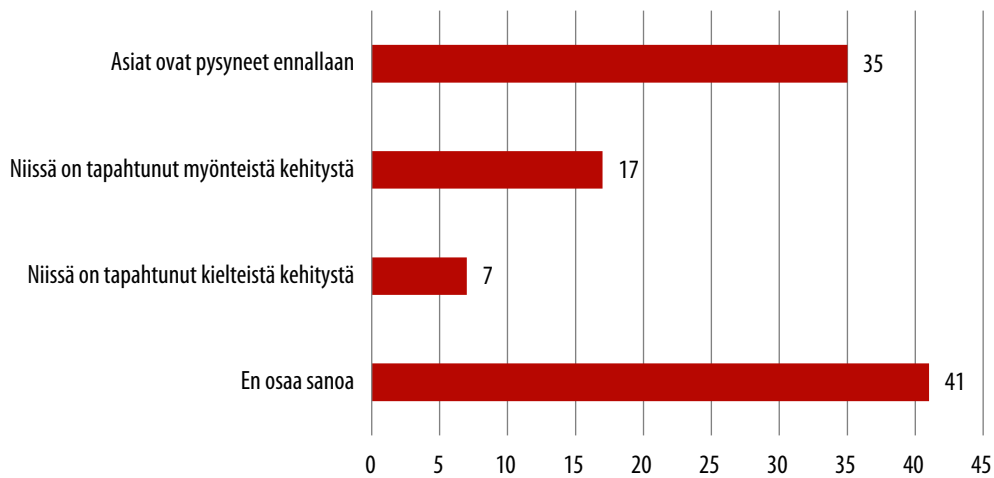
tahon romanien asuntoasioissa. Vuonna 2017 vastaava osuus on 70 %. Romanien yhdyshenkilöihin oli ollut yhteydessä viisi vuotta sitten 36 % vastaajista, mutta nyt tehdyssä kyselyssä enää vain 8 %. Myöskään alueellisiin neuvottelukuntiin tai romanijärjestöihin ei olla yhtä usein yhteydessä kuin aiemmin. Uusia yhteydenottotahoja ovat paikalliset romanityöryhmät, joihin vastaajista on ollut yhteydessä 4 %. Näitä ryhmiä alettiin perustaa vasta edellisen selvitysjankohdan jälkeen. Rungas viidesosa vastaajista on nyt tehdyssä selvityksessä ollut yhteydessä muihin tahoihin, joista yleisin on kunnan sosiaalitoimisto. Muita mainittuja tahoja ovat poliisi, perintötoimisto, Kela, ARA, AVI ja yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhteydet epävirallisiin tahoihin ovat vähentyneet ja viranomaistahoihin lisääntyneet.

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan vielä erikseen romanien asumiseen tai romanikulttuuriin liittyvien haasteiden ratkaisemiseen muotoutuneita hyviä käytäntöjä. Suurin osa ei osannut sanoa mitään ratkaisuja tai selviä toimintamalleja edellä mainittuihin asioihin. Asioita pyrittiin ratkomaan tapauskohtaisesti. Suuri osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että on parempi antaa romanien itse keskuudessaan hoitaa nämä asiat. Muutamassa vastauksessa korostettiin avoimen keskustelun ja paikallisen romaniväestön tuntemuksen merkitystä. Paikallinen romanityöryhmä todettiin myös hyväksi foorumiksi keskustella näistä asioista.

7.8 Muutostrendit ja yhdenvertaisuuden toteutuminen

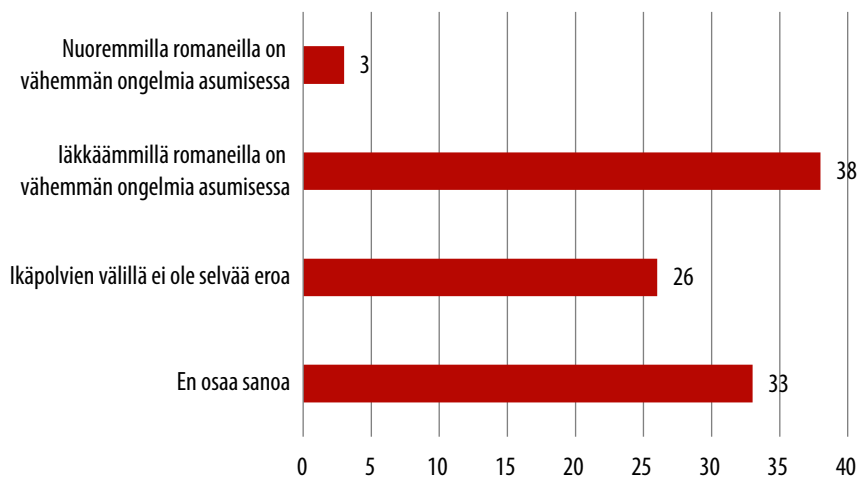
Selvityksessä kysyttiin asuntotoimijoiden näkemystä romanien asumisessa tapahtuneesta muutoksesta. Asuntotoimijoiden oli selvästi vaikea arvioida kehitystä tai heillä ei itsellään ollut työssään riittävää aikaperspektiiviä tähän (ks. Kuvio 7). Jopa 41 % vastaajista ei osannut vastata kysymykseen. Kolmannes vastaajista arvioi asioiden pysyneen ennallaan. Myönteistä kehitystä asiassa näki 17 % ja kielteistä 7 % vastaajista.

Myönteistä kehitystä perusteltiin useimmin sillä, että asioiminen asuntoasioissa romanien kanssa sujuu nykyisin paremmin. Muutosta kuvattiin muun muassa näin: *”Aikoinaan sain lähes viikoittain valituksia ja soittoja romaneilta, että he eivät saa haluamaansa asuntoa tai että heillä oli syntynyt epäily syrjinnästä. Viiteen viimeiseen vuoteen en ole valituksia saanut enkä viimeiseen kolmeen vuoteen yhtäkään puhelinsoittoa.”* Asuntotoimijat kokivat, että vaikeuksia esimerkiksi asumissääntöjen noudattamisessa on aiempaa vähemmän ja että romanien ja pääväestön asumisen tyyli on lähentynyt toisiaan. Romanien asumista on myös nostettu paremmin esille ja romanitavat ovat tulleet tutummiksi. Romanitkin ovat paremmin tietoisia siitä, miten heidän kulttuurinsa käytännöt vaikuttavat asunnon saantiin ja sen odotusaikaan. Kielteisenä kehityksenä pidettiin muun muassa sitä, että muuttaminen ja asuntojen haku ovat lisääntyneet, samoin vuokranmaksun laiminlyönnit.

Kuvio 7. Asuntotoimijoiden näkemys romanien asumisessa tapahtuneesta muutoksesta viimeisen viiden vuoden aikana (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=74)

Eri ikäpolvien asumisen sujuminen kertoo osaltaan siitä, mihin suuntaan kehitys kulkee. Asuntotoimijoilta kysyttiin näkemyksiä eri sukupolviin kuuluvien romanien asumisesta (Kuvio 8). Vastaajista 38 % oli sitä mieltä, että iäkkäämmillä romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa. Vain 3 % oli sitä mieltä, että nuoremmilla romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa. Neljännes vastaajista ei nähnyt eroja eri ikäpolvien asumisessa, ja lähes kolmannes ei osannut sanoa asiaan mitään. Aiemmassa selvityksessä ei ole tämän kysymyksen osalta vertailutietoja.

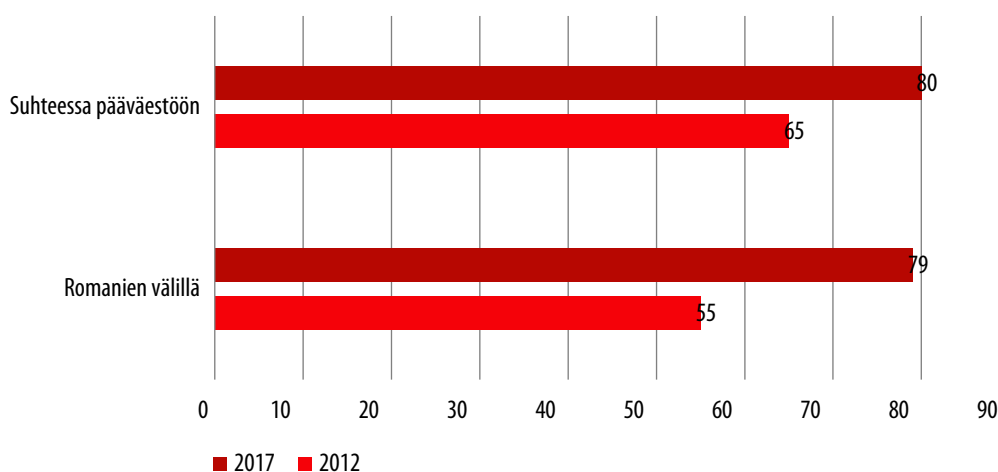

Kuvio 8. Asuntotoimijoiden näkemys eri romani-ikäpolvien asumisen ongelmista (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista, n=74)

lökkäämpien romanien asumisesta tuotiin esiin vain myönteisiä asioita. Vastaajien mukaan vanhempi romaniväestö huolehtii asunnoista ja vuokranmaksusta tunnollisemmin kuin nuoremmat. Heidän asumisensa on yleensä vakiintunut ja sovitettu talon sääntöihin, joten ongelmia tulee vähemmän. lökkäämmät ovat usein myös rauhallisempia, ja heillä käy vähemmän vieraita. He osaavat kokemuksen myötä hoitaa asioitaan ja kysyä neuvoa, ovat pitkäaikaisempia asukkaita ja tulevat hyvin toimeen pääväestön kanssa naapurustossa. lökkäämpiä romaneja pidettiin myös hyvin siisteinä asujina.

Parin vastaajan mukaan osa nuorista romaneista on hyvin fiksuja ja opiskelleita ja he sopeutuvat hyvin pääväestön joukkoon. Suurin osa negatiivista palautetta sisältävistä kommentteista koski juuri ongelmallisesti asuvia nuoria romaneja. Näiden vastausten mukaan nuorilla esiintyy kokonaisvaltaisesti enemmän ongelmia kuin iäkkäämmillä romaneilla. Heillä on enemmän maksuongelmia, vanhoja vuokrarästejä, asumisen häiriöitä ja päihdeongelmia. Nuorten romanien koettiin olevan myös välinpitämättömpiä asumisessa ja siisteydessä sekä talon sääntöjen noudattamisessa. Nuorten romanien kulttuurin toteuttaminen ei vastausten mukaan ole yhtä tarkkaa kuin vanhempien ja kulttuurin piirteitä käytetään toisinaan myös valikoivasti omaksi hyödyksi.

Romanien yhdenvertaisuuden asuntoasioissa suhteessa pääväestöön arvioi toteutuvan 80 % vastaajista, kun vuoden 2012 selvityksessä näin ajatteli 65 % vastaajista (ks. Kuvio 9). Yhdenvertaisuuden asuntoasioissa romanien välillä arvioi toteutuvan 79 % vastaajista, kun vuonna 2012 näin ajatteli 55 % vastaajista.

Kuvio 9. Yhdenvertaisuuden toteutuminen romanien asuntoasioissa (% kysymykseen vastanneista asuntotoimijoista)

Niiden osuus, jotka arvioivat yhdenvertaisuuden toteutuvan suhteessa pääväestöön, on siis lisääntynyt 15 % -yksikköä ja niiden, jotka arvioivat yhdenvertaisuuden toteutuvan romanien välillä, 24 % -yksikköä. Niiden osuus, jotka eivät osaa arvioida yhdenvertaisuustilannetta, on viiden vuoden aikana laskenut viidenneksellä. Tämä kertonee siitä, että tietoisuus yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksista on kasvanut.

Asuntotoimijoilta kysyttiin myös, miten he edistävät yhtiössään tai yhteisössään konkreettisesti yhdenvertaisuuden toteutumista asumisessa. Useimmat kysymykseen vastanneet kertoivat kohtelevansa kaikkia hakijoita samalla tavalla tasapuolisesti tai yhdenvertaisesti. Vastaajat pyrkivät tarjoamaan asuntoja tasaisesti romanien ja pääväestön kesken ja yrittivät löytää hakemuksen mukaisen asunnon kaikille tasapuolisesti. Vastaajat totesivat useassa vastauksessa, että säännöt ovat samat kaikille riippumatta syntyperästä tai muusta syystä. Tässä yhteydessä mainittiin yhtiöiden ja kuntien omat säännöt, eettiset ohjeet sekä ARAn oppaat ja ympäristöministeriön ohjeet. Yhdenvertaisuuden toteutumista edistettiin myös järjestämällä henkilökunnalle koulutusta romanikulttuurista ja asukasvalinnasta.

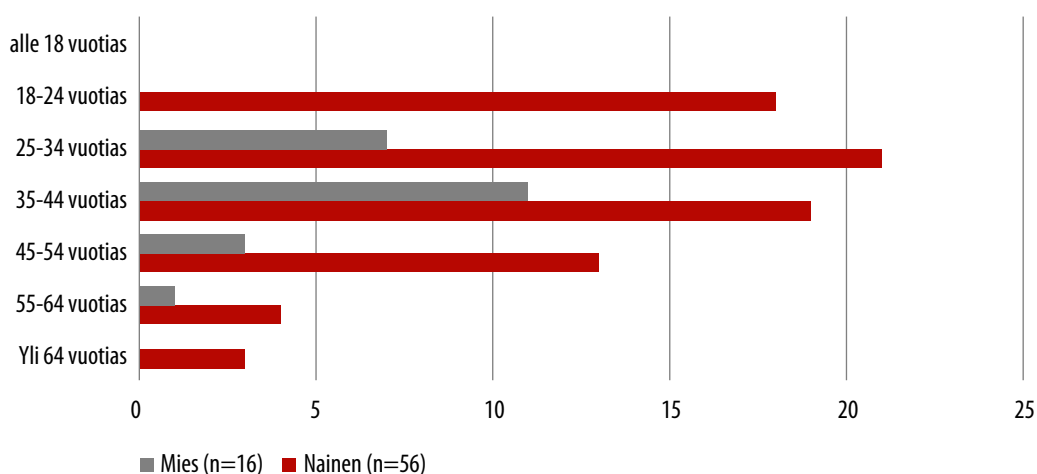
8 Romaneille tehdyn kyselyn tulokset

Tässä luvussa raportoidaan romaneille sosiaalisessa mediassa tehdyn kyselyn tulokset. Edellisen selvityksen yhteydessä ei tehty vastaavaa kyselyä, vaan romaninäkökulmaa tuotiin esiin haastattelujen avulla. Siksi tässä osuudessa ei voida tehdä suoria vertailuja vuonna 2012 julkaistun selvityksen tuloksiin.

8.1 Kyselyyn vastanneet romanit

Romaneille tehtyyn kyselyyn tuli vastauksia 30 kunnasta eri puolilta Suomea. Eniten vastauksia tuli pääkaupunkiseudulta, jossa myös asuu eniten romaneja. Vastauksista 26 % oli Helsingistä ja 15 % Vantaalta, Espoosta oli vain yksi vastaus. Muita useamman vastauksen kuntia olivat: Turku, viisi vastausta sekä Tampere, Lahti ja Liperi, kukin neljä vastausta. Lopuista 23 kunnasta vastauksia tuli kustakin yhdestä kahteen.

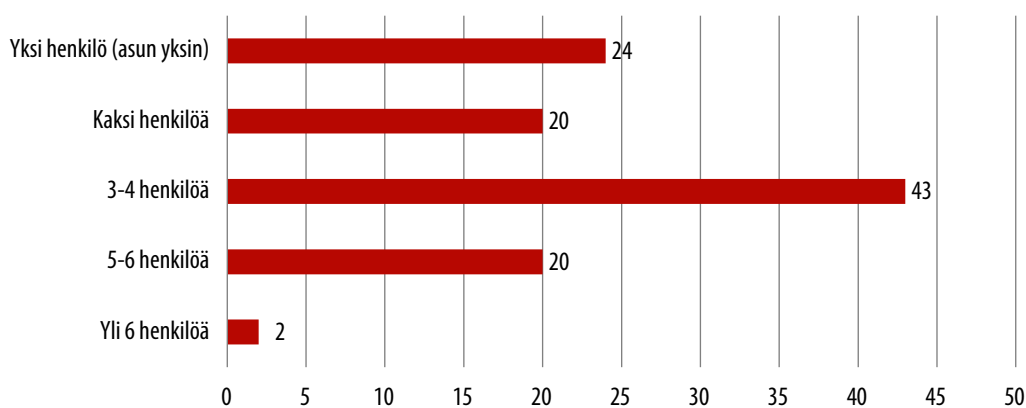
Kyselyyn vastanneista 78 % oli naisia ja 22 % miehiä (ks. Kuvio 10).

Kuvio 10. Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=72)

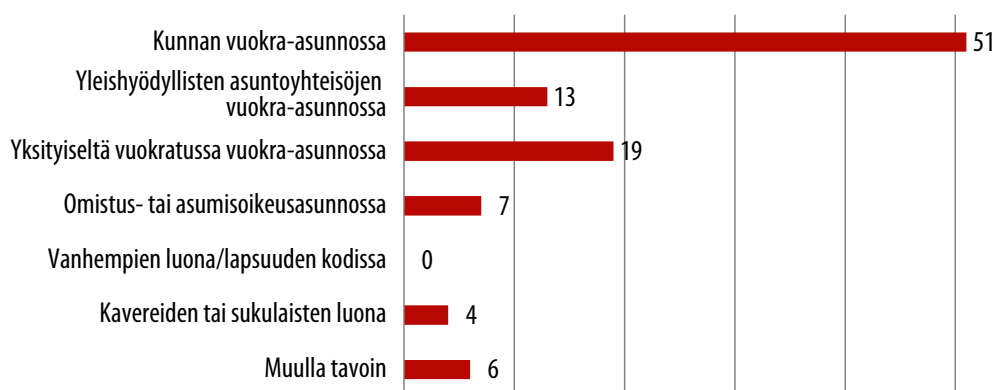
Kyselyllä toivottiin tavoitettavan erityisesti nuoria romaneja, koska huoli heidän tilanteestaan on tullut selvityksessä voimakkaasti esiin. Ikäjakaumassa painottuivat kuitenkin 25-44-vuotiaat. 18-24-vuotiaita nuoria oli vastaajista 18 %, alaikäisiä ei yhtään. Kaiken ikäisissä vastaajissa oli naisia, kun miehet taas keskittyivät (puolet miesvastaajista) erityisesti ikäluokkaan 35-44-vuotta. Kaikkein nuorimmat ja vanhimmat vastaajat olivat naisia.

Vastaajista neljännes oli yksin asuvia (Kuvio 11). Viidennes asui kahden hengen talouksissa ja yli puolet (56 %) yli kolmen hengen talouksissa. Kolmesta neljään hengen taloudet muodostivat suurimman yksittäisen ryhmän. Lapsiperheet ovat siis todennäköisesti hyvin edustettuina, vaikka lasten määrää ei erikseen kysytty.

Kuvio 11. Vastaajan talouden koko (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=70)

Puolet (51 %) vastanneista asui kunnan vuokra-asunnossa ja viidennes (19 %) yksityiseltä vuokratusta asunnossa (Kuvio 12). Loput asuivat seuraavasti: yleishyödyllisessä vuokra-asunnossa 13 %, omistus- tai asumisoikeusasunnossa 7 % ja kavereiden tai sukulaisten luona 4 %. Kaksi vastaajaa kertoi olevansa kokonaan asunnottomia, yksi asui asunnottomille tarkoitetussa asumispalvelussa ja yksi kriisiasunnossa.

Kuvio 12. Vastaajien asumismuodot (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=72)

8.2 Kokemukset asunnon hausta

Vastaajia pyydettiin kertomaan vapaamuotoisesti, millaisia kokemuksia heillä on asunnon hakemisesta ja siitä, miten hakuprosessi on yleensä sujunut. Kertomukset jakautuivat selkeästi hyviin ja huonoihin kokemuksiin. Moni vastaaja oli sitä mieltä, että kun hakijalla on koulutus, työpaikka ja luottotiedot kunnossa, niin asunnon hakemisessa ei ole ongelmia. Yksi tällainen vastaaja kertoi asuneensa 11 vuotta samassa asunnossa. Huonosten taustalla oli usein luottotietojen menetys ja se, että romaniyhteisö oli kieltänyt muuttamasta vastaajan haluamaan paikkaan. Huonoja kokemuksia liittyi myös yrityksiin vuokrata asunto yksityiseltä vuokranantajalta. Osa kertoi tässä yhteydessä siitä, miten heitä on kohdeltu huonosti asunnon haussa. Asuntotoimijoille on vaikea selittää kulttuurin rajoitteita ja hakuprosessi vaatii runsaasti omaa aktiivisuutta.

Vastaajilta kysyttiin myös, miten asunnon haku on heidän kokemuksensa mukaan sujunut kunnallisilla ja yksityisillä asuntomarkkinoilla. Haun koettiin sujuvan paremmin kunnallisella sektorilla, josta ajateltiin, että sen on pakko myöntää romaneille asuntoja. Yksityisistä vuokranantajista kerrottiin, että he eivät aina edes lähde näyttämään romaneille asuntoa. Vastaajien mukaan yksityinen sektori on romaneja kohtaan ennakkoluuloisempi kuin kunnallinen sektori. Yksityiset vuokranantajat myös kertovat suorasanaisemmin, että eivät halua valita romania vuokralaiseksi. Jos luottotiedoissa on häiriömerkintöjä, yksityiseltä sektorilta ei saa asuntoa, mutta kunnallisten asuntotoimijoiden kanssa asioista voi sopia.

Kokemusten mukaan kunnallisella sektorilla on pitkät asunnon odotusajat. Jos romanihakija ei saa asuntoa, kyse on yleensä siitä, että sopivaa vapaata asuntoa ei löydy. Yksityiselle sektorille olisi yleensä mahdollisuus päästä heti, mutta sieltä on erittäin vaikea saada asuntoa romanitaustan takia. Vuokralaiseksi valitaan kokemusten mukaan kahdesta hakijasta pääväestöön kuuluva. Lisäksi vuokrat ovat yksityisellä sektorilla niin korkeat, että monella romanilla ei ole varaa hakea sieltä asuntoa. Käytännössä kunnalliselta sektorilta vuokra-asunto on hakijoiden suuresta määrästä riippumatta helpompi saada, joskus nopeastikin.

Vastaajilta kysyttiin, kokevatko he saaneensa asunnonhakujen yhteydessä riittävästi neuvontaa siitä, miten täyttää hakuasiakirjat, millä perusteella asunnon voi saada, ja miten prosessi etenee. Toiseksi kysyttiin, onko vastaajille perusteltu asuntopäätöksiä. Neuvontaa oli saanut valtaosa (73 %) vastaajista, mutta riittävästi hieman alle puolet. Hakijat olisivat toivoneet ennen kaikkea kasvotusten annettavaa tarkempaa tietoa ja apua siitä, mistä on mahdollista saada asunto, miten asunnonhakuprosessi etenee, ja mitkä tekijät vaikuttavat asunnon saamiseen. Moni koki, ettei saa henkilökohtaista ohjausta. Puhelimitse on vaikea saada yhteyttä työntekijään, joka suoraan ja rehellisesti neuvoisi näissä asioissa. Tästä syystä osa vastaajista oli joutunut kääntymään tuttavien ja romaneja asuntojen hankinnassa auttavien tahojen puoleen. Vastaajat toivoivat myös, että heitä kohdeltaisiin kuten tavallista ihmistä ilman vähättelyä tai halveksuvaa käytöstä.

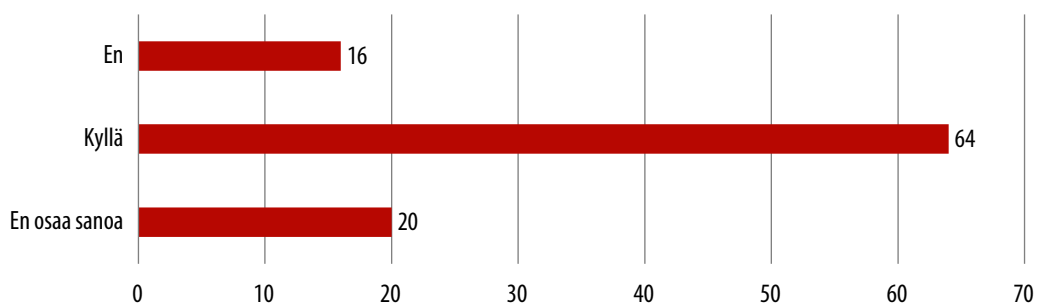

Henkilökohtaisen kontaktin tarve tulee esiin myös asuntopäätösten kohdalla. Asuntopäätöstä oli perusteltu noin 40 %:lle vastaajista. Tämä oli tapahtunut yleensä erikseen kysyttäessä suullisesti. Yli puolet (55 %) vastaajista ei ollut saanut perusteluja päätöksille. Vapaamuotoisten vastausten perusteella romaneille jää usein käsitys, että asukasvalinnan takana on ollut etnisiä syitä. Monille on jäänyt kuva, että heidän hakemuksiaan ei ole käsitelty lainkaan siksi, että he ovat romaneja. Tulosten mukaan olisi tärkeää tehdä päätöksistä läpinäkyvämpiä ja avata niiden perusteita hakijoille.

Avun ja neuvonnan tarve asuntoasioissa on romanien keskuudessa suuri. Hieman yli puolet vastaajista (53 %) oli joskus hoitanut jonkun muun romanin asuntoasioita tai auttanut ja neuvonut niissä. Useimmiten vastaajat olivat auttaneet muita romaneja asunnonhakulomakkeiden täytössä, tai kertomalla eri mahdollisuuksista ja tahoista, joilta voi saada asunnon. Monet olivat auttaneet myös soittamalla hakijan puolesta asuntoviranomaisille ja vuokranantajille. Usein kerrottiin, että osa romaneista tarvitsee hakulomakkeiden täytössä konkreettista käytännön apua siksi, että he eivät osaa kunnolla lukea ja kirjoittaa, tai siksi että heidän suomen kielen sanavarastonsa ei ole riittävä. Erityisesti vanhemmat romanit eivät osaa käyttää sähköistä asiointia. Kaikilla ei myöskään ole tietoa siitä, miten asunnonhakuprosessi etenee.

Monet vastaajat olivat käyneet toisten romanien kanssa yhdessä katsomassa vapaata asuntoa sekä keskustelleet jo alueella asuvien romanien kanssa muuttajasta. Tällaisessa tilanteessa oli toimittu neuvottelijana ja viestinviejänä siitä, että henkilö on asukkaana hyvä ja sopiva.

Suuri osa vastaajista (64 %) koki tulleen syrjityksi asunnon haun yhteydessä etnisen taustansa vuoksi (Kuvio 13). Vastaajista 16 % ei kokenut näin ja 20 % ei osannut sanoa, oliko häntä syrjitty.

Kuvio 13. Syrjinnän kokeminen asunnon haun yhteydessä (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=70)

Naiset kokivat useammin syrjintää kuin miehet. Naisista 73 % kertoi kokeneensa syrjintää ja miehistä 33 %. Naiset olivat myös hieman varmempia asiasta. ”En osaa sanoa”-vastaajia oli naisista 18 % ja miehistä 27 %. Naisista vain 9 % ei ollut kokenut syrjintää asunnon haussa, kun miehistä suurin osa (69 %) oli sitä mieltä, että ei ollut kokenut syrjintää asunnon haussa. Yksi syy tähän voi olla se, että naiset yleensä hoitavat romaniperheessä asunnonhaun ja muut virastoasioinnit. Miesten määrä kyselyssä on myös selvästi pienempi, joten suoraa vertailua ei voi tehdä. Miehet näyttäsivät kuitenkin olevan muutoinkin tyytyväisempiä asumiseensa naisiin verrattuna. Nuoremmilla ikäryhmillä oli hieman useammin syrjintäkokemuksia kuin vanhemmilla. Alle 35-vuotiaista 67 % oli mielestään kokenut syrjintää asunnon haussa ja alle 25-vuotiaista 69 % (viimeksi mainittuun ikäryhmään kuuluvia on vastaajien joukossa vain 13).

Monien vastaajien mukaan romaneille sanotaan usein, että asuntoa ei ole vapaana, vaikka samaan aikaan asuntoja on tyhjillään pitkiä aikoja. Moni hakija oli kokenut tilanteen, jossa puhelimesta on alustavasti luvattu asunto. Lupaus oli kuitenkin peruttu, kun asuntoa katsomaan mennessä on ilmennyt, että hakija on romani. Myös puhelinkeskustelu oli saatanut katketa heti, kun vuokranantaja oli huomannut, että tiedustelija on romani. Eräälle vastaajalle oli kerrottu, että romaneille ei uskalleta vuokrata asuntoa, koska he ovat taloudellinen riski vuokranantajalle. Yksityiset vuokranantajat olivat myös sanoneet suoraan, että eivät uskalla naapurien tai isännöitsijän kiellon takia vuokrata asuntoja romaneille.

Kolmannes vastaajista oli ottanut kokemuksiansa vuoksi joskus yhteyttä romanijärjestöihin tai valitusviranomaisiin. Useimmiten yhteyttä oli otettu romanijärjestöihin, kuten Romano Missioon, jolta pyydettiin apua oman tai läheisen henkilön asuntoasian hoidossa. Asiat koskivat muun muassa muiden romanien puuttumista vastaajien asuntoasiaan ja vaikeuksia saada huonokuntoista asuntoa vaihdettua toiseen. Useimmiten vastaajat totesivat, että yhteydenotot eivät olleet auttaneet tai johtaneet mihinkään. Monesti asiat eivät olleet edenneet siksi, että niistä ei ollut olemassa kirjallisia dokumentteja, joihin olisi voinut vedota.

8.3 Kokemukset asunnon vaihdosta

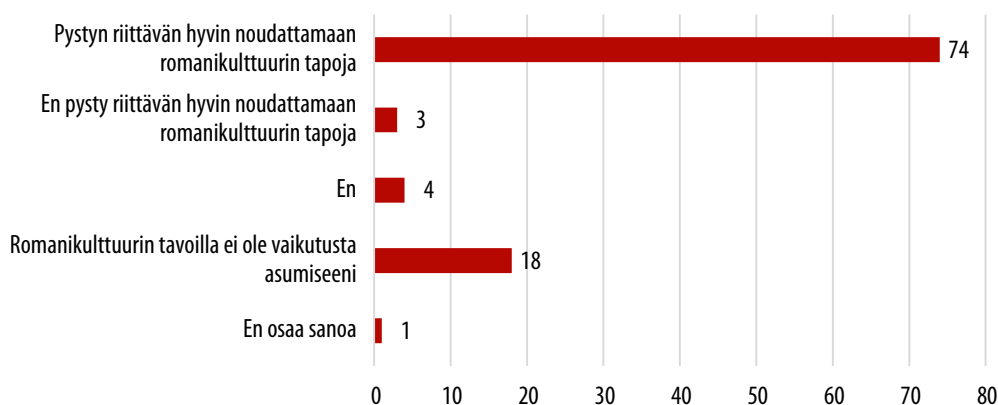
Vastaajat olivat vaihtaneet asuntoa viimeisen viiden vuoden aikana useimmiten kerran tai kaksi. Useimmiten vastaajien asunnon vaihdon syynä oli tarve muuttaa joko isompaan asuntoon perheen kasvaessa tai pienempään lasten muutettua pois kotoa. Monesti muuton syyksi mainittiin myös liian kallis vuokra. Kolmas keskeinen syy liittyi muuttolupa- ja väistämiskäytäntöihin. Muina syinä mainittiin muualla sijaitseva työpaikka, asunnon sopimaton sijainti ja asunnon huono kunto. Toiselle paikkakunnalle muutettiin useimmin romaniyhteisön sisäisten suhteiden vuoksi. Toiseksi useimmin mainittiin asunnottomuus ja tämän jälkeen työn perässä muuttaminen. Paikkakuntaa oli vaihdettu myös opiskelun vuoksi ja esimerkiksi siksi, että haluttiin lähemmäs omaa sukua tai perheenjäseniä.

Useimmiten asunnon vaihto oli tapahtunut riittävän nopeasti ja uusi asunto oli saatu toivotulta alueelta ja talosta. Toisaalta osa vastaajista kertoi, että tarjottu asunto oli pakko ottaa vastaan, koska vastaaja oli asunnoton tai koki olonsa turvattomaksi nykyisessä asunnossa. Osa ei ollut saanut asuntoa riittävän nopeasti. Yksi vastaaja kertoi päätyneensä tästä syystä turvakotiin. Toinen kertoi joutuneensa vastaanottamaan asunnon yksityiseltä sektorilta, koska ei ollut saanut kunnalliselta sektorilta asuntoa haluamaltaan alueelta. Kiireelliset asunnonvaihtotilanteet liittyivät asunnottomuuteen, asunnon epäterveellisyyteen tai väkivallan uhkaan. Osa kiireellisessä asunnonvaihtotilanteessa olleista totesi lyhyesti, että vaihto onnistui hyvin tai siinä ei ollut ongelmia. Monilla kiireellinen asunnon vaihto ei ollut onnistunut riittävän nopeasti ja helposti. Yksi vastaaja joutui odottamaan kaksi vuotta uutta asuntotarjousta sopivalta alueelta, vaikka hänen perhettään oli uhkailtu ja asuntoa oli rikottu.

8.4 Kulttuuristen piirteiden vaikutus asumiseen

Vähän alle puolet (43 %) vastaajista oli esittänyt asunnon haun yhteydessä kulttuuriin liittyviä erityistoiveita. Useimmiten oli esitetty toive siitä, että samassa rapussa ei asuisi toista romaniperhettä. Vastaajien mukaan nämä toiveet oli otettu hyvin huomioon. Asuntotoimistoissa oli huomioitu muutkin erityistoiveet, kuten erillinen keittiö tai kaksi wc:tä. Noin kolmasosa tähän kysymykseen vastanneista kertoi, että erityistoiveita ei oltu huomioitu mitenkään tai niitä oli huomioitu jonkin verran tai kohtuullisesti. Heistä yhdelle kulttuurin erityispiirteiden huomiotta jättämistä oltiin perusteltu yhdenvertaisuuslakiin vedoten.

Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että he pystyvät riittävän hyvin noudattamaan romanikulttuurin tapoja asumisessaan (Kuvio 14). Vain harva oli sitä mieltä, että he eivät pysty noudattamaan romanikulttuuria asumisessaan. Vajaa viidennes vastaajista kertoi, että romanikulttuurilla ei ole vaikutusta heidän asumiseensa.

Kuvio 14. Koetko, että pystyt haluamallasi tavalla noudattamaan romanikulttuurin tapoja asumisessasi? (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=72)

Ne, jotka eivät mielestään pystyneet noudattamaan romanikulttuurin tapoja kertoivat syyksi, että pienessä asunnossa on vaikea noudattaa symbolisen puhtauden vaatimuksia. Romaneille on tärkeää erottaa eri tilat niiden käyttötarkoituksen mukaan. Esimerkiksi keittiö pitää erottaa muista tiloista ja pitää erityisen puhtaana. Pienessä asunnossa keittiö on kuitenkin usein yhtä tilaa olohuoneen ja eteisen kanssa. Joissain vastauksissa kerrottiin, että olohuonetta oli jouduttu tilanpuutteen vuoksi käyttämään nukkumatilana, jolloin asuntoon ei ole enää voitu kutsua vanhempia ihmisiä kylään.

Lisäksi kysyttiin, kokivatko vastaajat, että romanitaustalla olisi vaikutusta heidän asumiinsa ja muiden asukkaiden tai taloyhtiön suhtautumiseen heihin. Vastaajista 40 % ei kokenut, että romanitaustalla olisi vaikutusta. Lähes yhtä moni oli sitä mieltä, että romanitaustalla on vaikutusta. Romanitausta herättää näiden vastaajien mukaan useimmiten erilaisia ennakkoluuloja. Uudelle romanasukkaalle saatetaan tähdentää etukäteen talon sääntöjä. Naapurit eivät tervehti ja vastaajien mielestä monet naapurit eivät halua tutustua romaneihin. Jotkut kokivat, että heille ei anneta mitään arvoa. Romanit kokevat myös joutuvansa naapuruston tarkkailun kohteiksi. Romaneilla oli usein tunne, että heidän pitää olla talossa erityisen hiljaa, ettei kukaan pääse valittamaan liian äänekkästä käytöksestä. Eräs vastaaja kertoi, että isännöitsijä oli loukkaavalla tavalla huomautellut hänelle siitä, että sosiaalivirasto maksaa hänen vuokransa ja vesilaskunsa. Luottamuksen saavuttaminen naapureihin voi kestää todella kauan. Yksi vastaaja kertoi, että vasta kymmenen asumisvuoden jälkeen hän oli saavuttamassa luottamusta edes osaan naapureista.

8.5 Tyytyväisyys omaan asumiseen ja asumisen ongelmat

Noin kolmannes vastanneista oli saanut yleensä asunnon toivomaltaan alueelta tai talosta. Ne, jotka eivät olleet saaneet, arvelivat tämän johtuvan etnisestä taustasta. Monet kokivat, että syynä oli selvä syrjintä. Viralliseksi syyksi oli sanottu esimerkiksi, että ei löydy sopivan kokoista vapaata asuntoa sopivalta alueelta, tai että asunto annettiin jo toiselle hakijalle. Esimerkiksi eräälle asunnon hakijalle oli kerrottu, että asunto on jo vuokrattu, mutta se oli tämän jälkeen vielä pitkään internetissä vuokrattavana. Toinen keskeinen syy oli se, että hakijalla oli maksuhäiriöitä tai hän oli menettänyt luottotietonsa.

Jotkut vastaajat eivät olleet saaneet asuntoa haluamaltaan alueelta siksi, että siellä asui jo muita romaneja, jotka eivät hyväksyneet hakijoita alueelleen. Aina ei myöskään pääväestö hyväksynyt hakijaa. Yhdelle henkilölle oli esimerkiksi asuntotoimistossa sanottu suoraan, että tietylle alueelle ei voi asuttaa romania, koska muut asukkaat vastustavat ja ottavat heti yhteyttä asuntotoimistoon. Vastaajat myös kokivat, että heille oli taustansa takia tarjottu asuntoa huonomaineiselta alueelta.

Vastaajia pyydettiin ajattelemaan viittä viimeistä vuotta ja arvioimaan, miten heidän asumisensa on sujunut. Ovatko he olleet tyytyväisiä asuntoon, ympäristöön ja naapurisuhteisiin. Suurin osa kertoi vain lyhyesti, että oli ollut tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen. Tyytymättömyys johtui monista erilaisista syistä. Usein asuinalue oli huono ja rauhaton, sitä kuvattiin esimerkiksi sanoilla slummi tai narkkari- ja huumemyyntialue. Itse asunto oli monesti huonokuntoinen ja siellä oli terveydellisiä haittoja kuten kosteutta ja hometta tai vetoa. Joitain naapurit olivat uhanneet väkivallalla, huudelleet ja pelotelleet lapsia. Julkiset kulkuyhteydet keskustaan saattoivat myös olla huonot ja vuokra liian kallis. Ne, jotka olivat vailla omaa asuntoa, kertoivat olevansa tyytymättömiä, koska joutuvat kiertämään kassien kanssa paikasta toiseen ja nukkumaan siellä, mistä milloinkin sai yösijan.

Valtaosa vastaajista ei ollut kokenut asumisessaan viimeisen viiden vuoden aikana mitään erityisiä ongelmia. Noin neljännes kyselyyn vastanneista kertoi joistain ongelmista. Useimmiten vastaajien mielestä ongelmana olivat aiheettomat valitukset. Aiheettomien valitusten kerrottiin koskevan lasten äänekkäitä leikkejä pihalla, ulkopuolisten vierailuja sekä oletettua varastelua. Eräs vastaaja kertoi, että hänestä tehtiin valitus, joka koski koira, vaikka hänellä ei ollut koira. Valitusta ei myöskään peruttu, eikä kukaan tullut tarkistamaan, onko koira olemassa. Jotkut vastaajat olivat kertomansa mukaan joutuneet kiusanteon uhreiksi, mutta asioihin ei oltu puututtu vuokranantajan taholta. Joidenkin vastaajien mukaan naapurit valittavat jatkuvasti romanasukkaista ja keksivät syitä saada heidät muuttamaan pois asunnosta. Asioita oli pyritty ratkaisemaan rakentavasti keskustelemalla. Myös poliisia oli kutsuttu paikalle. Eräs vastaaja kertoi, että asioita ei ole pyritty ratkaisemaan juuri mitenkään, sillä pääväestöön kuuluvia naapureita uskotaan automaattisesti. Vastauksissa ei aina avattu, mistä asiasta oli valitettu, ja miten asiaa oli pyritty ratkaisemaan.

Noin neljänneksellä vastaajista oli ollut vaikeuksia, jotka johtuivat usein siitä, että Kelan tuet olivat olleet myöhässä. Tämä oli aiheuttanut vuokranmaksuun viivästyksiä, joista vastaaja itse ei aina ollut edes tietoinen. Toinen usein mainittu ongelma oli se, että Kela ei myöntänyt takuuvuokraa, koska piti haettua asuntoa liian kalliina. Tässä yhteydessä mainittiin myös sosiaaliturvajärjestelmän muuttuminen niin, että vastaaja ei tiennyt, miten tukien hakemisessa pitää menetellä.

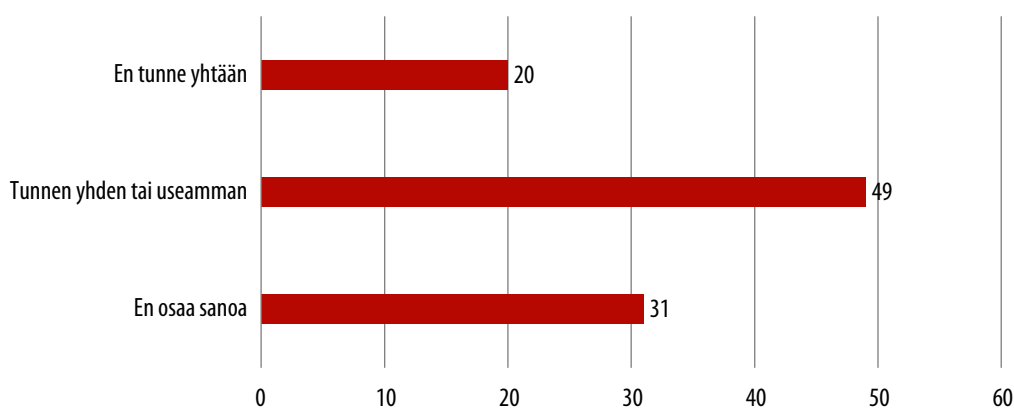
8.6 Romanien asunnottomuus

Noin puolella vastaajista on lähipiirissään romaneja tai romaniperheitä, joilla ei ole vaki-
tuista asuntoa. Asunnottomuuteen mainittiin useita eri syitä. Yksi oli avioero, jonka seurauksena yksinäisiä miehiä on paljon kokonaan asunnottomina tai heitä asuu tuttujen luona. Kun mies eroaa vaimostaan ja joutuu asunnottomaksi, tämä tilanne voi kestää vuosia. Toisena syynä asunnottomuuteen mainittiin huono asumishistoria, maksamattomat vuok-

rat ja niiden seurauksena häätö. Myös luottotietojen menetys aiheuttaa erityisesti pääkaupunkiseudulla sen, että asuntoa on lähes mahdotonta saada. Nuorten naisten kohdalla mainittiin myös asunnottomuutta, joka johtuu siitä, että he joutuvat lähtemään kulttuurisista syistä kotoa hyvin nuorena eivätkä saa omaa asuntoa. Kulttuurisilla syillä tarkoitettiin sitä, että nuori ei voi käydä vanhempiensa luona esimerkiksi suihkussa, jos vanhemmat ovat kotona. Tämä tekee asumisen lapsuudenkodissa hyvin hankalaksi. Joidenkin kohdalla myös vankilassa olo johtaa asunnottomuuteen. Jos vankeustuomio kestää useita vuosia, on asuntoa vaikea pitää, ja uutta on vapautumisen jälkeen vaikea saada.

Asunnottomaksi saattaa joutua myös siksi, että ei voi ottaa vastaan tarjottua asuntoa, ja uusia vaihtoehtoja ei tarjota. Tarjotun asunnon hylkääminen voi johtua siitä, että väistämiskäytäntöjen vuoksi henkilö ei voi ottaa asuntoa vastaan tai toiset romanit eivät jostain muusta syystä hyväksy paikkakunnalle tuloa. Myös se voi olla syynä, että asuntoa hakevan toiveita ei kuunnella, vaan tarjotaan huonolla alueella sijaitsevaa tai huonokuntoista asuntoa, jota ei voi ottaa vastaan. Joidenkin vastaajien mukaan asuntomarkkinoilta voi pudota myös liian kalliin asunnon vuoksi, jos ei saa tilalle uutta halvempaa. Asunnottomuus vaikuttaa vastaajien mukaan ihmisen elämään todella suuresti. Kun joutuu elämään kadulla, toisten romanien luona, tai tilapäisessä kriisiasunnossa, on vaikea saada elämä tasapainoiseksi. Silloin ei pysty myöskään aloittamaan opiskelua tai työtä.

Vastaajilta kysyttiin lisäksi, kuinka monta sellaista 18-25-vuotiasta romaninuorta he tuntevat, joilla ei ole omaa asuntoa (Kuvio 15). Viidennes vastaajista ei tuntenut yhtään asunnottomia romaninuorta. Lähes kolmannes ei osannut vastata tähän kysymykseen. Noin puolet tunsi yhden tai useamman tällaisen nuoren. Yhden vailla omaa asuntoa olevan nuoren tunsi viisi vastaajaa, kahdesta viiteen 11 vastaajaa, kuudesta yhdeksään kaksi vastaajaa, 10-15 kolme vastaajaa ja 15-20 kaksi vastaajaa. Yleisin mainittu määrä oli neljä. Yksi vastaaja totesi, että kaikkiaan puhutaan sadoista.

Kuvio 15. Kuinka monta asunnottomia 18-25 -vuotiasta nuorta vastaaja tuntee? (% kysymykseen vastanneista, n=70)

Useimmiten nuorten asunnottomuuden arveltiin johtuvan luottotietohäiriöistä. Muiksi syiksi mainittiin pitkät asunnon odotusajat, tulottomuus, osaamattomuus hakea asuntoa ja se, että kukaan ei osaa auttaa heitä asunnon haussa. Myös romanisukunimen arveltiin haittaavan asunnon haussa. Vastaajat tiesivät asunnottomien nuorten oleskelevan tyypillisesti lähisukulaisten tai kavereiden luona, halvoissa hotelleissa tai autoissa ja rappukäytävissä. Monet kuvailivat hyvin liikkuvaa elämää, jossa oleskelupaikka vaihtuu tiheään.

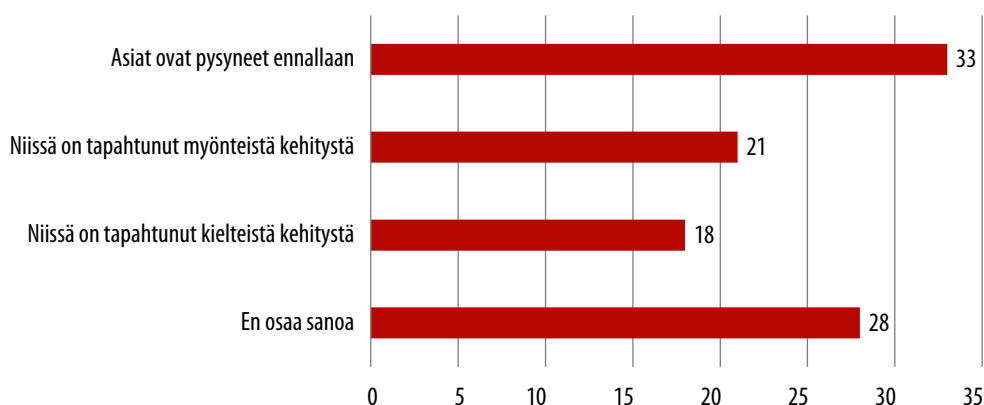
8.7 Kokemukset muiden romanien yrityksistä vaikuttaa vastaajan asunnon saantiin

Kysyttäessä olivatko toiset romanit koskaan pyrkineet vaikuttamaan siihen, mihin vastaaja asettuu asumaan, vähän yli puolet (54 %) vastasi myöntävästi ja vähän alle puolet (42 %) kieltävästi. Kolme vastaajaa ei osannut vastata. Useissa vastauksissa kerrottiin, että muut jo paikkakunnalla asuvat romanit olivat jopa henkeä uhaten kieltäneet henkilöitä muuttamasta alueelle tai kaupunkiin. Myös jo alueelle asettuneita romaneja oli joissain tapauksissa käsketty lähtemään pois. Tyypillistä oli myös kieltää muuttamasta jonkun toisen romanin yläkertaan. Samoin toiset romanit olivat pyrkineet kontrolloimaan, keitä vastaajilla kävi kylässä.

Osa vastaajista kertoi taistelevansa muuttolupa- ja väistämiskäytäntöjä vastaan. Heitä oli kehotettu muuttamaan, mutta he olivat silti jääneet asumaan. Monet vastaajat olivat joutuneet kysymään lupaa toiselle paikkakunnalle muuttaessaan jo paikkakunnalla asuvilta romaneilta. Erityistä epävarmuutta aiheutti se, että vaikka lupa oli saatu, saattoi osa paikkakunnalla olevista romaneista kuitenkin vastustaa muuttoa. Eräs vastaaja kertoi, että hän oli jo aikonut jättää vuokrasopimuksen tekemättä, koska naapurissa asuvat romanit vastustivat muuttoa. Lopulta asiassa oli päästy sopuun ja henkilö pääsi muuttamaan asuntoonsa. Monet kärsivät muuttolupakäytännöistä, eikä heidän mielestään tällaisia vaikeuksia aiheuttavia määräyksiä pitäisi enää nykyaikana olla olemassa. Esimerkiksi eräs vastaaja oli saanut kaupungin asunnon alueelta, jossa asui sellaisia vihamiehiä, joiden olemassaolosta hän ei edes tiennyt. Hänet pakotettiin muuttamaan muualle ja hän joutui hakemaan uutta asuntoa toiselta alueelta. Eräs toinen oli saanut opiskelupaikan, mutta ei voinut muuttaa kaupunkiin eikä aloittaa opintoja, koska hänelle ei annettu muuttolupaa. Jotkut kertoivat myös joutuneensa muuttolupa- ja väistämismuuttokäytäntöjen vuoksi pitkäksi aikaa asunnottomiksi.

8.8 Muutostrendit ja sukupolvierot

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten romanien asumisasiat ovat kehittyneet viimeisen viiden vuoden aikana. Suurin vastaajaryhmä, hieman alle kolmannes, oli sitä mieltä, että asiat ovat pysyneet ennallaan (Kuvio 16). Yli neljännes ei osannut vastata tähän mitään. Noin viidennes näki romanien asumisessa tapahtuneen myönteistä kehitystä ja vajaa viidennes kielteistä kehitystä. Tulos on siis melko saman suuntainen kuin asuntotoimijoiden kyselyssä, kun ottaa huomioon, että asuntotoimijoista suuri osa ei osannut arvioida asiaa.

Kuvio 16. Muutokset romanien asumisessa (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=71)

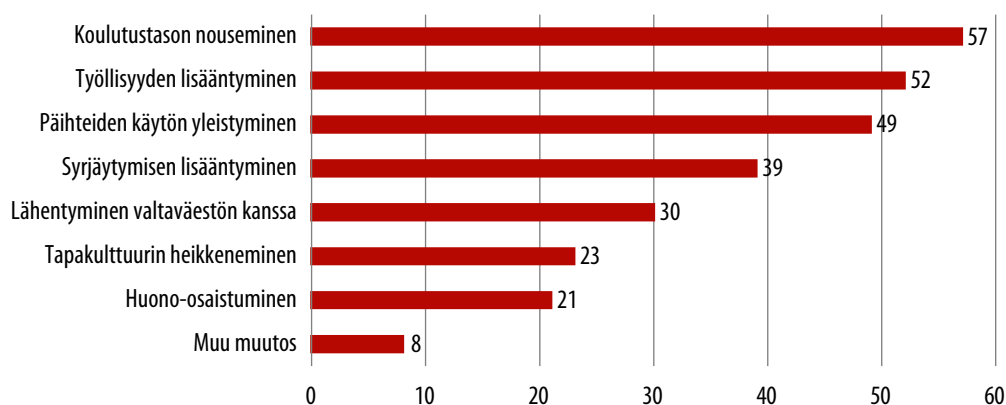
Myönteistä kehitystä romanien asumisasiassa näkevät vastaajat perustelivat näkemystään muun muassa näin: *”Nykyään romanit saavat hyviä asuntoja hyviltä paikoilta”*; *”Yhdenvertaisuutta alkanut tapahtua maakunnissa asuntoasioissa.”*; *”Luulen että enenemässä määrin otetaan huomioon toisia ihmisiä puolin ja toisin.”*; *”Asuntoja saa paljon helpommin, mitä ennen. Myös tarjonta yksityisellä puolella on lisääntynyt. Yksityiset vuokraa myös romaneille asuntoja enemmän, mitä ennen.”*; *”Kaupunkipaikoissa kyllä, mutta pienemmillä paikoilla haasteellisempaa.”* Romanien koulutuksen ja työllisyyden merkitystä korostettiin myös ja niiden ajateltiin parantavan asunnonsaantimahdollisuuksia. Eräs vastaaja arveli, että kunnallisella sektorilla tällaiset asiat vaikuttavat enemmän, mutta eivät niinkään yksityisillä vuokramarkkinoilla.

Kielteistä kehitystä näkevästä usea oli sitä mieltä, että romanien on aikaisempaa vaikeampi saada asuntoja, vaikka heidän luottotietonsa olisivat kunnossa ja heillä olisi työpaikka. Esimerkiksi lapsiperheelle on vaikea saada kaupungilta sopivan kokoista ja hintaista asuntoa. Kielteisen kehityksen nähtiin johtuvan muun muassa siitä, että media ylläpitää negatiivisia mielikuvia romaneista. Jotkut vastaajat uskoivat, että maahanmuuttajat saavat etusijan asunnon saannissa ja vaihdossa. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että pieni romaniryhmä pilaa kaikkien romanien maineen vuokralaisina. Heidän mukaansa vuokranantajat ja naapurit ovat alkaneet pelätä romaneja, koska jotkut heistä asuvat häiritsevästi ja rikkovat asuntoja.

Ne, joiden mielestä asiat olivat pysyneet ennallaan, perustelivat näkemystään lähinnä siitä lähtökohdasta, että asiat ovat yhtä huonosti kuin ennenkin. Yksi vastaaja ehdotti, että asunnonhakuprosessia ja sitä, mikä siihen todella vaikuttaa, pitäisi tarkastella tarkemmin ja tehdä sitä läpinäkyvämmäksi. Hän kiinnitti huomiota myös edelleen tapahtuvaan muiden romanien vaikuttamiseen asunnon haussa: *”Mielestäni asuntoyhtiöiden tapaa valita ja tarjota asuntoa tulisi seurata ihan julkisella tasolla, kuinka ottavat vastaan romanihakijan ja kohtelevat eri taustaisia, niin kanta- kuin vähemmistökansaa, jotta tulisi julki tämä eriarvoisuus näissä asunnon hakuprosesseissa sekä seurata romaneiden puuttumista siihen, saako muuttaa jne. Tiedän että tällaisia ihmisiä on, jotka tekevät yhteistyötä asuntoyhtiöiden kanssa siitä kelle tarjotaan ja kelle ei.”*

Vastaajat saivat myös valmiista vaihtoehdoista valita yhden tai useamman, joilla kuvaisi romanien elämässä näkyviä, asumiseen vaikuttavia trendejä (Kuvio 17). Eniten valittiin positiivisia vaihtoehtoja ”koulutustason nouseminen” ja ”työllisyyden lisääntyminen”, jotka olivat kehitystrendejä hieman yli puolen vastaajista mielestä. Lähes puolet vastaajista näki toisaalta päihteiden käytön yleistyneen ja runsas kolmannes syrjäytymisen lisääntyneen.

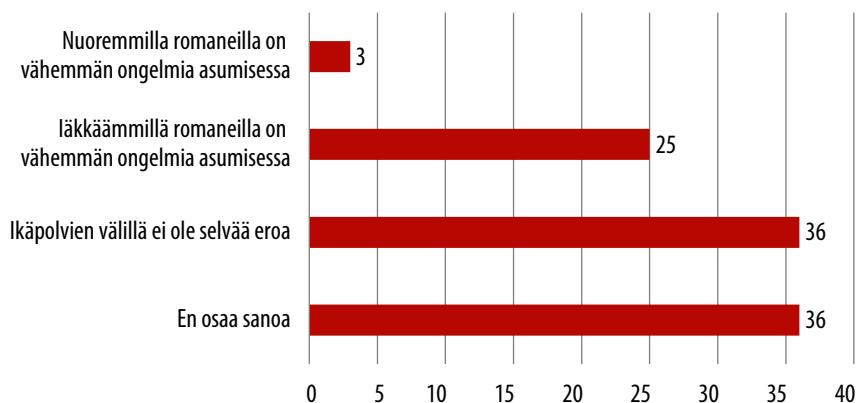

Kuvio 17. Romanien elämässä näkyvät trendit, joilla on vaikutusta myös asumiseen (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=61)

Muunlaisina muutoksina tuotiin esiin lisääntyneet romanien keskinäiset vaikuttamisyritykset ja maahanmuuttajien määrän kasvu, minkä koettiin vaikeuttaneen entisestään romanien asemaa asuntomarkkinoilla.

Kehitystä pyrittiin tuomaan esiin myös kysymällä näkemyksiä eri ikäisten romanien asumisesta (Kuvio 18). Neljännes vastaajista oli sitä mieltä, että iäkkäämmillä romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa, ja vain harva oli sitä mieltä, että nuorilla romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa. Suurimmat olivat kuitenkin niiden vastaajien osuudet, jotka eivät nähneet eroja ikäpolvien välillä asumisessa tai eivät osanneet ottaa kantaa asiaan. Asuntotoimijoilta kysyttiin aiemmin tässä raportissa esitellyssä kyselyssä samaa

asiaa. Heistäkin vain 3 % oli sitä mieltä, että nuorilla romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa. Hieman useampi asuntotoimija (38 %) kuin romani oli sitä mieltä, että vanhemmilla romaneilla on vähemmän ongelmia ja vastaavasti pienempi osuus (26 %) ei nähty eroa sukupolvien välillä.

Kuvio 18. Erot eri ikäisten romanien asumisessa (% kysymykseen vastanneista romaneista, n=72)

Muutama vastaaja totesi, että ihmisillä on erilaisia vaikeuksia, jotka eivät johdu välttämättä etnisestä taustasta. Monet ajattelivat, että nuorten asumista arvosteltiin herkemmin ja nuorilla on etniseen taustaan katsomatta monesti yleistä välinpitämättömyyttä asumissäännöistä. He arvelivat, kuten asuntotoimijatkin, että nuoret aiheuttavat iäkkäitä enemmän ääntä ja muiden asukkaiden häiriöksi kokemaa liikehdintää talossa. Heillä on usein lapsia ja heillä käy enemmän vieraita. Nuorilla ei myöskään ole hallussaan autoilukäyttötyminen pihalueella ja pysäköintiongelmat ovat tyypillisiä.

Yksi vastaaja muotoili ikäpolvieron näin: *”iäkkäimmillä on ehkä enemmän omistusasuntoja ja ovat asettuneet aloilleen. Monilla nuorilla on ongelmia esim. koulutuksen suhteen, mikä vaikuttaa sosioekonomiseen asemaan ja sitä kautta asumiseen. Myös päihde- yms. ongelmat lisääntyneet.”* Yksi vastaaja huomautti, että iäkkäimmillä on jo yleensä asunnot. Uudet hakijat ovat siksi nuorempia ja asunnon haun ongelmat korostuvat heillä. Nuorilla asunnon vastaanottamista rajoittaa esimerkiksi se, että joissain tapauksissa heille myönnetyn asunnon alakerrassa asuu vanhempia romaneja, mikä estää nuorten muuton samaansa asuntoon.

Pari vastaajaa näki ongelmia myös vanhempien romanien asumisessa. Vanhemmat ikäpolvet eivät osaa vaatia tarvittavia palveluita asumisensa tueksi. He eivät saa tarpeeksi tietoa palveluista sillä tavalla kuin tarvitsisivat, selkeästi ja suullisesti.

9 Romanien asuminen muutamassa kunnassa

Tässä luvussa tarkastellaan tarkemmin romanien asumista muutamassa eri kokoisessa kaupungissa. Aluksi käsitellään pääkaupunkiseutua kokonaisuutena, sitten Oulua ja Seinäjokea.

9.1 Pääkaupunkiseutu

Valtaosa Suomen romaneista asuu pääkaupunkiseudulla. Kolmesta isosta kaupungissa Helsingissä ja Vantaalla asuu paljon romaneja. Espoossa romaneja on vähän verrattuna esimerkiksi maahanmuuttajiin, eivätkä romanien asumisen ongelmat haastateltujen mukaan juuri tule esiin. Romanit ovat lähentyneet pääväestöä, ongelmat ovat samankaltaisia ja ongelmallisesti asuvat yksittäistapauksia. Espoossa romaneille on saatu hyvin asuntoja hajallaan sijaitsevista taloista. Espoosakin asuntojen osoittaminen on kuitenkin haastavaa romanien rajoitettujen aluetoiveiden vuoksi. Vaikeinta romanien asunnon saanti on Helsingissä ja Vantaalla, joissa pitkien asunnon odotusaikojen lisäksi haastetta lisäävät romanien keskinäiset aluejaot. Erimerkiksi Vantaalla väistämistila alkaa selvitystä varten haastateltujen asiantuntijoiden mukaan loppua.

Haastatteluissa ja kyselyvastauksissa tuli esiin, että erityisesti Espoossa ja Vantaalla paikalliset romanit pyrkivät vaikuttamaan siihen, voivatko uudet romanit muuttaa kaupunkiin, ja mihin he voivat asettua asumaan. Haastateltujen mukaan esimerkiksi Espooseen on uusien romanien vaikea päästä asumaan. Asuntopäätöksiin vaikuttamista ei tapahdu enää asukasvalitsijoiden kautta. Monet haastatellut toimijat kuitenkin tietävät, että romanien välillä tapahtuu suoraa vaikuttamista. Haastatteluissa puhuttiin muun muassa ”romanien aluevalvojista”, ”vanhasta pariskunnasta” ja ”vahvoista suvuista”, jotka tekevät päätöksiä siitä, missä romanit voivat asua. Haastatellut kertoivat, että romanit tietävät hyvin, mistä he voivat ottaa asunnon vastaan.

Pääkaupunkiseudun kaikissa isoissa kaupungeissa asukasvalitsijat korostavat asukasvalinnan tasapuolisuutta. Valitsijat eivät haastattelujen ja kyselyvastausten perusteella huomioi romanien keskinäisistä suhteista aiheutuvia asioita, vaan kaikkien asunnon hakijoiden kohdalla määräävät ainoastaan asunnon tarve ja hakemuksen sisältö. Romanit itse määrittelevät kuten muutkin hakijat, miltä alueelta he haluavat asunnon. Samoihin rappuihin ei kuitenkaan mielellään sijoiteta useita romaneja. Esimerkiksi Vantaalla, jossa on asuntopuola ja paljon romaneja, tämä aiheuttaa viivästyksiä asunnon saamisessa. Helsingin asuntotoimijat tekevät romanijärjestöjen romanien asuntoasioita hoitavien toimijoiden kanssa yhteistyötä tilanteissa, joissa romanilla tai romaniperheellä on vaikeuksia saada asunto. Vantaan asuntotoimijat eivät haastattelujen perusteella tee tällaista yhteistyötä.

Sosiaalitoimella on kaikissa kolmessa kaupungissa käytettävissään välivuokrauksella tai muutoin asuntoja, joihin sijoittaa asumaan tuen tarpeessa olevia asunnottomia. Pääkaupunkiseudulla asunnon saannin ja asunnon säilyttämisen vaikeudet näkyvät asunnottomien palveluissa. Asunnottomuutta aiheuttaa haastateltujen mukaan pienituloisuus, vuokrat ja romaniyhteisön sisäinen syrjintä. Hyvin nuoria asunnottomia romaneja ei näy asunnottomien palveluissa, he oleskelevat haastateltujen mukaan todennäköisesti kaverien ja sukulaisten luona. Asunnottomien palveluissa ei yleensä näy nuorten romanien lisääntyminen asukaskunnassa eivätkä nuorten erityiset vaikeudet asuntomarkkinoilla. Asiakkaina on iäkkäämpiä yksin eläviä romaneja ja romanipariskuntia. Lapsiperheitä ei oteta asumaan asunnottomien palveluihin.

Helsingissä täysi-ikäisten asunnottomien asumispalveluiden järjestämisestä vastaavalla *Asumisen tuella on* asumisyksikköjä ja pienasuntoja. Pienasunnot ovat yksiöitä ja kaksioita, ja ne sijaitsevat eri puolilla Helsinkiä tavallisessa asuntokannassa. Ne on tarkoitettu niille helsinkiläisille asunnottomille, joiden tuen tarve on vähäisempi. Helsingin asunnottomien palvelujen asiakaskunnassa romanit ovat väestönsä kokoon nähden yliedustettuina. Aiemmin asiakkaaksi pääsyyn riitti asunnottomuus, jolloin romaneja oli asiakaskunnassa vielä enemmän. Nykyisin edellytyksenä on myös tuen tarve. Romaneilla ei aina ole asumisessaan tuen tarvetta, koska heillä on usein omat tukea antavat verkostonsa. Romaniasiakkaat saavat kuitenkin asua näissä asunnoissa, sillä heillä on muunlaista tarvetta tuettuun asumiseen.

Romanit ovat Helsingin asunnottomien palvelun asiakkaina tyypillisesti siksi, että he eivät ole saaneet muualta asuntoa tai asunnon saanti on estynyt vuokratulojen takia. He ovat joutuneet täysin asunnottomiksi tai asuneet toisten romanien luona. Yksi ryhmä on haastateltujen mukaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat romanit, joille ei löydy asuinpaikkaa. Heidän kohdallaan on kyse myös suojelun tarpeesta. Samoin asiakaskunnassa on niitä, joilla ei ole väistämivelvollisuuden tai muuten toisten romanien toiminnan takia paikkaa minne mennä.

Monesti asiakkaalle on käynyt niin, että hän on saanut Asumisen tuesta asunnon, mutta joutunut jo muutaman päivän kuluttua muuttamaan pois. Ympäristön romanit ovat saattaneet esimerkiksi ilmoittaa, että asiakas ei saa käydä lähikaupassa, tai alkaneet rajoittaa jotenkin muuten hänen elämäänsä tarkoituksena häätää hänet pois alueelta. Asiakkaat kysyvät yleensä paikkakunnan romaneilta muuttoluvan. Tämä ei kuitenkaan aina takaa sitä, että asiakas saa jäädä asumaan hänelle osoitettuun asuntoon. Erilaiset taustalla vaikuttavat ulkopuolisille tuntemattomat tabut ja verkostot tekevät romaniasiakkaiden elämästä hyvin ahdasta, jonka vuoksi heitä pyritään auttamaan asunnottomien palveluissa.

Romanien asunnottomuus ei Helsingin asunnottomien palvelujen näkökulmasta ole viimeisen viiden vuoden aikana lisääntynyt, se on haastatellun arvion mukaan ehkä jopa hieman vähentynyt. Väistämismisvelvollisuus- ja muuttolupakäytännöt puolestaan eivät ole lientyneet, vaan ne ovat edelleen hyvin hallitsevia. Niitä myös tuodaan enemmän esiin syinä erilaisille tarpeille.

Vantaalla asunnottomien palvelujen asiakkaiksi tullaan pienituloisuuden, isojen vuokravielkojen ja luottotietojen menettämisen vuoksi. Asiakas on saatettu sanoa irti yksityisen vuokranantajan asunnosta, eikä hän ole onnistunut saamaan uutta asuntoa taloudellisten ongelmien ja maksuhäiriöiden vuoksi. Esimerkiksi VAV Asunnot Oy ei haastateltujen mukaan myönnä asuntoa, jos asiakkaalla on pienikin vuokravielko. Hyvin vanhatkin vuokravielkot vaikuttavat asunnon saantiin.

Asunnottomien palveluissa näkyvät kaikkein heikoimmassa asemassa vuokra-asuntomarkkinoilla olevat asiakkaat. Talous- ja perheongelmien lisäksi heidän elämässään vaikuttavat muuttolupa- ja väistämisasiat. Osalla on myös rikostaustaa. Haastatellut olivat sitä mieltä, että romaniyhteisön sisäiset käytännöt ovat edelleen voimakkaasti taustalla romanien asumiseen liittyvissä asioissa. Muuttolupa-asiat tuottavat paljon työtä ja vaikeuksia asuntojen järjestämisessä romaneille. Vantaalla tuli esiin sama ilmiö kuin Helsingissä: monissa tapauksissa vuokralainen on jo vienyt saamaansa asuntoon tavaransa, kun muiden romanien taholta tulee käsky poistua. Asunnottomien palveluissa tehdään paljon työtä, että näissä tilanteissa löytyisi ratkaisu.

Haastateltujen mukaan romaneilla on erityisesti taloudellisen neuvonnan tarvetta. Vantaan asunnottomien palveluissa ohjaajat pyrkivätkin huolehtimaan siitä, että asiakkaat hoitavat vuokransa, jotta he pääsisivät siirtymään tavallisille asuntomarkkinoille. Ohjaajat tekevät myös puoltolausuntoja VAV Asuntojen ja yksityisten vuokranantajien asiakkaille. Sosiaalitoimen asunnosta on kuitenkin vaikea päästä tavallisille asuntomarkkinoille. Haastateltujen mukaan muut toimijat ajattelevat, että asuntotilanne on hoidossa, kun asiakkaalla on sosiaalitoimen asunto. Todellisuudessa asiakkaat ovat edelleen asunnottomia. Haastateltujen mukaan ei voida ajatella, että sosiaalitoimessa olisi toiset asuntomarkkinat, vaan asuminen heidän järjestämissään asunnoissa pitää nähdä tilapäisenä ratkaisuna.

Asunnottomien palveluista on saatu asiakkaille jonkin verran asuntoja jälleenvuokrauksella. Jälleenvuokrasasuntoja on hajasijoitettuina Vantaalla kaikkiaan 63. VAV Asunnot Oy myös toisinaan ehdottaa joidenkin asiakkaiden kohdalla jälleenvuokrausmenettelyä.

Haastateltujen mukaan romanit koetaan asunnottomien palveluissa siisteinä, keskustelevinä ja hyvinä asiakkaina. Ongelmia tulee usein muista romaneista, joita tulee asuntoon tilapäisesti. Vantaalla on asuntopula ja kaikissa väestöryhmissä näkyy piiloasunnottomuutta. Asunnottomien palveluissa on havaittu, että asunnoissa asuu toisinaan muitakin kuin ne, joille ne on vuokrattu. Joskus on jopa tapahtunut niin, että asunto on jätetty toisen henkilön käyttöön ja lähdetty itse muualle.

Romanien asumisessa näkyy kaikkien pääkaupunkiseudun haastateltujen mukaan tilapäisyys, monet kiertävät esimerkiksi pääkaupunkiseudun kaupungista toiseen. Osa asuu välillä Ruotsissa. Kun asiakkuudet siirtyvät muualle, katkeavat myös yhteydet palveluverkostoon. Romanit ovat suurin asunnon vaihtajaryhmä johtuen väistämisestä ja muuttolupakäytännöistä. Asuntoa halutaan kuitenkin vaihtaa myös muuten, yleensä haetaan isompia asuntoja.

9.2 Seinäjoki ja Oulu

Seinäjoella romanien asumisen ongelmat ovat haastateltujen mukaan samanlaisia kuin pääväestölläkin. Haastatellut tosin arvelivat, että romaneilla on hieman enemmän työttömyyttä ja päihteiden käyttöä, mikä lisää ongelmia. Asumisaikaisina ongelmina mainittiin romaneille tyypilliset autojen paikoitukseen ja pesutilojen käyttöön liittyvät ongelmat sekä vuokranmaksun vaikeudet. Suurimmaksi ongelmaksi Seinäjoella nimettiin kuitenkin romanien väistämismenettelykäytännöt ja aluejaot, jotka vaikeuttavat asunnon osoittamista heille. Jotkut romanit pyrkivät vaikuttamaan asukasvalitsijoihin ja kieltävät antamasta asuntoa sellaisille henkilöille, joille he ovat antaneet muuttokiellon. Näitä vaikutusyrityksiä ei kuitenkaan huomioida. Asukastoimessa asia on ratkaistu niin, että kunkin asunnonhakijan kanssa käydään avoimia keskusteluja kasvotusten, jotta löytyisi sellainen kohde, johon he voivat muuttaa. Romaneja on ohjattu itse ottamaan selvälle heitä koskevat muuttolupa- ja väistämismenettelyasiat. Asukastoimi tekee päätöksen asunnosta ja romani päättää, muuttaako siihen.

Seinäjoella toimii myös asumisneuvonta. Asumisneuvonnan asiakkaina ei haastateltujen mukaan ole paljoa romaneja. Asiakkaina olevien romanien kanssa käsiteltävät asiat liittyvät yleensä vuokranmaksuongelmiin, kuten pääväestölläkin. Kulttuuriin liittyvät asiat eivät tule ensisijaisesti esiin. Romaniasiakkaille on tärkeää, että he saavat ohjauksen ja neuvon-

nan henkilökohtaisena kasvotusten. Asumisneuvonnassa käydään läpi kaikkia asumiseen liittyviä kysymyksiä ja sitä, miten asumista voidaan ylläpitää ja ehkäistä asunnon menetys.

Romanien tilanne on erityisen ongelmallinen, jos heillä on vuokratästejä ja hädän uhka, sillä uuden asunnon saaminen on heille erittäin vaikeaa. Siksi häätöjä yritetään asumisneuvonnassa kaikin keinoin välttää ennaltaehkäisevästi. Tällaisessa tilanteessa tehdään maksusuunnitelma ja neuvotellaan asuntotoimen kanssa, ettei häätöä tulisi. Samalla selvitetään, mistä vuokranmaksuvaikeudet johtuvat. Jos asiakkaalla on vuokravelkaa Sevas Kodeille, selvitetään, mitä mahdollisuuksia hänellä on maksaa rästit takaisin maksusuunnitelman mukaan. Tarvittaessa kartoitetaan muita asunnonsaantimahdollisuuksia.

Seinäjoella käytetään myös verkostotyötä. Asiakkaan ja asumisneuvojan lisäksi kutsutaan kokoon aikuissosiaalityön edustaja ja esimerkiksi seurakunnan edustaja. Myös Sevas Kodeilta voi olla edustaja paikalla. Tässä tilaisuudessa asiakkaalle tehdään asiakassuunnitelma, johon ongelmat kirjataan ja kartoitetaan haastatellun mukaan hyvin monipuolisesti ja yksilöllisesti. Monesti ongelmana ovat vuokravelat tai se, mihin romani voi väistämivelvollisuuden vuoksi muuttaa. On myös käytetty välivuokrausmenettelyä kuten pääväestönkin kohdalla. Välivuokrausmenettely on tarkoitettu ensisijaisesti päihdeasiakkaille ja siihen voidaan ottaa vain rajoitettu määrä asiakkaita kerrallaan. Se voi olla joissain tapauksissa ratkaisu myös romanien asumisen ongelmiin.

Aikuissosiaalityön näkökulmasta Seinäjoella ei ole suuria ongelmia romanien asumisen suhteen. Vuokranmaksuongelmissa on käytetty joidenkin romanien kanssa välitystilejä. Esiin tulevat ongelmat keskittyvät kuitenkin enemmän romanien keskinäiseen aluejakoon. Jos heidän pitäisi muuttaa eri paikkakunnalle, heidän on vaikea saada asuntoa juuri väistämivelvollisuuden vuoksi. Aikuissosiaalityöllä ei ole näiden asioiden ratkaisemiseksi hyviä käytäntöjä tai toimintatapoja. Asiointi ja yhteistyö Sevas Kotien kanssa sujuu haastatellun mukaan erittäin hyvin.

Oulussa haastatellut arvioivat romanien asumistilanteen kehittyneen viimeisen viiden vuoden aikana parempaan suuntaan. Oulussa on melko hyvä asuntotilanne, joka helpottaa myös romanien asunnon saantia. Romanien kouluttautuminen ja työllistyminen ovat myös lisääntyneet. Oulusta on lisäksi muodostunut kaupunki, johon romanit voivat muuttaa vapaammin. Muutosta on tapahtunut romaneissa itsessään ja heidän asiointitaidoissaan. Romanit eivät enää lähtökohtaisesti ajattele, että heitä syrjitään.

Haastateltujen mukaan romaninuorten ongelmat eivät Oulussa juurikaan nouse esiin. Oulussa on korkea nuorisotyöttömyys ja laaja näköalattomuuden ja ylisukupolvisen syrjäytymisen leimaava ryhmä, jonka valtaosa on muita kuin romaneja. Oulussa on ollut iso merkitys luottamusta herättävien romanitoimijoiden tekemällä työllä. Erityisesti nuorten romanien parissa on saatu tuloksia aikaan. Nuoria on kannustettu koulutukseen. Heille on

myös korostettu, että asumisen sujuminen riippuu paljon omasta asiointitavasta ja siitä, miten asioitaan hoitaa. Tämä työ on haastateltujen mukaan kantanut hyvin, vaikka varsinainen projekti on jo loppunut. Romanitoimijat ovat tehneet paljon yhteistyötä myös Sivakan kanssa, joka on Oulun suurin vuokranantaja. Myös asuntoyhtiön henkilökuntaa on koulutettu. Asuntotoimijan mukaan tarvitaan tällaisia luottohenkilöitä ja kulttuurisia tulkkeja, jotka hälventävät syrjintäepäilyjä.

Oulun ensimmäinen asumisneuvontahanke vuosina 2005-2008 on hyvä esimerkki siitä, miten työ jatkuu hyvin pääväestön vetämänä, kun romanitoimijat ovat tehneet pohjatyön ja saaneet asialle jalansijaa romanien keskuudessa. Haastatellun romanitoimijan mukaan asumisneuvoja on tärkeä romaneille siksi, että kaikki romanit eivät osaa hakea asuntoja, eivätkä tiedä mistä niitä voi hakea. Asumisneuvotustyön pitäisi hänen mukaansa olla ehdottomasti jatkuvaa, kaupungin rakenteissa olevaa työtä, ei projektityötä. Hankkeiden ongelmana on, että ne loppuvat juuri, kun romanit ovat tottuneet palveluun ja oppineet käyttämään sitä.

Haastateltu asuntotoimija korosti, että on tärkeää puhua romanien kanssa suoraan. Niin saadaan vähennettyä epäilyjä syrjinnästä ja käsitystä, että romanit eivät saa asuntoja. Romanien kanssa on hyvä puhua esimerkiksi siitä, miten maksuhäiriömerkinnät vaikuttavat asunnon saannin mahdollisuuksiin, ja millaista taloudellista riskiä vuokratilittimet merkitsevät vuokranantajalle ja muille asukkaille. Pitäisi myös nostaa esiin se, että pelkästään pääväestöllä ei ole syrjiviä asenteita, vaan myös romaneilla.

Asuntotoimijan mukaan toimeentulotukiasioiden siirtyminen Kelalle edesauttaa tasalautuisempien päätösten syntymistä ja asettaa kaikki asiakkaat samalle viivalle. Kun päätös tapahtuu anonymisti, tuen myöntämiseen ei vaikuta esimerkiksi pelko hakijaa kohtaan. Sähköinen asiointi on puolestaan ollut omiaan tasavertaistamaan asunnon hakua ja helpottanut erityisesti nuorten asiointia. Romanit eivät enää käy asuntotoimistolla, eivätkä hoida asioita toisten puolesta, kun asiointi tapahtuu netissä.

Oulussa on soviteltu romanien luottohäiriöasioita ja mahdollistettu näin heidän asunnon saantinsa. Oulun Nuorisotasuntoasäätöön (OSNA) kanssa on ollut myös hyvää yhteistyötä, ja moni romaninuori on saanut sieltä asunnon. Asumisneuvonta on haastatellun romanitoimijan mukaan toiminut hyvin OSNAn kanssa. Asumisneuvoja tukee romaninuorten asumista jonkin aikaa myös asunnon saannin jälkeen. Asumisneuvoja seuraa nuoren vuokramaksua ja ohjaa saamaan apua, jos tällä on esimerkiksi mielenterveys- tai päihdeongelmia. Näin ennaltaehkäistään vuokratilittimien ja muiden ongelmien syntymistä.

10 Hyvät käytännöt

Asumisneuvonta tärkeä palvelu romaneille

Asumisneuvonnan hyödyt romaneille ja asumisneuvonnan vakiinnuttamisen³ tärkeys tuli selvityksessä esiin monelta eri taholta. Useat haastatellut mainitsivat hyvänä käytäntönä juuri Oulun asumisneuvonnan, jossa sen ensimmäisessä projektivaiheessa 2006-2008 romanit olivat erityisenä kohderyhmänä ja jossa tehtiin vahvaa yhteistyötä romanitoimijoiden ja kiinteistöyhtiön välillä. Vuonna 2012 valmistuneessa raportissa (Törmä ym. 2012) käsiteltiin myös Oulun asumisneuvonnan pilottihanketta hyvänä käytäntönä. Asumisneuvontahankkeen jälkeen sosiaalitoimessa kuitenkin todettiin, että tämä on työtä, jota voidaan tehdä perustyön ohessa. Heti tämän jälkeen häätöluvut nousivat. Vuonna 2015 alkoi uusi asumisneuvontahanke, joka jatkuu vuoden 2017 loppuun. Romanit eivät ole Oulussa meneillään olevassa uudessa projektissa yhtä keskeisenä kohderyhmänä kuin pilottihankkeessa, vaan asiakkaina muiden joukossa. Hankkeelle on haettu jatkorahoitusta. Mikäli rahoitus myönnetään, asumisneuvoja tulee olemaan vain yksi, kun aiemmin heitä on ollut kolme.

Asumisneuvontaa on nykyisin kaikkialla maassa eri toimijoiden järjestämänä. Asumisneuvonta on kaikille avointa maksutonta palvelua, matalan kynnyksen neuvontaa esimerkiksi asunnon hakemisesta ja vuokrien maksusta. Asumisneuvoja on neutraali taho, jonka kanssa voi tehdä yhdessä asuntohakemuksen tai pohtia, mikä olisi omalle maksukyvyllle sopiva asumisratkaisu. Jos asiakas on häätötilanteessa, voidaan sosiaalitoimen kanssa käsitellä asiaa ja miettiä, miten jatkossa ongelmilta vältetään ja rohkaista esimerkiksi velkaneuvontaan.

³ Vuonna 2018 ARA myöntää yhteensä 900 000 euroa asumisneuvontatoimintaan. Avustuksia voidaan myöntää asumisneuvontatoimintaan, joka tukee pitkäaikaisasunnottomien, maahanmuuttajien, mielenterveyskuntoutujien, syrjäytymisuhan alaisten nuorten, perheiden ja ikääntyneiden asumista. Asumisneuvonnan tukemisen tavoitteena on vakiinnuttaa toiminta kunnissa pysyväksi.

Asumisneuvonta auttaa romaneja monissa tilanteissa. Romanit ovat usein epätietoisia asuntohakemusasiansa etenemisestä, mikä herättää heissä epäilyksiä. Hakija voi antaa asumisneuvojalle valtuutuksen tarkistaa, miten asia etenee ja miksi asuntoa ei mahdollisesti olla myöntämässä. Asumisneuvoja myös kertoo, mitä muita vuokranantajatahoja on olemassa ja mistä asuntoja voi hakea. Monesti romanit eivät ole tietoisia kaikista mahdollisuuksista.

Asumisneuvonnalla on erityisesti nuorille romaneille tärkeä ongelmia ennaltaehkäisevä merkitys. Heillä ei aina ole asumisen ja talouden hoidon taitoja, ja he saavat helposti hyvin varhaisessa vaiheessa luottotietomerkintöjä ja kerryttävät vuokratästejä. Romaneille tärkeää on myös asumisneuvontatyyppinen henkilökohtainen neuvonta ja se, että on tietty henkilö, jonka puoleen voi kääntyä ja jonka kanssa keskustella tilanteestaan.

Ohjaamo-palvelujen merkitys romaninuurille

Ohjaamot ovat tulleet esiin selvityksen asiantuntijahaastatteluissa hyvänä tukipalveluna nuorille romaneille. Ohjaamot tarjoavat nuorille kohdennettuja monialaisia palveluja saman katon alla, yhdessä palvelupisteessä. Vuoden 2017 alkupuolella Ohjaamoja oli noin 40 eri puolilla Suomea. Pohjoisin Ohjaamo on Rovaniemellä ja eteläisin Helsingissä. Ohjaamoissa työskentelee noin 450 eri alojen ammattilaista vähintään yhtenä päivänä viikossa.

Suurin osa romaneista, kuten muistakin nuorista, hakeutuu Ohjaamoon työnsaannin ja koulutuksen vuoksi. Usein koulutus on jäänyt kesken ja sen jatkamiseen tarvitaan neuvoja. Helsingin Ohjaamossa on myös asumisneuvonnasta vastaava henkilö. Asunnonhaku on yleisin asumisneuvojan luona asioinnin syy ja hän ohjaa tässä asiassa eteenpäin. Helsingin Ohjaamossa käy asumisen ohjauksessa jonkin verran yksittäisiä romaneja. Yleensä he tulevat neuvontapisteeseen jonkin muun palvelun ohjaamina. Romaneilla on Helsingissä sama tilanne kuin muillakin asiakkailla: erityisesti alle 30-vuotiaiden nuorten on todella vaikea löytää asuntoa.

Kaikkien asiakkaiden kanssa mietitään keinoja, joiden avulla he löytäisivät asunnon. Asuntohakemus voidaan tehdä heidän kanssaan yhdessä. Jos hakemuksen tekoa on jo aloitettu, niin se viimeistellään yhdessä paremmaksi. Asiakkaan kanssa käydään myös läpi kaikki eri tahot, joista voi hakea asuntoa. Sato ja Lumo ja muut paljon mainostavat isot toimijat yleensä tunnetaan, mutta näiden asunnot ovat monelle nuorelle liian kalliita. Nuoret eivät aina tiedä, että on muitakin vaihtoehtoja, kuten Nuorisosäätiön asunnot, M2-kodit, Setlementti Asunnot, HOAS ja kaupungin asunnot. On tärkeää lisätä nuorten tietoisuutta eri vaihtoehtoista, erityisesti yleishyödyllisistä voittoa tavoittelemattomista yhtiöistä.

Ohjaamon apu on tärkeä nuorille, koska apua annetaan kahden kesken kasvotusten. Lisätään tietoa, kerrotaan vaihtoehtoista ja annetaan neuvontaa. Nuoria esimerkiksi neu-

votaan siinä, että yksityiselle ja yleishyödyllisille vuokranantajille on erilaiset hakutavat. Asumisneuvonnassa kerrotaan, mitä hakupapereihin pitää kirjoittaa. Ohjaamon tavoite on nuorten tietoisuuden ja osaamisen lisääminen, jotta he voisivat jatkossa toimia itsenäisemmin.

Romaninuorisotyöverkosto, johon kuuluu edustajia eri yhteisöistä, kuten Romano Missios- ta ja Romanifoorumista, ohjaa romaninuria Ohjaamoon työ-, koulutus- ja asuntoasioissa. Ohjaamossa ei tiedetä kuinka monta romanian heillä on ollut asiakkaina tai miten he ovat sijoittuneet esimerkiksi työhön, koska he eivät voi tilastoida kävijöiden etnisiä taustoja. Ohjaamossa käy paljon erityisryhmiin kuuluvia asiakkaita, eikä heitä erotella millään kriteereillä. Työntekijän arvion mukaan romaneja käy Helsingin Ohjaamossa vuosittain kymmeniä. Romaninuurilla on haastatellun työntekijän mukaan hieman erilaisia haasteita kuin muilla asiakkaila, mikä johtuu heidän yhteiskunnallisesta taustastaan.

Romaneilla korostuu tarve saada henkilökohtaista apua työntekijän kanssa kahden kesken käytävissä keskusteluissa. Ohjaamot auttavat tässä hyvin, koska ne toimivat nuorten kanssa vapaamuotoisesti ja välttävät byrokraattista toimintatapaa. Näin saadaan luotua luottamusta työntekijän ja asiakkaan välille. Ei-byrokraattisuuden ja vapaamuotoisuuden toimivuudesta Ohjaamo-toiminnassa on olemassa tutkittua tietoa.

Muita selvityksessä esiin tulleita hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja

Edellä kuvatut asumisneuvonta ja Ohjaamo-palvelut ovat kaikille tarkoitettuja palveluja, joista romanien on todettu hyötyvän. Yksi tällainen on myös selvityksessä esiin tullut naapurussovittelu, joka mainittiin jo 2012 ilmestyneessä selvityksessä. Romanit eivät selvityksen mukaan välttämättä tarvitse erillisiä käytäntöjä, vaan suurimmalle osalle heistä olemassa olevat palvelut riittävät ja heitä olisi hyvä kannustaa niiden käyttämiseen.

Kaikkien asukkaiden kohdalla tuli esiin taloudellisten vaikeuksien lisääntyminen ja niihin liittyvät häädöt. Romaneilla maksuhäiriömerkinnät ja velat syntyvät usein jo nuoremmalla iällä kuin pääväestöön kuuluvilla, koska he lähtevät monesti hyvin nuorina lapsuuden kodistaan. Taloudellisten ongelmien ennaltaehkäisy nuorten romanien kohdalla tulikin erityisen tärkeänä esiin. Tilanteisiin pitää voida tarttua ennen kuin velat kasvavat isoiksi ja häätö uhkaa. Erilaiset ennaltaehkäisevät toimet kuten välitystilittit todettiin hyväksi estettäessä vuokravelkojen kasvua. Jo kertyneiden vuokravelkojen maksuun esitettiin maksusuunnitelmia ja velkojen sovittelua.

Selvityksessä tuli esiin, että romanien asumiseen ja palveluissa asioimiseen liittyy erityispiirteitä, joiden huomioiminen on tärkeää. Romanit eivät välttämättä käytä kaikkia palveluja, joita heille olisi tarjolla eivätkä myöskään tiedä niiden olemassaolosta. Romaneille kasvotusten tapahtuva henkilökohtainen kontakti on erityisen tärkeä ja he haluavat mo-

nessi puhua tilanteestaan kokonaisvaltaisesti. Osalla romaneista on heikko kirjoitus- ja lukutaito ja suomen kielen taito. Nämä romanit tarvitsevat neuvontaa ja konkreettista apua asioinnissaan. Romaneilla on väestönsana pitkä syrjintähistoria, ja yhteisö on ollut melko sulkeutunut. Siksi tarvitaan kulttuurisia tulkkeja asioiden selvittämiseen. Myös palvelujen tarjoajat tarvitsevat neutraaleja henkilöitä, jotka tuntevat romanikulttuurin ja osaavat tulkita julkisanomattomiakin asioita.

Selvityksessä tuli ilmi, että romanit epäilevät helposti syrjintää tilanteissa, joissa pääväestöön kuuluvat ovat samassa tilanteessa esimerkiksi asuntopulan takia. Syrjintäepäilyjä ja turhia valitusprosesseja voidaan hälventää avoimen puheen, keskustelujen ja prosessien läpinäkyvyyden lisäämisen avulla. Asunnon hakuprosessi ja paikkakunnan asuntotilanne ovat asioita, joita on hyvä valottaa enemmän. Näistä asioista romaneilla on usein virheellisiä käsityksiä, jotka johtavat valituksiin. Toisaalta romanit eivät välttämättä tiedä, että myös yksittäisiä yksityisiä vuokranantajia koskee kiello syrjiä. Romaneja voitaisiin rohkaista tuomaan esiin näitä tapauksia tilanteen korjaamiseksi.

Selvityksessä tuli esiin, että pääväestöön kuuluvilla naapureilla on edelleen paljon ennakkoluuloja ja toisinaan esiintyy suoranaista häirintää romaneja kohtaan. Monikulttuurisuus-työtä asuinalueilla tulisi siksi jatkaa. Kulttuurien kirjon lisääntyminen viiden viime vuoden aikana lisää tarvetta keskinäiseen tutustumiseen ja erilaisten asumisen ja elämisen tapojen ymmärtämiseen.

Haastatteluissa kerrottiin myös ristiriitatilanteista, joissa voi olla osallisina romaneja, naapurustoa, asuntotoimijoita ja muita viranomaisia. Nämä tilanteet voivat johtaa kantelu-kierteeseen ja asioiden henkilökohtaistumiseen, jolloin ollaan helposti pattitilanteessa. Tällaisten tilanteiden ratkaisemisessa on todettu hyväksi järjestää kasvatusten tapahtuvia neuvotteluja. Ainakin joissain tapauksissa romanitaustaisen sovittelijan toiminta on auttanut ratkaisemaan ristiriitatilanteita. Sovittelijan pitää nauttia laajaa luottamusta romaniyhteisössä ja olla ammattimaisesti orientoitunut.

Selvityksessä tuotiin esiin hyvänä käytäntönä myös se, että kunnioitusta herättävä ja luotettu romanitoimija järjestää nuorille romaneille toimintaa. Hän voi kannustaa omalla esimerkillään ja tietoa jakamalla nuoria kouluttautumaan ja työllistymään. Samalla pystytään tekemään asennekasvatusta ja ohjaamaan nuoria tarkistamaan käyttäytymis- ja asiointitapojaan asumisasioiden sujuvuuden parantamiseksi.

IV JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

11 Johtopäätökset

11.1 Yleinen kehitys

Selvityksen päätehtävä oli tarkastella romanien asumisessa viimeisen viiden vuoden aikana tapahtunutta muutosta. Asiaa lähestyttiin alan asiantuntijoiden, asuntotoimijoiden ja romanien näkökulmista. Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon se, että romaneista ei ole olemassa tilastodataa. Tiedot perustuvat eri tahojen näkemyksiin ja havaintoihin. Tulosten perusteella voidaan kuitenkin nähdä, mihin suuntaan tilanne on kehittymässä, ja millaisia jatkossa huomioon otettavia asioita nousee esiin.

Valtaosa selvitystä varten eri menetelmin kuulluista toimijoista oli sitä mieltä, että romanien asuntoasioissa on tapahtunut viimeisen viiden vuoden aikana kokonaisuutena ajatellen positiivista kehitystä. Tämä koskee sekä asunnon hakua, asunnon saamista että asumisaikaa. Asiantuntijat puhuivat haastatteluissa siitä, miten osalla romaneista elinolosuhteet ovat parantuneet, ja miten heidän asumisensa on samankaltaistunut pääväestön asumisen kanssa.

Edelleen on kuitenkin osa romaneja, joilla on monitahoisia ongelmia. Erityisesti nuorten romanien osalta näkyy jakautuminen niihin, joilla menee hyvin ja niihin, joilla menee erittäin huonosti. Monet asiantuntijat esittivät huolensa nuorista romaneista ja romaniperheistä. Kahtiajako on nähtävissä myös romaneille tehdyn kyselyn vastauksissa. Osa selvitykseen osallistuneista romaneista oli tyytyväisiä asumistilanteeseensa, ja näkivät asioiden kehittyneen ainakin osittain parempaan suuntaan. He olivat sitä mieltä, että romanien lisääntyneellä koulutuksella ja työllisyyden paranemisella sekä yleisellä yhdenvertaisuusajattelun voimistumisella on vaikutusta tähän. Osa romaneista taas koki voimakkaasti olevansa huonommassa asemassa pääväestöön nähden asuntomarkkinoilla ja joutuvansa syrjityiksi niin asunnon haussa kuin asumisaikanakin.

Romanit kokivat yksityiset asuntomarkkinat syrjivämmiksi kuin kunnalliset asuntomarkkinat. Kyselyvastauksissa he monesti totesivat, että yksityisten vuokranantajien ei ole pakko vuokrata asuntoja romaneille kuten kunnallisten vuokranantajien. He todennäköisesti

olettivat, että kieltö syrjiä ei koske yksityisiä vuokranantajia samalla tavalla, kuin kunnallisia vuokraloyhtiöitä. Myös kanteluaineistoissa näkyi yksityisten vuokranantajien syrjivää toimintaa. Selvityksen tulosten perusteella olisikin hyvä saada myös yksityisille vuokranantajille enemmän tietoa syrjinnän kiellosta asunnon vuokrauksessa.

11.2 Romanien asumisen keskeiset ongelmat

Suurissa kaupungeissa saattaa olla jatkuvasti tuhansia kiireellisessä asunnon tarpeessa olevia asunnon hakijoita. Tällöin kiireellisessä asunnon tarpeessa olevan romanin mahdollisuus saada asuntoa voi olla heikompi, kuin vastaavassa tilanteessa olevan pääväestöön kuuluvan hakijan. Tämä johtuu siitä, että romanit eivät voi ottaa vastaan kaikkia tarjottuja asuntoja. Romanien kulttuuriset reunaehdot vaikeuttavat ja hidastavat monesti asunnon saamisen prosessia. Myös asuntotoimijoiden vastausten perusteella romaneille on vaikeampi osoittaa asunto kuin pääväestöön kuuluville, ja romanien asunnon odotusajat ovat pidemmät.

Romanit ovat edelleen valtaosin vähävaraisia, ja asunnon saantia rajoittavat usein jo varhain nuorena menetetyt luottotiedot ja kertyneet velat. Taloudellisten vaikeuksien vaikutus asumiseen on kasvanut asuntotoimijoiden mukaan selkeästi viime selvityksen jälkeen. Se on kasvanut myös pääväestöön kuuluvien osalta, mutta erityisesti huomiota kiinnittää asian nouseminen romaneilla asumiseen vaikuttavien kulttuuristen tekijöiden edelle. Tässä suhteessa on tapahtunut lähentymistä pääväestöön negatiivisessa mielessä.

Vuokranmaksuhäiriöt ja vuokrarästit sekä asunnonhakuun ja asumistukeen liittyvien asioiden hoitovaikeudet ovat asuntotoimijoiden mielestä lisääntyneet niin romaneilla kuin pääväestölläkin. Muissa romanien asumisen ongelmissa nähtiin hieman parannusta. Edellisessä selvityksessä korostuneet asumisaikaiset ongelmat, kuten naapurien häiriöksi kokema romanien luona kyläily ja ulkopuolisten oleilu kiinteistössä, ei asuntotoimijoiden vastauksissa tullut enää yhtä paljon esille. Myöskään järjestyssääntöjen noudattamiseen tai yleisten tilojen käyttöön liittyviä ongelmia ei enää mainittu yhtä usein. Edelleen nämä kuitenkin koetaan enemmän romanien kuin pääväestön asumiseen liittyviksi ongelmiksi.

Vuoden 2012 selvityksen jälkeen niiden asuntotoimijoiden osuus, joiden mielestä romanien asumisen ongelmat johtuvat samoista tekijöistä kuin pääväestölläkin, oli kasvanut huomattavasti. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa taloudelliset vaikeudet, päihteiden käyttö, työttömyys, matala koulutustaso ja puutteelliset taidot täyttää asuntohakemuksia. Kaikki selvityksen tulokset kertovat siitä, että asuntotoimijoiden näkökulmasta huono-osaisuustekijöiden ja pienituloisuuden vaikutukset romanien asumiseen ovat selvästi lisääntyneet. Kehitykseen on ollut vaikuttamassa pitkittynyt lama ja tietyt toimintaympäristön muutokset, kuten toimeentulotuen myöntämisen siirtyminen Kelan hoidettavaksi.

11.3 Kulttuuriset tekijät

Joidenkin asuntotoimijoiden näkökulmasta sellaiset kulttuuriset tekijät kuten väistämismuuttolupavastaisuus ja muuttoluvan kysyminen eivät näy enää heidän työssään yhtä paljon kuin aiemmin. Romanit itse kuitenkin viestittivät edelleen näiden käytäntöjen vahvasta otteesta heidän asumiseensa. Samoin selvitystä varten haastatellut sosiaalityöntekijät ja romanit asumisasiissa auttavat toimijat kertoivat näkevänsä runsaasti näistä käytännöistä johtuvia ongelmia työskennellessään heikommassa asemassa olevien romanien kanssa. Kyseiset käytännöt ovat usein taustalla myös romanien esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetulle tekemissä syrjäntäilmoituksissa.

Romanit ja romanitoimijat toivat nyt tehdyssä selvityksessä selvästi avoimemmin esiin väistämismuuttolupavastaisuuden ja muuttolupakäytäntöjen vaikutuksia kuin viisi vuotta sitten. Asennoituminen vanhoihin käytäntöihin oli kriittistä, ja käytännöistä luopumista ehdotti moni kyselyyn vastanneista romaneista. Samalla korostettiin, että muistakin asumisen kannalta hankalista kulttuurisista tavoista ja vaatimuksista tulisi pystyä joustamaan, jotta asunnon saanti ja asuminen järjestyisi kaikkien kannalta hyvin. Monet romanitoimijat ja yksittäiset romanit olivat sitä mieltä, että kulttuuria tulisi päivittää ja suoda romaneille yhteiskunnassa yhdenvertaiset mahdollisuudet valita asuinpaikkansa. Monet romanit katsoivat, että tällä olisi positiivista vaikutusta myös romanien työllistymiseen ja opintoihin hakeutumiseen. Samalla kuitenkin esimerkiksi romanitoimijat totesivat, että käytännöt ovat niin vanhoja ja syvään juurtuneita, että muutos on hyvin hidasta.

ARAN asukasvalinnan oppaassa todetaan, että asukasvalinnan tekeminen romanikulttuuriin kuuluvan muuttoluvan ja väistämismuuttolupavastaisuuden perusteella on ristiriidassa perustuslain, yhdenvertaisuuslain ja asukasvalintaa koskevan lainsäädännön kanssa. Asukasvalitsijat viittasivat ohjeisiin nyt enemmän, ja niitä noudatettiin tarkemmin kuin vuoden 2012 selvityksen mukaan. Edellisen selvityksen aikaan huolena oli se, että kunnissa kuultiin ulkopuolisten romanien mielipiteitä asuntopäätöksiä tehtäessä. Nyt tehdyn selvityksen mukaan näin ei enää tapahdu joitain harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Paikkakunnan romanien kuuleminen yksittäisten romanien asuntopäätösten yhteydessä saatettiin muutamassa pienessä kunnassa mainita jopa hyvänä käytäntönä. Näissä kunnissa toimitaan asukasvalinnan ohjeiden vastaisesti ja loukataan yksittäisten asunnon hakijoiden tietosuoja.

Romaniyhdyshenkilöt eivät enää siinä määrin pyri vaikuttamaan suoraan asukasvalitsijoihin kuin vielä viisi vuotta sitten. Selvityksen perusteella romanien sisäinen vaikuttaminen muiden romanien asumiseen on kuitenkin edelleen hyvin yleistä ja määrittää vahvasti sitä, mihin yksittäiset romanit ja romaniperheet voivat asettua asumaan. Vaikuttaminen näyttäisi nyt kohdistuvan suoraan asuntoa hakeviin, tai sen jo saaneisiin romaneihin. Tällöin muutoinkin heikossa asemassa oleviin romaneihin kohdistuu lisäpainetta asunnon haussa. Jo vuonna 2012 ilmestyneessä selvityksessä tuotiin esiin vaara tällaisesta kehityksestä.

Nyt tehdyssä selvityksessä näkyy edellistä selvitystä selkeämmin se, että kaikki romanien puuttuminen toisten romanien asumiseen ei pohjautu väistämismorallisuuteen tai sukujen sopimattomuuteen toisilleen. Monesti ei haluta vieraita romaneja omalle alueelle esimerkiksi siksi, että heidän pelätään vaarantavan pidempään asuneiden romanien hyvän maineen paikkakunnalla. Romanien määrää alueella saatetaan myös pyrkiä pitämään pienenä, jotta se ei herättäisi huomiota ja huolta naapurustossa. Haastatteluissa tuli esiin muitakin syitä, joiden vuoksi ei haluta asua toisten romanien lähellä. Jotkut nuoret haluavat esimerkiksi kotipiirissä tinkiä romanasun käyttämisestä ja pukeutua rennommin. Tämä ei olisi mahdollista, jos lähinaapureina asuisi vanhempia romaneja. Kulttuurin muutos näkyy tällaisina pieninä pyrkimyksinä toteuttaa sääntöjä väljemmin ja välttää romaniyhteisön sosiaalista painetta.

11.4 Romanien riski pudota tavanomaisilta asuntomarkkinoilta

ARAn asukasvalinnan oppaassa todetaan, että romanien asumista koskevien kysymysten ratkaiseminen paikallisella tasolla on tärkeää. Kuntien asunto- ja sosiaaliviranomaisten, vuokratilojen omistajien edustajien ja romanien yhteistyö on keskeisellä sijalla. Tämä osa ohjeista ei selvityksen tulosten mukaan ole yhtä hyvin mennyt käytäntöihin kuin ohjeiden kieltä kuulla romanitoimijoita toisten romanien asuntoasioissa. Kuten vuonna 2012 tehdyssäkin selvityksessä, nousee esiin kunnallisten vuokratiloyhtiöiden etäännyminen viranomaistoiminnasta ja yhteistyön vähäisyys. Nyt tehdyssä selvityksessä tämä korostui osassa isojen kunnallisten yhtiöiden vastauksista ja näkyi myös joidenkin yleishyödyllisten yhtiöiden osalta. Romanien asumistilanteen parantamisen kannalta viranomaisverkoston tiivis toiminta asukasvalinnan kanssa on kuitenkin ehdottoman tärkeää.

Isojen kaupunkien asukasvalinta on selvityksen tulosten mukaan etäännytynyt yksittäisten romanien monitahoisista ongelmatilanteista. Toimeentulotuen maksatuksen siirtyminen Kelan tehtäväksi on tulosten mukaan edelleen heikentänyt asiakkaiden kokonaistilanteen hahmottamista. Pienemmissä kunnissa tilanteet nähdään kokonaisvaltaisemmin, ja niihin voidaan monesti puuttua useamman viranomaisen yhteisin keinoin. Toisena ääripäänä ovat pienimmät kunnat, joissa asiat voivat huonoimmassa tapauksessa kärjistyessään henkilöityä ja tilanteet tulehtua romanien, asukasvalitsijoiden ja sosiaalityöntekijöiden kesken.

Selvityksessä tuli edelleen esiin romanien hyvin vaikeita tilanteita, joissa heillä on vähäiset mahdollisuudet valita asuinpaikkansa ja saada asunto heille turvalliselta alueelta. Monet asuntotoimijat evät välttämättä enää tunnista näitä tilanteita, koska ne ovat siirtyneet asunnon hakuprosesseissa pois näkyvistä. Valvontaviranomaisten saamista yhteydenotoissa, romanijärjestöjen auttamien romanien esiin tuomissa tapauksissa, sosiaalitoimessa ja asunnottomien asuntotoimessa sen sijaan näkyvät romanien asumisen ongelmat.

Romaniväestön osan putoamisesta tavanomaisilta asuntomarkkinoilta on olemassa selvityksen mukaan viitteitä ainakin isoissa kaupungeissa. Tämä näkyy sosiaalityön ja asunnottomien asumispalvelujen toimialueilla. Asiakkaat voivat olla ajautuneet asunnottomuuteen taloudellisten vaikeuksien tai mielenterveys- ja päihdeongelmien vuoksi. Heillä on tyypillisesti paljon maksuhäiriömerkintöjä ja vuokratästejä, eivätkä he saa asuntoa tavallisilta asuntomarkkinoilta. Lisäksi heidän mahdollisuuksiaan saada asunto rajoittavat monesti toiset romanit häätämällä heitä asuinalueilta. Esimerkiksi Helsingin ja Vantaan asunnottomien palveluissa tavataan romaneja, jotka ovat pudonneet tavallisilta asuntomarkkinoilta. Asunnottomien asiakaskunnassa romanien arvioidaan olevan selvästi romaniväestön kokoon nähden yliedustettuina.

Romanitoimijat ja haastatellut sosiaalityöntekijät olivat huolissaan romaneista, joilla on asunnon saantivaikeuksia. Monilla on pieniä lapsia, joiden tarpeet eivät tule heikossa asumistilanteessa huomioituiksi. Nämä romaniperheet tarvitsevat viranomaisten verkostotyötä. Sen avulla pyritään monipuolisesti ratkaisemaan tilanteita ja estämään vanhempien syrjäytyminen, jolla on vaikutusta myös lasten koulunkäyntiin ja heidän myöhempään sijoittumiseensa yhteiskunnassa.

11.5 Yhdenvertaisuuden toteutuminen

Romanit toivat selvityksessä edelleen esiin paljon syrjinnän kokemuksia etenkin yksityisillä asuntomarkkinoilla. Samoin he kokivat ennakkoluuloja ja vieroksuntaa naapurien taholta. Kunnallisilla asuntomarkkinoilla romanit näyttäisivät tasavertaistuneen asunnon saannin osalta. Tietoisuus yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksesta on kasvanut asuntotoimijoiden keskuudessa. Asukasvalinta on muuttunut aikaisempaa anonyymimmaksi, ja sähköinen asiointi on tasapuolistanut asunnon hakua. Se on tehnyt asunnon hausta läpinäkyvämpää, mikä hälventää hakijoiden syrjäytyäpäilyä. Viranomaisten ohjeistukset asukasvalinnan perusteista on myös otettu hyvin huomioon. Nämä tekijät ovat edesauttaneet romanien asumisen muodollisen yhdenvertaisuuden toteutumista erityisesti niiden romanien keskuudessa, jotka ovat parempiosaisia ja joilla on hyvä asumishistoria.

Asunnon haussa etenkin isot asuntotoimijat pitävät selvityksen tulosten mukaan tärkeänä kohdella romaneja samoin kuin muita asiakkaita, ja korostavat, että romanit eivät erotu hakijoiden joukosta. Heistä monet ilmoittivat kyselyvastauksissaan, että he eivät ota kantaa romanien kulttuuriin käytäntöihin, vaan romanien kuuluu hoitaa nämä asiat omassa keskuudessaan. Selvityksen tiedonkeruuta myös kritisoitiin sillä perusteella, että on syrjivää tarkastella yhtä etnistä ryhmää ja sen asuntotilannetta suhteessa pääväestöön. Monien asuntotoimijoiden vastauksista näkee, että yhdenvertaisuus käsitetään tasapuoliseksi kohteluksi. Yhdenvertaisuuden edistäminen ja tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen

edellyttävät kuitenkin myös aktiivisia toimia, jotta heikommassa asemassa olevaan vähemmistöön kuuluvat voisivat toimia yhteiskunnassa tasavertaisina muiden ihmisten kanssa.

Selvityksessä tuli esiin, että kaikki romanien keskinäiset vaikutuspyrkimykset tulkitaan helposti kulttuuriin liittyviksi, eikä niitä siksi asuntotoimijoiden taholta oteta huomioon. Useat haastatellut ja kyselyyn vastanneet romanit olivat sitä mieltä, että romanit myös oikeuttavat monenlaista toimintaa kulttuurilla. Selvitys antaakin viitteitä siitä, että mukana on valankäyttöä ja yhteisön sisäistä syrjintää, joka ei kuulu romanikulttuuriin. Viranomaisten on vaikea erottaa näitä asioita, ja on olemassa vaara, että niitä kulttuuristetaan. Samalla käytännössä hyväksytään sellaisia toimintatapoja, jotka ovat Suomen lakien vastaisia, ja jotka asettavat osan romaneista epäedulliseen asemaan ja antavat romaniyhteisölle päätäntävaltaa sen jäsenten asumisesta.

Selvityksen perusteella voidaan sanoa, että romanien ja pääväestön muodollinen yhdenvertaisuus asumisessa on vahvistunut erityisesti kunnallisten ja yleishyödyllisten asuntotoimijoiden osalta. Tasapuolinen kohtelu on riittävä toimenpide, ja se edistää niiden romanien yhdenvertaisuutta, jotka ovat romaniyhteisössä siinä asemassa, että he pystyvät tekemään haluamiaan päätöksiä omasta asumisestaan. Yhdenvertaisuuskehitys ei kuitenkaan kosketa samalla tavalla kaikkia romaneja. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus merkitsee sitä, että heikossa asemassa olevien erityiset ongelmat ja huonommat lähtökohdat otetaan huomioon, ja heitä tuetaan niin, että heillä on samat edellytykset asumisessa kuin muilla. Romanien tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista heikentävät romaniyhteisön sisäiset käytännöt, jotka asettavat osan romaneista eriarvoiseen asemaan sen suhteen, mihin he voivat asettua asumaan. Samalla esimerkiksi asukasvalinnan ja sosiaalityön etäännyttäminen toisistaan ja toimeentulotuki uudistus vähentävät romanien mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa kokonaisvaltaista tukea. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen vaatii sekä romaniyhteisön että viranomaisten aktiiveja toimia ja yhteistyötä.

12 Kehittämisehdotukset

Monet jo vuoden 2012 selvityksen yhteydessä esitetyistä kehittämisehdotuksista ovat edelleen ajankohtaisia ja samat asiat nousevat suurelta osin esiin nyt tehdyssä selvityksessä.

1. Romanian kulttuurin muutokseen tähtäävää työtä tulisi voimistaa ja pitkäjänteistää. Romaniyhteisössä on tärkeää jatkaa kulttuurin sisäistä keskustelua muuttolupa- ja väistämiskäytännöistä ja kulttuurin päivittämistarpeista. Muuttolupa- ja väistämismuutosten käytännöt vaikeuttavat suuresti romanien asunnon saantia, asuinpaikan valintaa, opiskelua, työllistymistä ja lasten tarpeiden huomioimista. Siksi on kaikkien romanien etu pyrkiä luopumaan näistä romanien yhdenvertaisuutta vaarantavista haitallisista käytännöistä.
2. Erityisesti nuoria ja nuoria perheitä tulee tukea asumisessa ja kasvatuksessa. On mietittävä konkreettisia toimintatapoja, miten voidaan pitkitä nuorten muuttamista lapsuuden kodista niin, että heillä on samat lähtökohdat koulutukseen ja integroitumiseen yhteiskuntaan kuin muillakin nuorilla. Tätä voidaan tukea jossain määrin kiinteistöyhtiöiden ja asumisneuvonnan keinoin huomioimalla nuorten ja vanhempien romanien yhdessä asumiseen liittyvät haasteet. Ensisijaisesti kuitenkin tähän päästään tapakulttuuria joustavoittamalla. Nuoriin perheisiin tulisi vaikuttaa niin, että häveliäisyyskäsitteitä ei siirrettäisi niin voimakkaasti eteenpäin, ja että tätä kautta ei luotaisi nuorille paineita muuttaa pois. Tämä on erityisen tärkeää, koska nuorten liian varhainen poismuutto ajaa heitä piiloasunnottomiksi, vaarantaa heidän koulunkäyntinsä ja aloittaa pienituloisuuden ja huono-osaisuuden kierteen.

3. Viranomaisten (asuntotoimi, sosiaalitoimi, lastensuojelu) ja vanhempien tulisi verkostona ottaa koppi nuorista, jottei maksuhäiriöt veisi jo varhain asunnon saantimahdollisuuksia. Kun tiedetään, että osa romaninuorista on erityisessä riskissä taloudellisiin, sosiaalisiin sekä asunnon saantiin ja ylläpitämiseen liittyvissä asioissa, heitä varten tulee tehdä erityisiä ennaltaehkäiseviä toimia, jotta huono-osaisuuskierrettä ei pääse syntymään. Nuorille romaneille tulee myös tiedottaa erilaisista asunnon saantimahdollisuuksista ja palveluista, kuten Ohjaamoista, joissa heitä voidaan kokonaisvaltaisesti ja ei-byrokrattisesti auttaa kasvotusten.

4. Asumisneuvonnan vakiinnuttamista pysyväksi toiminnaksi ja sen riittävää resursointia tulee vahvistaa ja ohjata romaninuria sen käyttäjiksi. Myös sosiaalista isännöintiä kiinteistöyhtiöissä on hyvä lisätä. Näistä palveluista on todettu olevan apua romanien asumisongelmissa ja heidän erityiskysymyksissään. Ennaltaehkäisevä puuttuminen ja neuvonta sekä häätöjen ehkäisy vähentävät sekä inhimillistä kärsimystä että kiinteistöyhtiöiden ja sosiaalitoimen kuluja.

5. Asuntotoimijoille tulee välittää tietoa yhdenvertaisuuden käsitteestä ja siitä, että kaikkien asunnon hakijoiden tasapuolinen kohtelu on vasta muodollista yhdenvertaisuuden toteuttamista, mikä ei takaa heikoimmassa asemassa oleviin vähemmistöihin kuuluvien edellytyksiä toimia tasavertaisina muiden kanssa. Tosiasiallinen yhdenvertaisuus edellyttää viranomaisten osalta tiiviimpää yhteistyötä verkostona.

6. Tarvitaan asunnon hakuprosesseja avaavaa koulutusta ja neuvontaa siitä, miten kunnallisten vuokratyhtiöiden asukasvalinnassa tulisi tulkita asukasvalinnan ohjeita, miten yhdenvertaisuutta voidaan edistää aktiivisesti, miten esimerkiksi vuokratyhtiöt saavat vaikuttaa asunnon saantiin, miten asiakkaita voidaan ohjata asunnon saantia ja sen säilyttämistä tukeviin palveluihin sekä miten voidaan edistää yhteistyötä vuokratyhtiöiden ja viranomaisten välillä.

LÄHTEET

- Asukasvalintaopas Arava- ja korkotukivuokra-asuntoihin 26.9.2016 Helsinki: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. 36 s.
- Autio, Petra & Lindström, Anette & Hedman, Jari & Isberg, Daniela (2016) Nuorten romanien tilanteet ja toiveet. Raportti Suomen Romaniyhdistyksen ensimmäisessä Au mensa -nuorisoprojektissa 2014–2015 tehdystä kyselyistä. Suomen Romaniyhdistys.
- Erlaisena arjessa Selvitys romanien syrjäytäkokeuksista Vähemmistövaltuutetun julkaisusarja 2014/15. 96s. ISBN (PDF): 978-952-491-952-4
- Friman-Korpela, Sarita (2014) Romanipolitiikasta romanien politiikkaan. Poliittisen asialistan ja toimijakonseption muutos 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 513. 168s.
- Förbom, Jussi (2014) Pitkä matka pois yhteiskunnan laidalta, julkaisussa Yhdenvertaisuus-julkaisu Osa 1: Arvon mekin ansaitsemme – Näkökulmia osallisuuden historiaan Suomessa. Sisäministeriön julkaisu 9/2014. s. 34-43.
- Ohje romaneita koskevan asukasvalinnan täsmentämiseksi 25.04.2008. Ympäristöministeriö ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. 3 s.
- Pirttilahti, Malla 2000. Romanikulttuurin erityispiirteet asumisessa. Ympäristöopas 77. Helsinki: Ympäristöministeriö. 28 s. ISBN 952-11-0758-8.
- Pulma, Panu (2012) Suomen romanien historia. SKS:n toimituksia 1372. 492 s.
- Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus- ja seuranta (2013) Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön Raportteja ja muistioita 2013:48.106 s.
- Törmä, Sinikka & Huotari, Kari & Tuokkola, Kati (2012) Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus. Ympäristöministeriön raportteja 2012:8. 58 s.
- Valtioneuvoston periaatepäätös romanipolitiikan linjauksiksi Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010:16 Vast Vastensa. Opas romanien kanssa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille 2007. Oulu: Ovet auki -projekti ja Oulun kaupungin asumisneuvontahanke 2006–2008. (painopaikka: Kaleva Print) 120 s.

Internet-lähteet:

- <http://www.ara.fi/asumisneuvonta-avustus>
- <http://ohjaamot.fi>
- <https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanien-yhteiskunnallinen-asema/romanien-asumistilanne/>
- <https://www.syrjinta.fi/asuminen>
- <http://www.yhdenvertaisuus.fi>

LIITTEET

Liite 1. Kysely asuntotoimijoille

Vastaajan tiedot

a) Jos olet kunnallinen asuntotoimija, mitä kuntaa edustat?

Valitse kunta alla olevasta pudotusvalikosta

b) Jos olet yleishyödyllinen asuntotoimija, mitä tahoa edustat?

- Avara
 Kunta-asunnot
 M2 kodit
 TA-yhtymä
 Muu, mikä?

Mitä yleishyödyllisen yhteisönne toimintapaikkakuntaa/paikkakuntia vastauksesi koskee?

Romanien asumista koskevat kysymykset

1. Arvioi, kuinka monta romaniperhettä/taloutta asuu tällä hetkellä edustamasi tahon omistamissa vuokra-asunnoissa.

- Noin (lkm) _____
 Ei yhtään
 En osaa sanoa

jos valitsit edellä vaihtoehdon "ei yhtään", mistä mielestäsi johtuu, että asunnoissanne ei asu romaneja?

---

2. Jos edustat yleishyödyllistä tahoa (muutoin siirry kysymyksen 3), luettele, millä paikkakunnilla omistamissanne asunnoissa asuu romaneja tällä hetkellä, tai on asunut viimeisen viiden vuoden aikana?

---

3. Vertaa romanien asumista pääväestön asumiseen. Millaiset seikat mielestäsi korostuvat romaniväestön asumisessa? (Pääväestöllä tarkoitetaan tässä selvityksessä väestön enemmistöä, joka ei kuulu etnisiin vähemmistöihin, ja joilla ei ole maahanmuuttajataustaa)

---

4. Esiintyykö teidän asukkaillanne/asunnoissanne kokemuksesi mukaan seuraavanlaisia ongelmia:

a) Asunnon hakuun/asumistukeen yms. liittyvien asioiden hoitovaikeuksia

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

b) Vuokranmaksuhäiriöitä/vuokrarästejä

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

c) Naapureita häiritsevää elämäntapaa tai muuta epäsosiaalista käyttäytymistä (esim. melu, perheriidat)

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

d) Väkivaltatilanteita/uhkaavaa käyttäytymistä muita talossa asuvia kohtaan

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

e) Vaikeuksia naapurisovun ylläpidossa

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

f) Naapureiden häiriöksi kokema sukulaisten tai muiden seurueiden kyläilyä asunnossa

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

g) Asukkaaseen liittyvää ulkopuolisten häiritsevää oleskelua piha-alueella/rappukäytävissä

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

h) Asunnon huonoa ylläpitoa

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

i) Välinpitämättömyyttä rappukäytävien ja muiden yhteisten tilojen (esim. sauna) siisteydestä

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

j) Ongelmia taloyhtiön yleisten tilojen (esim. pyykki- ja sauna) käyttövuorojen noudattamisessa

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

k) Kotieläinten aiheuttamia haittoja taloyhtiössä (esim. koirien haukkuminen tai eläinten jätökset pihalla)

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

l) Lasten puutteellisesta valvonnasta ja ohjeistuksesta aiheutuvia haittoja

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

m) Yleisten tai talon yhteisten sääntöjen noudattamatta jättämistä

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐	☐

5. Kuinka usein naapureiden tekemät valitukset pääväestön ja romaniväestön perheiden/talouksien asumisesta ovat mielestäsi aiheettomia?

	ei lainkaan	joskus	melko usein	jatkuvasti	en osaa sanoa
pääväestöä koskevat valitukset:	☐	☐	☐	☐	☐
pääväestöä koskevat valitukset:	☐	☐	☐	☐	☐

6. Mainitse kolme keskeisintä ongelmaa, jotka mielestäsi liittyvät asunnon hankintaan pääväestöllä:

---

romaneilla:

---

7. Mainitse kolme keskeisintä ongelmaa, jotka mielestäsi liittyvät asumisaikaan pääväestöllä:

---

romaneilla:

---

8. Mainitse kolme keskeisintä ongelmaa, jotka mielestäsi liittyvät asunnon vaihtoon

pääväestöllä:

pääväestöllä:

---

romaneilla:

---

9. Onko kiinteistöhuolto viestittänyt yhtiössänne romanien asumiseen liittyvistä ongelmista?

- ei
 kyllä
 en osaa sanoa

10. Missä määrin arvioit romanien asumiseen liittyvien haasteiden johtuvan:

	ei lainkaan	jossain määrin	erittäin paljon	en osaa sanoa
Samoista tekijöistä kuin pääväestölläkin, eli esimerkiksi taloudellisista vaikeuksista, päihteen käytöstä, työttömyydestä, matalasta koulutustasosta, puutteellisista taidoista täyttää hakemus yms.?	☐	☐	☐	☐
Romanikulttuurista	☐	☐	☐	☐

11. Onko sellaisia asumisongelmia, jotka mielestäsi liittyvät erityisesti romaneihin ja romanikulttuuriin? Jos on, niin millaisia?

---

12. Kuinka keskeisinä pidät seuraavien tekijöiden merkitystä asumisen ongelmien tausta-aiheuttajina:

a) Taloudelliset vaikeudet

	ei juuri merkitystä	jonkin verran merkitystä	paljon merkitystä	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐

b) Mielenterveys- ja päihdeongelmat

	ei juuri merkitystä	jonkin verran merkitystä	paljon merkitystä	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐

c) Kasautunut huono-osaisuus (esim. taloudelliset vaikeudet, päihteiden käyttö, työttömyys, matala koulutustaso)

	ei juuri merkitystä	jonkin verran merkitystä	paljon merkitystä	en osaa sanoa
pääväestöllä:	☐	☐	☐	☐
romaneilla:	☐	☐	☐	☐

13. Ovatko pääväestön ja romanien asunnon odotusajat näkemyksesi mukaan samat, vai onko niissä eroja?

- odotusajat ovat samat
 odotusajat ovat yleensä romaneilla lyhyemmät
 odotusajat ovat yleensä romaneilla pidemmät
 en osaa sanoa

jos vastasit edellä vaihtoehdon "odotusajat ovat romaneilla lyhyemmät" tai "odotusajat ovat romaneilla pidemmät", mistä tämä mielestäsi johtuu?

---

14. Onko pääväestöön kuuluville ja romaneille yhtä helppo osoittaa asunto?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

jos vastasit "ei", kerro mistä tämä mielestäsi johtuu?

---

15. Onko romaneilla pääväestöön verraten erilaisia asumiseen kohdistuvia odotuksia:

a) Asunnon koon suhteen

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

b) Asunnon huonejaon ja erilaisten tilojen (esim. wc- ja peseytymistilat) suhteen

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

c) Asunnon kunnan suhteen

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

d) Asunnon sijainnin suhteen

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

e) Asuinalueen väestörakenteen/talon asukasrakenteen suhteen

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

f) Alueen palvelujen suhteen

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro millaisia erilaisia odotuksia ja mitä vaikutuksia niillä on

---

---

16. Onko romanien asuminen keskittynyt kunnassasi/kunnissa, joissa yhteisölläsi on asuntoja, jollekin tietylle tai joillekin tietyille alueille?

- ei lainkaan
- jonkin verran
- pääasiallisesti

jos vastasit edelliseen kysymykseen ”jonkin verran” tai ”pääasiallisesti”, niin mistä tämä mielestäsi johtuu ja mitä vaikutuksia keskittymisellä on?

---

17. Mitä myönteisiä piirteitä näet romaniväestöön kuuluvien asumisessa?

---

18. Liittyykö romanikulttuuriin joitakin tapoja tai asioita, jotka aiheuttavat haasteita asumisessa?

- ei
 kyllä
 en osaa sanoa

Jos vastasit edelliseen kysymykseen ”kyllä”, niin millaisia tapoja tai asioita, ja miten ongelmia on ratkaistu?

---

19. Oletko kohdannut työssäsi romanien kulttuuriin kuuluvia väistämismorallisuus- ja muuttolupakäytäntöjä?

- en lainkaan
 joskus
 erittäin usein
 en osaa sanoa

jos valitsit vaihtoehdon ”joskus” tai ”erittäin usein”, niin kuvaile, millaisia tilanteet ovat olleet ja miten niitä on pyritty ratkaisemaan

---

---

20. Oletko työssäsi kohdannut tapauksia, joissa romaniväestön sisäiset tekijät (esim. pyrkimykset vaikuttaa toisten romanien asumiseen ja keskinäinen syrjintä) ovat aiheuttaneet ongelmia asunnon saannissa tai vaihtamisessa? Millaisia tapauksia?

---

21. Toteutuuko mielestäsi yhdenvertaisuus asumisasioissa ja asunnon saannissa:

- a) romanien välillä
 ei
 kyllä
 en osaa sanoa

jos vastasit ”ei”, kerro miksi romanien välinen yhdenvertaisuus ei toteudu asumisasioissa

---

---

b) romanien ja pääväestön välillä

- ei
 kyllä
 en osaa sanoa

jos vastasit "ei", kerro miksi romanien ja pääväestön välinen yhdenvertaisuus ei toteudu asumisasioissa

---

---

22. Miten edistätte yhtiössänne konkreettisesti yhdenvertaisuuden toteutumista asumisessa?

---

23. Perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen ovat siirtyneet Kelalle vuoden 2017 alusta, kun taas täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki haetaan edelleen kunnilta. Onko toimeentulotukimuutos vaikuttanut esimerkiksi tilanteissa, joissa asukkailla on vuokranmaksuvaikeuksia?

- ei ole vaikuttanut
 on vaikuttanut
 en osaa sanoa

jos vastasit edellä vaihtoehdon "on vaikuttanut", miten tämä koskettaa romaneja ja miten vaikutus näkyy?

---

24. Miten Kelan, asuntotoimen ja vuokraloyhtiön yhteistyö sujuu esimerkiksi romanien vuokranmaksuvaikeuksissa?

- hyvin
 kohtalaisesti
 huonosti
 en osaa sanoa

Perustele vastaustasi:

---

25. Vaaditaanko yhtiössänne kaikilta asukkailta yhtä suuret vuokravakuudet vai vaihtelevatko vaadittavien vakuuksien määrät?

- vakuudet ovat saman suuriset kaikille
 vakuudet vaihtelevat

jos vakuudet vaihtelevat, kerro millä perusteilla, ja mitä asunnonhakijaryhmiä suuremmat vakuudet koskevat?

---

26. Oletko toimintanne kautta havainnut asunnoissanne epävirallista kavereiden tai sukulaisten asumista:

- a) pääväestön keskuudessa
 kyllä, se on lisääntynyt
 kyllä, mutta se on vähentynyt
 ei
 en osaa sanoa

jos valitsit edellä vaihtoehdon "kyllä, se on lisääntynyt" tai "kyllä, mutta se on vähentynyt", miten epävirallinen kavereiden tai sukulaisten asuminen ilmenee ja mistä arvelet sen johtuvan?

---

b) romanien keskuudessa

- kyllä, se on lisääntynyt
- kyllä, mutta se on vähentynyt
- ei
- en osaa sanoa

jos valitsit edellä vaihtoehdon "kyllä, se on lisääntynyt" tai "kyllä, mutta se on vähentynyt", miten epävirallinen kavereiden tai sukulaisten asuminen ilmenee ja mistä arvelet sen johtuvan?

---

27. Oletko viimeisen viiden vuoden aikana ottanut romanien asumista koskevissa kysymyksissä yhteyttä johonkin ulkopuoliseen tahoon?

- kyllä, romanien yhdyshenkilöihin
- kyllä, romaniasiaain alueellisten neuvottelukuntien jäseniin tai suunnittelijoihin
- kyllä, paikallisten romanityöryhmien jäseniin
- kyllä, johonkin romanien järjestöön/järjestöihin, mihin?

---

kyllä, muuhun tahoon, mihin?

---

en ole ottanut yhteyttä ulkopuolisiin tahoihin

jos olet ottanut yhteyttä ulkopuolisiin tahoihin ja vastasit johonkin edellisistä kohdista "kyllä", millaista tilannetta asia koski ja miten tilanne eteni?

---

28. Kuvaile tiedossasi olevia romanien asumiseen tai romanikulttuuriin liittyvien haasteiden (kuten edellä mainitut väistämismuutokset ja muuttolupakäytäntö) ratkaisemiseen muotoutuneita hyviä käytäntöjä

---

29. Millaiset toimintatavat mielestäsi edistävät romanien asumiseen liittyvien haasteiden ratkaisua?

---

30. Millaisena näet eri ikäisten romanien asumisen?

- nuoremmilla romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa
- iäkkäämmillä romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa
- ikäpolvien välillä ei ole selvää eroa
- en osaa sanoa
- muunlaisena, millaisena?

---

jos näet eroja eri ikäpolvien asumisessa, kerro millaisia ja miten nämä ilmenevät

---

---

31. Miten näet romanien asumisasioiden kehittyneen viimeisen viiden vuoden aikana?

- asiat ovat pysyneet ennallaan
- niissä on tapahtunut myönteistä kehitystä
- niissä on tapahtunut kielteistä kehitystä
- en osaa sanoa
- on tapahtunut muunlaista kehitystä, millaista?

Perustele vastauksesi:

---

32. Millaisia asumisasioihin liittyviä terveisiä haluat lähettää romaniyhteisölle? Välitämme terveiset eteenpäin.

---

33. Mitä muuta haluat vielä sanoa romanien asumisasioiden ja niihin liittyvien palvelujen kehittämiseksi?

Liite 2. Kysely romaneille

Kiitos kun vastaat kyselyymme! Vastaamalla voit vaikuttaa siihen, millaisia toimenpiteitä romanien asumisen parantamiseksi tehdään. Samalla voit osallistua elokuvalippujen arvontaan.

Taustakysymykset

1. Mikä on sukupuolesi?

- nainen
 mies

2. Minkä ikäinen olet?

- alle 18 vuotta
 18-24 vuotias
 25-34 vuotias
 35-44 vuotias
 45-54 vuotias
 55-64 vuotias
 yli 64 vuotias

3. Montako henkilöä talouteesi kuuluu (asuu yhdessä) sinä mukaan lukien? Merkitse henkilöiden lukumäärä:

- yksi henkilö (asun yksin)
 kaksi henkilöä
 3-4 henkilöä
 5-6 henkilöä
 yli 6 henkilöä

5. Miten asut?

- kunnan vuokra-asunnossa
 yleishyödyllisen (esim. M2 kodit, Avara, Kunta-asunnot, TA-yhtymä) asuntoyhteisön vuokra-asunnossa
 yksityiseltä vuokratussa vuokra-asunnossa
 omistus- tai asumisoikeusasunnossa
 vanhempien luona/lapsuuden kodissa
 kavereiden tai sukulaisten luona
 muulla tavoin, miten? _____

Asunnon hakeminen

6. Kerro vapaamuotoisesti, millaisia kokemuksia sinulla on asunnon hakemisesta ja siitä, miten hakuprosessi on yleensä sujunut:

---

7. Oletko yleensä saanut sinulle sopivan asunnon toivomaltasi alueelta/talosta?

- kyllä
 en

jos et ole yleensä saanut asuntoa toivomaltasi alueelta/talosta, mistä se on mielestäsi johtunut?

---

8. Oletko asunnon hakujen yhteydessä saanut riittävästi neuvontaa siitä, miten täyttää hakuasiakirjat, millä perusteella asunnon voi saada ja miten prosessi etenee?

- kyllä
 jonkin verran, mutta en riittävästi
 en
 en osaa sanoa

jos vastasit, että et ole saanut riittävästi neuvontaa tai sait neuvontaa liian vähän, kerro millaista neuvontaa olisit kaivannut enemmän

---

---

9. Oletko saanut perusteluja sinulle tehdyistä asuntopäätöksistä?

- kyllä, kirjallisesti
- kyllä, suullisesti
- en
- en osaa sanoa

10. Oletko koskaan asuntoa hakiessasi mielestäsi kokenut syrjintää siksi, että olet romani?

- en
- kyllä
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro tilanteista tarkemmin

---

11. Ovatko toiset romanit koskaan pyrkineet vaikuttamaan siihen, mihin asetut asumaan?

- eivät
- kyllä
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", kerro tarkemmin millä tavoin ja miten se on vaikuttanut asumiseesi ja muuhun elämääsi

---

---

12. Jos sinulla kokemuksia sekä kunnallisen vuokra-asunnon hakemisesta että yksityisessä omistuksessa olevan asunnon hakemisesta (jos ei ole, siirry seuraavaan kysymykseen), miten kokemukset erosivat?

---

13. Oletko asuntoa hakiessasi esittänyt joitakin oman kulttuurisi mukaisia erityistoiveita asunnon suhteen?

- kyllä
- en
- en osaa sanoa

jos vastasit "kyllä", miten ne on huomioitu

---

14. Oletko koskaan hoitanut jonkun muun romanin asuntoasioita tai auttanut ja neuvonut niissä?

- en
- kyllä

jos olet hoitanut jonkun muun romanin asuntoasioita tai auttanut ja neuvonut niissä, kerro miksi ja millaista apua on tarvittu

---

Asunnon vaihtaminen

15. Oletko viimeisen viiden vuoden aikana vaihtanut asuntoa?

- en
 kyllä

jos olet vaihtanut asuntoa viimeisen viiden vuoden aikana, kuinka monta kertaa ja mikä on ollut pääasiallinen syy?

---

16. Oletko vaihtanut asumispaikkakuntaa viimeisen viiden vuoden aikana?

- en
 olen

jos olet vaihtanut asumispaikkakuntaa viimeisen viiden vuoden aikana, kuinka monta kertaa ja mikä on ollut pääasiallinen syy?

---

17. Miten asunnon vaihto on sujunut omalta kannaltasi? Onko se tapahtunut riittävän nopeasti, oletko saanut sopivan asunnon alueelta/talosta, josta toivoit? Kerro vapaamuotoisesti:

---

18. Jos olet ollut tilanteessa, jossa pitää vaihtaa nopeasti asuntoa, millaisia tilanteet ovat olleet ja miten asunnon vaihto on silloin onnistunut (muutoin siirry seuraavaan kysymykseen)?

Asumisaika

19. Jos ajattelet viittä viimeisintä vuotta, miten asumisesi on mielestäsi sujunut? Oletko ollut tyytyväinen asumiseesi (asunto, ympäristö, naapurussuhteet)?

---

20. Onko asumisaikaan liittynyt ongelmia (esim. vuokranmaksuvaikeuksia, häätöjä, valituksia naapureiden taholta, naapureiden si-
nuun kohdistamaa häirintää tai syrjivää toimintaa)?

- ei
 kyllä
 en osaa sanoa

jos on ilmennyt edellä mainittuja ongelmia, millaisia ja miten niitä on pyritty ratkaisemaan?

---

21. Koetko, että pystyt haluamallasi tavalla noudattamaan romanikulttuurin tapoja asumisesi?

- kyllä, pystyn riittävän hyvin noudattamaan romanikulttuurin tapoja
 kyllä, mutta en pysty riittävän hyvin noudattamaan romanikulttuurin tapoja
 en
 romanikulttuurin tavoilla ei ole vaikutusta asumiseeni
 en osaa sanoa

jos et pysty noudattamaan romanikulttuurin tapoja riittävän hyvin, millaisissa asioissa et mielestäsi pysty?

---

22. Koetko että romanitaustasi vaikuttaa asumiseesi ja muiden asukkaiden/taloyhtiön suhtautumiseen sinuun?

- kyllä
 en
 en osaa sanoa

jos koet taustasi vaikuttavan, kerro miten se ilmenee

---

23. Oletko kokenut viimeisen vuoden aikana ongelmia toimeentulotuen saamisessa?

- en
 kyllä
 en osaa sanoa

jos olet, mistä se mielestäsi johtuu ja miten se on vaikuttanut asumiseesi?

Yleiset asumista ja sen kehitystä koskevat kysymykset

24. Oletko koskaan ottanut yhteyttä romanijärjestöihin tai valitusviranomaisiin (esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu) asumistasi koskevissa asioissa?

- en
 kyllä

jos olet, kerro tarkemmin, missä asioissa ja miten ne ovat edenneet

---

---

25. Millaisena näet eri ikäisten romanien asumisen?

- nuoremmilla romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa
 iäkkäämmillä romaneilla on vähemmän ongelmia asumisessa
 ikäpolvien välillä ei ole selvää eroa
 en osaa sanoa

jos näet eroja eri ikäpolvien asumisessa, kerro millaisia ja miten nämä ilmenevät

---

---

26. Miten näet romanien asumisasioiden kehittyneen viimeisen viiden vuoden aikana?

- asiat ovat pysyneet ennallaan
 niissä on tapahtunut myönteistä kehitystä
 niissä on tapahtunut kielteistä kehitystä
 en osaa sanoa
 on tapahtunut muunlaista kehitystä, millaista?

---

perustele vastauksesi:

---

27. Onko sinulla lähipiirissäsi, tiedossasi romaneja/romaniperheitä, joilla ei ole vakituista asuntoa?

- ei
 on
 en osaa sanoa

jos on, kerro tarkemmin tapauksista, miten asunnottomuus ilmenee ja mikä siihen on mielestäsi syytä

---

28. Kuinka monta 18-25 vuotiasta romaninuorta tunnet, joilla ei ole omaa asuntoa?

- en tunne yhtään
 tunnen yhden tai useamman (kirjoita lukumäärä):

- en osaa sanoa

jos tunnet nuoria, joilla ei ole omaa asuntoa, mistä arvelet sen johtuvan ja missä he oleskelevat?

---

29. Onko romaniyhteisössä tai romanikulttuurissa mielestäsi tapahtunut viimeisten viiden vuoden aikana muutosta, joka vaikuttaa myös asumiseen? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- tapakulttuurin heikkeneminen
 lähentyminen valtaväestön kanssa
 koulutustason nouseminen
 työllisyyden lisääntyminen
 huono-osaistuminen
 päihteiden käytön yleistyminen
 syrjäytymisen lisääntyminen
 muu muutos, mikä?

---

30. Haluatko vielä sanoa jotain muuta romanien asumisesta?

Yhteystietoni arvontaa varten:

Jos jätät sähköpostiosoitteesi tai puhelinnumerosi, osallistut elokuvalippujen arvontaan. Kaikkien vastanneiden ja yhteystietonsa jättäneiden kesken arvotaan 10 kpl Finnkinon elokuvalippuja. Antamiasi yhteystietoja käytetään vain arvontaan ja sen jälkeen ne poistetaan. Niitä ei myöskään yhdistetä antamiisi vastauksiin vaan käsitellään kokonaan erillään.

Liite 3. Haastatellut henkilöt

Romaniasiantuntijat

Alida Friman, sosiaalipalveluohjaaja, Romano Missio ry

Allan Lindberg, toiminnanjohtaja, Suomen Romanifoorumi ry

Päivi Majaniemi, romanikulttuurin ohjaaja, Suomen Romaniyhdistys ry

Henna Huttu, pääsihteerin viransijainen, neuvotteleva virkamies Romaniasiain neuvottelukunta

Keijo Baltzar, asumisasiosta vastaava, Elämä ja Valo ry

Tuula Lindberg, erikoissuunnittelija, Lounais-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta

Henry Lindgren, suunnittelija, Pohjois-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta

Helena Valentin, suunnittelija, Itä-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta

Senja Valentin, Romano Missio ry, romanityöryhmän jäsen, Oulu

Muut asiantuntijat ja viranomaistoimijat

Anne Salin, ylitarkastaja, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Päivi Okuogume, erikoissuunnittelija, yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto

Atte Pynnönen, asumisen ohjaaja, Ohjaamo Helsinki,

Anna-Maria Keinänen, nuoriso-ohjaaja Ohjaamo Helsinki

Lisäksi on haastateltu 18 henkilöä, jotka edustavat seitsemän kaupungin ja kunnan asukasvalintaa, aikuissosiaalityötä, asunnottomien asumispalveluja ja asumisneuvontaa.

Ympäristöministeriön ja ARAn rahoittamassa selvityksessä tarkasteltiin romanien asumisen ongelmia ja yhdenvertaisuuden toteutumista suhteessa pääväestöön ja romanien välillä. Selvitys on seurantaselvitys vuonna 2012 valmistuneelle ympäristöministeriön teettämälle selvitykselle Romanian asuminen ja yhdenvertaisuus. Selvityksessä todettiin romanein asumistilanteen kehittyneen yleisesti ottaen parempaan suuntaan. Romanit ovat tasavertaistuneet asunnon hakijoina pääväestöön kuuluvien kanssa. Toisaalta romanien taloudelliset vaikeudet ja sisäiset kulttuuriset käytännöt vaikeuttavat joidenkin romanien asunnon saantia ja sen säilyttämistä siinä määrin, että osa romaneista on vaarassa pudota tavallisilta asuntomarkkinoilta. Erityisesti selvityksessä tulee esiin huoli nuorista romaneista. Selvityksessä ehdotetaan muun muassa tiiviimpää yhteistyötä asuntotoimijoiden ja viranomaisten välille romanien asumisen ongelmien ennaltaehkäisemiseksi. Samoin selvityksessä ehdotetaan romaniyhteisön sisäisen keskustelun jatkamista mahdollisuudesta luopua sellaisista haitallisista kulttuurisista käytännöistä kuin muuttolupa- ja väistämisvelvollisuus.

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

ISBN 978-952-11-4783-8 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkok.)